

REVISJON OG REGNSKAP

NR. 1 • 2021

SAF-T Regnskap er døråpner for datadrevet revisjon

Side 18

Virkemidler for en
sirkulær økonomi
i Norge
Side 21

Advokaters bruk av partssakkyndige
– et taktisk spill:
Sprikende millionverdsettelse av
næringseiendom Side 27

Personlig ansvar for styremedlemmer
del II:
Ansvarsgrunnlag og
årsakssammenheng Side 30

Sitter det langt inne å starte flyttejobben fra server til skyen?

Vel, nå har vi i Tripletex bestemt oss for å ta i et tak, og gjør flyttejobben for deg.

Gå inn på tripletext.no/flytt for å se hvordan du kan få gratis flyttehjelp.

4

KOMMENTAREN

Vår felles oppgave:

Å ivareta den tilliten samfunnet viser oss

Leif Arne Jensen

5

AKTUELT

13

MEDLEMSSIDER

Stephen Bråthen

14

OFTTE STILTE SPØRSMÅL

15

Kan få høyere toll

Cato Huseby

16

Verdien av selskapers investeringer i politiske nettverk

Kyrre Kjellevoid

18

SAF-T Regnskap er døråpner for datadrevet revisjon

Lars Erlend Leganger, Magnus Skaar

21

Virkemidler for en sirkulær økonomi i Norge

Caroline Persson Hager, Helga Rognstad

25

10-årsjubileum for undersøkelsen om markedsrisikopremie i Norge

Lavere markedsrisikopremie i Norge enn i Sverige

Karen Fastbø, Henrik Gran

27

Advokaters bruk av partssakkyndige – et taktisk spill:

Sprikende millionverdsettelse av næringseiendom

Even Bønes, Sondre Johansen

30

Personlig ansvar for styremedlemmer del II:

Ansvarsgrunlaget og årsakssammenheng

Einar Heiberg

37

EU setter en stopper for grønnvasking

Ingrid Marie Kjelsest, Jerome Alexander Kirkwood

39

Bærekraft i og utenfor regnskapet

Steinar S. Kvitte

42

Endringer i regnskapsloven

Signe Haakanes, Harald Brandsås

45

Forbered deg til ESEF-rapportering

Kim Eriksen

48

SkatteFUNN – vår største kvalitetsutfordring

Asbjørn Nygård

51

Ny veiledning for behandling av personopplysninger i revisjonsbransjen

Marthe Femanger Pettersen, Line Haukalid

54

Rentebegrensningsregelen: Revisors plikter ved bruk av unntaksregelen

Henning Stokke, Christine Buer

57

Det internasjonale etiske regelverket for revisorer

Terje Granvang

60

Opplysning om vesentlighet i revisjonsberetningen

Aasmund Eilifsen

63

Saker fra Skatteklagenemndas behandling – del I 2021

Skattefrie institusjoner

Line Solli

66

INTERNASJONAL SKATT OG AVGIFT

Renate W. Turi, Heidi K. Skovdahl

NR. 1/2021
91. årgang

Utgitt av
DnR Kompetanse AS (Revisorforeningen)
Postboks 2914 Solli, 0230 Oslo
Tlf.: 23 36 52 00
Revisorforeningen.no

Redaktør
Alf Asklund
alf.asklund@revisorforeningen.no

Abonnement
Årsabonnement inkl. nettutgave: kr 825,-
Studenter: kr 380,-
Bankkonto: 1503.01.29781

Abonnementet anses løpende til oppsigelse.
Oppsigelse for kommende års abonnement må skje innen utgangen av desember.

Utgivelse
Utkommer med 8 nummer pr. år og sendes til alle medlemmer i Den norske Revisorforening.
For spørsmål vedr. abonnement, kontakt forlags- og kurskoordinator Ingela Skogli, forlag@revisorforeningen.no

Opplag
5600

Foto
Illustrasjonsfoto der ikke annet er oppgitt:
ScandinavianStockPhoto

Layout og produksjon
07 Media
ISSN 0332-7795

Annonser
Forespørsler rettes til Ellen Graham på telefon 23 36 52 00 eller e-post forlag@revisorforeningen.no.

Alt stoff i forlagets tidsskrifter kan bli publisert i elektronisk form.

Nettutgave

Statsautorisert revisor
Leif Arne Jensen
Styreleder i Revisorforeningen

Vår felles oppgave:

Å ivareta den tilliten samfunnet viser oss

Revisor er allmennhetens tillitsperson. Store ord, men det er essensen av vårt samfunnsoppdrag – og norske revisorer leverer. Revisorforeningens siste undersøkelse viser at tilliten til revisorer i Norge er skyhøy.

Tilliten utfordres imidlertid, både gjennom enkeltsaker og finanskrisen, og vi har derfor fått innstramminger i europeisk revisjonslovgivning som også treffer norske revisorer. Ny revisorlov kom endelig på plass fra 1. januar i år. Helt overordnet er formålet med ny lov å sikre finansiell stabilitet ved å øke tilliten til den finansielle rapporteringen. Det krever at revisorer opprettholder samme kvalitet i alle typer leveranser og gjennom dette viser at vi fortjener den tilliten som vises oss.

Revisorloven avgrensar vår rolle til lovfestet revisjon, men allmennhetens oppfatning av revisor som sin tillitsperson begrenses ikke til årsregnskap og skattemelding. Samfunnsendringer stiller krav til bekreftelser av viktig informasjon på nye områder som for eksempel bærekraft. Samfunnet har også forventninger til at vi bidrar til å redusere økonomisk kriminalitet. I koronakrisen forventes det at revisor bidrar til å forhindre misbruk av støtteordninger. Ingen er bedre rustet til dette enn vår profesjon – kontroll av informasjon er vår kjernekompetanse.

Derfor ble revisorlovgivningen endret
Finanskrisen i 2008 ledet til den nye EU-lovgivningen, og viser hvorfor samfunnet fant det nødvendig å styrke tilliten til revisor med ny lovgivning. Blant forhold som har bidratt til redu-

sert tillit i den senere tid, finner vi en rekke konkurser i Storbritannia, blant annet i entreprenørselskapet Carillion i 2018 og reiseselskapet Thomas Cook i 2019. I 2020 kom skandalen i tilknytning til Wirecard, en leverandør av digitale betalingsløsninger.

Allmennheten har stilt spørsmål om hvordan dette kunne skje, og sakene ga grobunn for omfattende granskninger, politiske diskusjoner og stor oppmerksomhet i både presse og faglige fora. Eksemplene og påfølgende konsekvenser illustrerer samfunnets høye forventninger til revisor. Å bevare tilliten til revisorene er nødvendig for at finansmarkedene skal fungere. Konsekvensen av skandaler og kriser er at revisorer og revisjonsselskaper blir underlagt strengere krav og strammere regelverk for å opprettholde tilliten til revisor. For revisorer som reviderer foretak som i særlig grad har allmennhetens interesse, banker, forsikringsforetak og børsnoterte foretak, ble det stilt enda strengere krav. Ny lovgivning ble nødvendig for å opprettholde tilliten.

Vi bidrar i samfunnskritiske oppgaver
Koronakrisen har vært, og er fortsatt, en ekstrem påkjenning for nær sagt alle deler av samfunnet. I denne krevende tiden vises revisorene tillit gjennom oppgaven med å attestere på søknader til ulike støtteordninger. Det er

et viktig samfunnsoppdrag i koronakrisen, som igjen vil styrke den tilliten som tillegges oss – og som den forannevnte undersøkelsen også tydelig viser at vi har.

Regelverket kan være utfordrende for både støttemottakere, rådgivere og revisorer. Kjernen i revisors oppgave er å bidra til å forhindre misbruk av støtteordningene og det er viktig å anvende kløkt og levere kvalitet i svar med denne forventningen.

Tilliten må bevares

Den tilliten som samfunnet har til revisor, forplikter. Revisor bevarer tilliten gjennom å følge kravene i regelverket, gjennomføre sitt samfunnsoppdrag samvittighetsfullt og derved videreføre den høye tilliten. Tilliten samfunnet viser oss, er vårt viktigste og mest verdifulle varemerke. Dette varemerket må vi forvalte i fellesskap – uten tillit mister vi vårt eksistensgrunnlag.

Revisorfellesskapet trenger en drivende kraft og en god leder. Vi har vært heldige som har hatt Per i lederrollen i snart 20 år. Når han går av med pensjon til sommeren, er jeg veldig glad for at Karen Kvalevåg har takket ja til rollen som ny administrerende direktør i foreningen og er klar til å ta jobben med å beskytte og styrke tillitssamfunnet.

Karen Kvalevåg

ny adm. direktør i Revisorforeningen

Generalsekretær Karen Kvalevåg i Norges Idrettsforbund er ansatt som ny administrerende direktør i Revisorforeningen, og blir dermed den første kvinnelige topplederen i Revisorforeningens historie.

Kvalevåg, som er utdannet som statsautorisert revisor, er generalsekretær i Norges Idrettsforbund og Norges Olympiske og Paralympiske komité. Nåværende administrerende direktør Per Hanstad går av med pensjon til sommeren.

– Jeg gleder meg til å ta fatt på rollen, og det er med stor ydmykhet jeg overtar roret etter Per Hanstad. Han har ledet Revisorforeningen med stødig hånd, sier Kvalevåg, som er tydelig på hva som står øverst på prioriteringslisten:

– Tillit og økonomisk velstand går hånd i hånd. Mennesker som stoler på hverandre, på næringslivet, på myndighetene og på sine politikere, er mer produktive enn innbyggere i land hvor tilliten er lav. Og transaksjoner mellom næringsdrivende kan gjennomføres mer effektivt og med betydelig lavere kostnader.

Kvalitetsrevisjon er avgjørende for denne tilliten. Gjennom uavhengig regnskapskontroll, kompetanse og faglig integritet, sikrer vi at allmennheten kan ha tillit til den økonomiske informasjonen næringslivet gir, og at selskapene drives innenfor de lover og regler som gjelder. Vi er allmennhetens tillitspersoner i næringslivet, og jeg er stolt av å ha fått muligheten til å lede revisjonsbransjen i dette viktige arbeidet fremover.

Kampen mot økonomisk kriminalitet, arbeidslivskriminalitet og sosial dumping blir viktig, men Kvalevåg har også andre viktige saker på blokka.

– Revisorene har en viktig, men underkommunisert, rolle i klimakampen. Med regjeringens klimaplan, EU-taksonomien, FN's bærekraftsmål med mer, blir det stadig tydeligere at vi revisorer gjennom virksomhetsanalyse, risikostyring og kontroll blir avgjørende i klimakampen. Dette er en forutsetning for å sikre bærekraftige markeder og økonomier, sier Kvalevåg.

Svært fornøyd med ansettelsen

– Globalt ser vi en tendens til økende polarisering. Det er alvorlig, og setter både demokratiet og tilliten i samfunnet under press. Styreleder i Revisorforeningen, Leif A. Jensen,

Karen Kvalevåg blir Revisorforeningens aller første toppleder.
Foto: Cornelius Poppe/NTB.

sier at utviklingen stiller revisjonsbransjen overfor mange nye utfordringer, og gjør det enda viktigere å sikre tillit mellom de ulike aktørene i verdikjedene. Jensen er svært fornøyd med ansettelsen.

Kvalevåg har lang toppledererfaring og kombinerer strategiske evner med vilje til å sette planene ut i livet. I tillegg vet Kvalevåg hva det innebærer å jobbe med medlemsbaserte organisasjoner og har bevist at hun forstår viktigheten av lagbygging. Dessuten har hun betydelig internasjonal erfaring, noe som er viktig for oss, sier Jensen, som legger til at det heller ikke er noen ulempe at foreningen for første gang i historien ansetter en kvinne i toppstillingen.

Det var absolutt ikke avgjørende, men Revisorforeningen har mangfold som en viktig strategisk prioritering. Hos oss betyr det blant annet flere kvinnelige ledere, sier han.

Kvalevåg tiltrer i løpet av juni.

Overgangsregel for bachelorkandidater

Hvis du har fullført eller påbegynt en bachelorgrad i regnskap og revisjon, kan du innen 31. desember 2025 søke om godkjenning som statsautorisert revisor hvis du

- oppfyller utdanningskravene for å bli registrert revisor etter den gamle revisorloven
- har fullført praktisk opplæring etter kravene i den nye revisorloven
- oppfyller kravene til egnethet etter den nye revisorloven
- Hvis det er mer enn fem år siden utløpet av det kalenderåret utdanningskravet ble oppfylt, må du i tillegg oppfylle kravene til etterutdanning i ny revisorlov

Karakterkravet videreføres

Statsautorisert revisor skal etter forskriften ha karakteren C eller bedre i alle eksamener på de siste to årene av mastergraden når det benyttes bokstavkarakterer.

Utdanningen skal dokumenteres med et fullstendig vitnemål der det fremgår hvilke eksamener som inngår i mastergraden. Dokumentasjonen skal vise når eksamenene er avlagt, og hvilke karakterer som er oppnådd.

Praksis fra offentlig revisjon

Praksis fra kommunal- og fylkeskommunal revisjon og fra Riksrevisjonen kan godkjennes som praksis etter revisorloven. Dette er et unntak fra det alminnelige kravet om at praksis må opparbeides i et revisjonsforetak med godkjenning etter revisorloven. Kravet til variert praksis gjelder på tilsvarende måte, og praksisen må være opparbeidet under veiledning av en statsautorisert revisor. Det må fremgå av dokumentasjonen hvem som har vært veileder.

Finanstilsynet kan også godkjenne inntil ett års praksis fra internrevisjon, skatte-revisjon, utarbeidelse av årsregnskap etter regnskapsloven eller annen relevant virksomhet som praksis etter loven.

Praktisk opplæring – omfang, variasjon og dokumentasjon

Det presiseres i forskriften at minstekravet til tre års praktisk opplæring gjelder både krav til varighet og omfang. Ett år skal utgjøre 12 måneder og minst 1600 timer.

Etter loven skal den praktiske opplæringen være variert. Etter forskriften skal praksisen omfatte revisjon av årsregnskapet til foretak innen minst seks ulike bransjer.

Praktisk prøve

Forskriften viderefører i all hovedsak de gjeldende bestemmelsene om gjennomføringen av praktisk prøve, som i den nye loven kalles praktisk eksamen.

Vilkår for overføring av justeringsplikt

Det er et vilkår for overføring av justeringsplikt at mottakeren er et registrert avgiftssubjekt på overdragelsestidspunktet eller blir et registrert avgiftssubjekt senest i samme termin som overdragelsen skjer.

Skattedirektoratet mener dette vilkåret skal tolkes bokstavelig. Det er ikke tilstrekkelig at søknad om registrering er sendt inn. Mottakers registrering må være brakt i orden innen oppgavefristen for den terminen overdragelsen fant sted, for at overdrager skal kunne unnlate å justere.

For det tilfellet at overtaker blir frivillig registrert tilbake i tid, vil overdrager kunne endre justeringen hvis mottakerselskapet blir mva-registrert med virkning fra den terminen overdragelsen fant sted og vilkårene ellers er oppfylt.

Ordningen med utsatt betaling av skatt er forlenget ut februar

Ordningen med at man kan søke skatteetaten om utsatt betaling av skatt og avgift er forlenget ut februar 2021.

Samtidig er det fastsatt at tilbakebetaling skal skje over seks månedlige avdrag fra 1. april til 1. september 2021.

Revisorforeningen støtter ny standardsetter for bærekraftsrapportering

Revisorforeningen støtter at IASB får en ny søsterorganisasjon (SSB) for å utgi standarder for bærekraftsrapportering og som er koordinert med IFRS.

Når er badeanlegg «opplevessenter»?

I en bindende forhåndsuttalelse kommer skattekontoret til at et planlagt anlegg er et større svømmeanlegg, og ikke et opplevessenter i form av et badeland.

Årsberetningskrav om styreansvarsforsikring

Ved ikrafttredelse av ny revisorlov 1. januar 2021 tilføyes regnskapsloven § 3-3a et krav til opplysninger om styreansvarsforsikring. Kravet gjelder for regnskapsår som starter 1. januar 2021 eller senere.

Det skal gis opplysninger om det er tegnet forsikring for styrets medlemmer og daglig leder for deres mulige ansvar overfor foretaket og tredjepersoner og i tilfelle om forsikringsdekningen.

Endret forskrift om forenklet IFRS

Forskriften om forenklet IFRS har ikke vært oppdatert den senere tid. For å avhjelpe problemer for de regnskapspliktige ved avleggelsen av 2020-regnskapet, har Finansdepartementet fastsatt en midlertidig bestemmelse i forskriften:

- Adgangen i forskriften til å fravike måle- og innregningsregler i IAS 39, gjelder tilsvarende for IFRS 9, så langt de passer.
- Regnskapspliktige som utarbeider regnskap etter forskriftens § 1-2 for første gang for en regnskapsperiode som begynner 1. januar 2019 eller senere og som er morselskap eller datterselskap i konsern der morselskapet utarbeider konsernregnskap etter IFRS eller forenklet IFRS, kan for IFRS 16 anvende samme implementeringsdato og metode som er anvendt i konsernregnskapet til morselskapet.

Det er behov for en gjennomgang av forskriften som følge av endringer i IFRS og regnskapslovgivningen for øvrig.

Regnskapsmessig virkning av IBOR-reformen

Norsk RegnskapsStiftelse (NRS) har oppdatert uttalelsen om regnskapsmessig virkning for enkelte sikringsrelasjoner som følge av endret referanserente (IBOR-reformen).

Oppdatert veiledning pensjonsforutsetninger

Norsk RegnskapsStiftelse har oppdatert veiledningen med tall pr. 31. august 2020. Veiledende forutsetninger for diskonteringsrenten er endret fra 1,5 % pr. 31.8.2020 til 1,7 % pr. 31.12.2020 basert på foretaksobligasjoner (OMF) og fra 1,0 % til 1,2 % basert på statsobligasjoner. Den oppdaterte veiledningen er tilgjengelig på www.regnskapsstiftelsen.no.

Covid-19 og forsinkelsesgebyr

Regnskapsregisteret kan godta covid-19 som årsak i søknader om fritak for forsinkelsesgebyr. Dette opplyser Finansdepartementet i en uttalelse.

Oppskrivning av pålydende ved fisjon og fusjon

Kapitalforhøyelsen i det overtakende selskapet kan gjennomføres ved økning av pålydende selv om eiersammensetningen i det overdragende og det overtakende selskapet ikke er identisk.

Dette fremgår av en uttalelse fra Skattedirektoratet publisert 25. november 2020.

LUNCH

Kompensasjonsordning 2 – bekreftelse fra revisor

I kompensasjonsordning 2 utbetales det ikke tilskudd før innholdet i søknaden er bekreftet av revisor eller autorisert regnskapsfører. Dette vil være den viktigste kontrollen i ordningen. Alle som søker, må ha bekreftelse. Det er ingen beløpsgrense.

Bekreftelse avgis ved å signere søknaden i Altinn etter at søkeren har signert. Dette skal fungere på samme måte som ved signering av næringsopp-gaven.

Deler av utgiftene til bekreftelsen vil bli dekket av ordningen. Søkere som mottar tilskudd, vil få dekket inntil 80 prosent av kostnadene til regnskapsfører eller revisor, opp til et beløp på 10 000 kroner pr. søknadsperiode.

Dokumentasjon

Foretak som skal søke, må utarbeide oppstillinger over omsetningen i tilskuddsperioden og sammenligningsperioden, og over faste unngåelige kostnader i tilskuddsperioden. Reglene for dette vil være de samme som i kompensasjonsordning 1.

Kompensasjonsordning 2 – kontrollhandlinger bekreftelse

Brønnøysundregistrene har fastsatt kontrollhandlinger som revisor eller autorisert regnskapsfører skal utføre i forbindelse med bekreftelse av innhold i søknader om tilskudd i kompensasjonsordning 2 for foretak med stort omsetningsfall.

Krav til kontrollhandlinger for å kunne avgi bekreftelse

Brønnøysundregistrene har nå fastsatt krav til kontrollhandlinger.

Etter forskriften til kompensasjonsordningen skal revisor eller autorisert regnskapsfører bekrefte innhold i søknaden før søknad sendes inn. Brønnøysundregistrene er tilsynsmyndighet, og etter forskriften fastsetter de kontrollhandlinger som revisor eller autorisert regnskapsfører skal utføre i forbindelse med bekreftelse av opplysningene.

Revisor eller autorisert regnskapsfører kan bare avgi sin bekreftelse dersom kontrollhandlingene ikke har avdekket feil. Hvis en kontrollhandling har avdekket feil, må foretaket korrigere feilen i søknaden. Kontrollhandlingen på den aktuelle posten må utføres på nytt.

Bekreftelse kan heller ikke avgis hvis revisoren eller regnskapsføreren har kjennskap til at søkeren for øvrig har gitt uriktige opplysninger i søknaden. Dette har særlig betydning for opplysninger i søknadsskjemaet som det ikke er knyttet spesifikke kontrollhandlinger til.

Bekreftelsen avgis i Altinn før innsending av søknaden

Bekreftelsen avgis ved å signere på skjema «Kompensasjonsordning for næringslivet» i Altinn etter at søkeren har signert. Dette skal fungere på samme måte som ved signering av næringsopp-gaven.

Brexit – merverdiavgiftsregistrering ved representant

Etter Brexit vil ikke lenger britiske virksomheter kunne registreres i merverdiavgiftsregisteret uten representant. Det er derfor gitt overgangsregler som gjør at britiske virksomheter som ved utløpet av overgangsperioden allerede er registrert i Norge uten representant, kan forbli direkte registrert også etter Brexit.

Myndighetenes koronatiltak for næringslivet

Det skjer stadige endringer i myndighetenes håndtering av koronaepidemien. På Revisorforeningens nettsider finnes en ajourført oversikt over de forskjellige koronatiltakene ordnet etter type tiltak og status.

Se: revisorforeningen.no/korona

Revisjonsforordningen – revisjon av foretak av allmenn interesse

Den nye revisorloven innfører EUs revisjonsforordning i Norge. Forordningen fastsetter særlige krav ved revisjon av foretak av allmenn interesse (banker, kredittforetak, forsikringsforetak og noterte foretak).

Revisjonsforordningen inneholder blant annet bestemmelser om:

- **Forbud mot å levere andre tjenester enn revisjon.** Forordningen forbyr revisor å levere en rekke tjenester til revisjonsklienter som er foretak av allmenn interesse eller datterselskaper av disse. Det åpnes for å levere enkelte skattetjenester, men ikke skatterådgivning.
- **Honorargrense for andre tjenester enn revisjon.** Honorar for andre tjenester enn revisjon, kan ikke utgjøre mer enn 70 prosent av revisjonshonoraret.
- **Firmarotasjon.** Foretak av allmenn interesse må bytte revisjonsselskap minst hvert tiende år. Perioden kan utvides til 20 år etter en anbudsprosess.
- **Revisjonsutvalgets oppgaver.** Revisjonsutvalget får utvidede oppgaver ved valg av revisor, kjøp av tjenester fra foretakets revisor og oppfølging av revisjonen.
- **Revisors rapportering.** Det stilles krav til revisors uttalelser i revisjonsberetningen ut over det som følger av ISA 700 og 701. Revisor skal også avgi en omfangsrik årlig rapport til revisjonsutvalget.

MVA – modernisering

To-steps innsending i registreringsløsningen er lansert, og modernisering av merverdiavgiftsområdet har fått en egen side på Skatteetaten.no.

SKDs nye portal for mva-registrering har fått funksjonalitet som gjør at flere regnskapsførere og revisorer nå kan fylle ut søknad om mva-registrering. Utfylt søknad signeres og sendes inn av virksomheten selv, eventuelt av personer med Begrenset Signeringsrettighet eller Kontaktperson NUF. De med signeringsrettighet vil fortsatt kunne gjennomføre full registrering (fylle ut og signere).

Dette er første versjon av løsningen, komplett versjon av to-steps innsending forventes 2. halvår 2021.

Dom om fradrag for inngående mva – salg av fast eiendom

Staten vant saken mot Skatteklagenemnda om fradrag for inngående merverdiavgift ved salg av fast eiendom.

Salg av fast eiendom er unntatt fra merverdiavgift. Uenigheten består i om det er fradrag for inngående merverdiavgift for kostnader som pådras ved salg av fast eiendom når eiendommen har vært brukt i egen avgiftspliktig virksomhet, eller avgiftspliktig utleie.

Lagmannsretten kom til at skatteklagenemndas vedtak, som innebar at det er fradrag for inngående merverdiavgift på slike kostnader, ikke er gyldig. Retten mener det ikke vil være mva-fradrag.

Dommen er en ennå ikke rettskraftig. Skatteklagenemnda kan anke, og det må antas at saken i tilfelle vil slippe inn for Høyesterett da avgjørelsen har stor prinsipiell betydning.

Informasjonsdeling mellom etatene er nødvendig for å bekjempe arbeidslivskriminalitet

Dette fremheves av Justisdepartementet i en høring om nye regler i forvaltningsloven om informasjonsdeling mellom forvaltningsorganer uten hinder av taushetsplikt. Revisorforeningen støtter lovforslaget.

Ny revisorlov – oppdatert engasjementsbrev

Ny revisorlov trådte i kraft 1.1.2021. Revisorforeningen har publisert et oppdatert eksempel på engasjementsbrev for revisjonsoppdrag.

Eksempelet er oppdatert med riktige lovhensvisninger og nye rammer for kommunikasjon med styret.

Det oppdaterte eksempelet bør benyttes ved inngåelse av nye revisjonsoppdrag og ved ordinær fornyelse av engasjementsbrev med eksisterende klienter. Det er ikke nødvendig å be eksisterende klienter om å signere nye engasjementsbrev nå.

Det oppdaterte eksemplet på engasjementsbrev for revisjonsoppdrag er tilgjengelig for innloggede medlemmer.

Bistand og informasjon til offentlig kontrollmyndighet

Bistand til offentlig kontrollmyndighet etter bokføringsloven § 14 skal gis vederlagsfritt. Med offentlig kontrollmyndighet menes myndigheter som har et legitimt behov for regnskapsmateriale i sin kontroll av pliktig regnskapsrapportering fastsatt med hjemmel i regnskapsloven, skattebetalingsloven og skatteforvaltningsloven.

Skattedirektoratet har publisert en fortolkning av hva som menes med offentlig kontrollmyndighet etter bokføringsloven § 14.

Bisnode – temperaturmåler

www.bisnode.no

	Siste måned	Nest siste måned	Endring i %	Sml. med 1 år tilbake	Endring
Konkurs	336	462	-27,3 %	467	-28,1 %
Tvangsavvikling	47	53	-11,3 %	41	14,6 %
Nyregistreringer	26 948	22 346	20,6 %	27 257	-1,1 %
Antall anmerkninger	1 965 257	1 956 916	0,4 %	1 847 300	6,4 %
- Personer m/anmerkninger	272 769	275 438	-1,0 %	273 963	-0,4 %
- Foretak m/anmerkninger	57 487	56 146	2,4 %	57 868	-0,7 %

Siste måned = 15.12.20–25.01.21 Nest siste måned = 10.11.20–14.12.20 1 år tilbake = 15.12.2019–25.1.2021

Kilde: Bisnode

Ny revisorlov – oversikt over de viktigste endringene

Den nye revisorloven trådte i kraft 1. januar 2021. Den nye loven er mer omfattende, men samtidig tydeligere og enklere å forholde seg til for brukerne. Lovreglene er i hovedsak i tråd med EU-reglene og reglene i Danmark, Sverige og andre EØS-land. De fleste særnorske krav blir fjernet.

De 14 viktigste endringene i ny revisorlov

- **Revisorutdanningen.** Du må nå ha en mastergrad i regnskap og revisjon for å få revisorgodkjenning. Det vil ikke lenger bli gitt godkjenning som registrert revisor på grunnlag av en bachelorgrad i regnskap og revisjon. Det gjelder imidlertid en overgangsregel om at de som pr. 1.1.2021 hadde påbegynt eller fullført en bachelorgrad i regnskap og revisjon, kan søke om godkjenning som statsautorisert revisor innen 31. desember 2025.
- **Revisortittel.** Registrerte revisorer etter den gamle revisorloven, ble fra 1.1.2021 statsautoriserte revisorer. Tittelen forutsetter at du oppfyller kravene til etterutdanning innen det tredje årsskiftet etter at loven trer i kraft og uansett før du kan påta deg oppdragsansvar.
- **Etterutdanning.** Det er ikke lenger krav om minste antall timer i enkeltfag. Rammen er økt fra 105 til 120 timer over tre år. Alle godkjente revisorer må oppfylle kravene til etterutdanning.
- **Deponering.** Alternativet hvis du ikke har behov for en aktiv godkjenning, er å deponere godkjenningen. Det betyr at du sier fra deg godkjenningen og muligheten til å bruke revisortittelen inntil du igjen oppfyller etterutdanningskravene og søker Finanstilsynet om å aktivere godkjenningen.

- **Alle godkjente revisorer kan ha oppdragsansvar.** Det er ikke lenger en egen registrering i Revisorregisteret som ansvarlig revisor. Hvis du ikke var ansvarlig revisor da ny revisorlov trådte i kraft, må du imidlertid dokumentere at etterutdanningskravet er oppfylt før du kan påta deg oppdragsansvar og uansett innen utløpet av 2023. Dette gjør du ved å sende inn søknadsskjemaet for ansvarlig revisor i Altinn.
- **Uavhengighetsreglene.** Det er fastsatt nye uavhengighetsregler i tråd med EU-direktivet. Kretsen av nærstående er vesentlig redusert. Det er innført en særnorsk karensperiode etter levering av internrevisjon. For øvrig er de nye uavhengighetsreglene omtrent like strenge som i dag.
- **Revisors oppgaver og ansvar.** God revisjonsskikk rammes inn av en formålsbestemmelse, presisering av de sentrale leddene i revisjonen og lovfesting av kravet til profesjonell skepsis. Det er tydeliggjort at revisors rolle når det gjelder økonomisk kriminalitet og bokføring er en del av revisjonen.
- **Revisjonsberetningen.** De særnorske uttalelsene i revisjonsberetningen er fjernet. Det gjelder uttalelsen om bokføringen (registrering og dokumentasjon av regnskapsopplysninger) og opplysningen om det er gjennomført pliktig møte mellom styret og revisor. Revisors uttalelse om årsberetningen er utvidet i tråd med EU-reglene.
- **Skriftlig kommunikasjon med styret.** Rapporteringen til styret blir mer relevant. Opplistingen av forhold som må omtales i nummererte brev, er erstattet av et krav om skriftlig å kommunisere forhold som styret bør være kjent med for å

kunne ivareta sitt ansvar og oppgaver. Den lovpliktige kommunikasjonen med styret skal fortsatt nummereres.

- **Revisorbekreftelser.** Det er klargjort at alle lovbestemte revisorbekreftelser omfattes av loven. Avtalte bekreftelser omfattes med mindre revisors uttalelse bare skal brukes overfor oppdragsgiver og det står i uttalelsen at loven ikke gjelder. God revisjonsskikk, overordnede krav til uavhengighet og krav om dokumentasjon gjelder for slike oppdrag. Det samme gjelder kravene til skriftlig kommunikasjon med styret.
- **Kvalitetsstyring og rutiner.** Ny revisorlov gjennomfører EU-direktivets forholdsvis omfattende bestemmelser om kvalitetsstyring, som stort sett er i tråd med ISQC 1. Risikostyringsforskriften er nå innført også for revisjonsforetak.
- **Revisjonsplikt for revisor-ENK.** Revisorer og regnskapsførere som driver i enkeltpersonforetak har revisjonsplikt fra og med regnskapsåret 2021.
- **Sanksjoner.** Finanstilsynet har fått hjemmel til å sanksjonere brudd på revisorloven med overtredelsesgebyr, ledelseskarantene og forbud mot å avgi revisjonsberetninger i en periode. Det kan ilegges gebyr på inntil fem millioner kroner for fysiske personer som bryter loven og det høyeste av ti millioner kroner og 2 pst. av årsomsetningen for juridiske personer.
- **Sikkerhetsstillelse og ansvarsforsikring.** Kravet i den tidligere revisorloven om at revisor skal stille sikkerhet for mulig erstatningsansvar, er fjernet. Det er heller ikke noe krav om å tegne ansvarsforsikring. Hvert firma og revisor må selv vurdere sin risiko og forsikringsbehov.

Hjemmekontor og skatt

Skattedirektoratet har kommet med en veiledning som skal svare på de vanligste spørsmålene om hjemmekontor.

Veiledningen gjelder fire forhold:

- Kostnader til hjemmekontor (lokaler)
- Utstyr til hjemmekontoret
- Mat på hjemmekontoret
- Reiser ut fra hjemmekontoret

Hovedpunktene i veiledningen kan sammenfattes slik:

Kostnader til hjemmekontor

For en vanlig ansatt vil hjemmekontorkostnader inngå i minstefradraget. Arbeidsgiver kan imidlertid dekke kostnader til hjemmekontor hvis det dreier seg om et rom som utelukkende brukes til hjemmekontor. Standard skattefri godtgjørelse er begrenset til kr 1850 pr. år. Eventuelt kan man få dekket faktiske kostnader.

Utstyr til hjemmekontoret

Arbeidsgivers utlån av kontorutstyr er skattefritt med mindre det dreier seg om utstyr som er spesielt egnet til privat bruk, f.eks. gaming eller underholdning. Det samme gjelder utlån av datautstyr. For telefon- og internettilgang (EKOM-tjenester) gjelder egne regler.

I tilfeller der slikt utstyr hovedsakelig brukes i yrke, kan arbeidsgiver enten kjøpe utstyr til den ansatte eller dekke

kostnadene mot kvittering, uten at det medfører beskatning. Les mer i veiledningen, www.bit.ly/2XTi3S2, om hvilke momenter som er relevante å vektlegge ved vurderingen. Veiledningen omtaler også tilfeller der den ansatte ønsker å kjøpe slikt brukt utstyr fra arbeidsgiver.

Mat på hjemmekontoret

Arbeidsgiver kan ikke dekke mat på hjemmekontoret skattefritt. Dette gjelder også såkalt overtidsmat. Eneste unntak er hvis bevertning skjer i forbindelse med et velferdstiltak (felles-tiltak), f.eks. julebord på Teams.

Reiser ut fra hjemmekontoret

Mange ansatte tilbringer nå mesteparten av arbeidstiden på hjemmekontoret slik at dette blir det faste arbeidsstedet. Det innebærer at reise mellom hjemmekontoret og det ellers faste arbeidsstedet er en yrkesreise som kan dekkes skattefritt i sin helhet. Brukes det egen bil, er den skattefrie satsen kr 3,50 pr. km.

revisorforeningen

Bli praksismedlem i dag!

Nå kan du som jobber i et revisjonsselskap og som ikke har revisorutdanning, bli praksismedlem. Som praksismedlem får du tilgang til alle våre medlemsfordeler. Benytt fordelene og spar penger.

> revisorforeningen.no/medlem

Ni av ti nyutdannede som rekrutteres til revisjonsbransjen, har en mastergrad

I 2020 ansatte de 30 største revisjonsselskapene 563 nyutdannede. 65 prosent hadde en master i økonomi og administrasjon, mens 24 prosent hadde en master i regnskap og revisjon.

Det viser Revisorforeningens rekrutteringsundersøkelse for 2020.

Som nyutdannet menes de som i løpet av året er ansatt i revisjonsfirmaene direkte fra utdanningsinstitusjonene, i hovedsak kandidater uten tidligere arbeidserfaring i bransjen.

Hvor i Norge blir nyutdannede ansatt?

Halvparten av de nyrekrutterte ansettes på kontorer utenfor de store byene. Oslo leder an blant storbyene, og hele 34 prosent av nyansettelsene skjer her.

Hvor rekrutteres det fra?

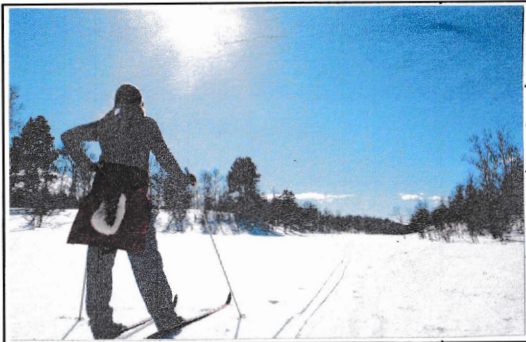
En stor andel av de nyrekrutterte kommer fra noen få studiesteder. Flest kommer fra NHH og BI. Les mer på: www.revisorforeningen.no/kundesider/min-side/medlemsinformasjon/hvem-rekrutteres-til-revisjonsbransjen2/

Oppskrivning av pålydende ved fisjon og fusjon

Kapitalforhøyelsen i det overtakende selskapet kan gjennomføres ved økning av pålydende selv om eiersammensetningen i det overdragende og det overtakende selskapet ikke er identisk.

Dette fremgår av en uttalelse fra Skattedirektoratet publisert 25. november 2020.

Kryssord (se løsning side 36)

				DEL AV SER-VISE	REGN-SKAPS-STANDARD	SLAPP-KRAFT-LØS	EU TIDL.	REGN-SKAPS-STATUS	HØVED-STAD	
							HVIL	DATA-LEVER-ANDØR	DAL-SIDE	
							ØY I EGEER-HAVET			
ROMER-TALL 100	SOL-GUD FORNU-LARET		HØY-EST	HØYDE-DRAG FUGL		SAUE-LÅT	DIGITALT VERK-TØY SLAC		EMIRAT-HØVED-STAD	BYDEL I OSLO
AND-ELEN	GODT-GJØR-ELSE					AN-LEGG-LEDER		BY I BHU-TAN		
	POL. PARTI							UT-FØRER		
				SPISE	RYDDE	KULTUR-INSTITU-SJON	JEG	GRØNN-SAK	EVAS MAKE	FØDE
STEMME-KVEG-ENE								HØVED-STAD INDISK GUDDOM		LARN, SKRÅL
BED-ØNNE, BONI-TERE	HAR MANGE REVIS-ØBER ELTE								BERG-KNATT	
						PUNG-BJØRN				KD. TEGN SAMAR-IUM
						DRIKK				FLIRE "PÅ EN-BETS VEGNE"
MÅNE-FASE			BILKØ, TEGN SPANJA	PREFIKS I MILLI-ARDDDEL		ROMER-TALL 50	FRØKEN (FOR-ELDET)			
0,981 BAR										

Kryssordforfatter: Rolf Bangseid

Kommunikasjonssjef
Stephen Bråthen
Den norske Revisor-
forening

Medlemsfordeler

Som medlem i Revisorforeningen har du og ditt firma tilgang til en rekke fordeler.

Medlemsfordeler for deg personlig

- Danske bank – gunstige vilkår
- BMW og Mini – rabatt bilkjøp/leasing
- Helseforsikring – Storebrand
- Faglig informasjon – nettsiden, nyhetsbrev, veiledninger mv.
- Veiledningstjenesten – alle fagområder på nett, svar innen 1–2 arbeidsdager
- Revisjon og Regnskap
- Brilleland – gunstige rabatter
- Haugenbok.no – opptil 15 % rabatt
- Rabatt på kurs
- ReKomp kursabonnement

Medlemsfordeler for firmaet

- Danske Bank – gunstige vilkår
- Tjenestepensjon – Storebrand
- Profesjonsansvar/sikkerhetsstillelse – Söderberg & Partners
- Helseforsikring – Storebrand
- BMW og Mini – rabatt bilkjøp/leasing
- Digitale verktøy – 24SevenOffice, BT360, Simployer, Bisnode Smart-Check, Purehelp Pro, Styreplan for Revisor, Proff Forvalt
- Telefoni og bredbånd – Telenor og Phonero
- Nettside/sosiale medier – bransjeløsning fra Idium
- ReKomp kursabonnement

Drift av virksomhet

- Etablering og drift av virksomhet
- Godkjenning/autorisasjon
- Tilsyn og kontroll
- Profilering av egen virksomhet
- Revisor i profesjonelle vanskeligheter

Følg Revisorforeningen på sosiale medier

Lars Kronow ny president i Nordisk Revisorforbund (NRF)

Lars Kronow, som er styreleder i den danske revisorforeningen FSR og partner i Deloitte, er valgt til ny president i Nordisk Revisorforbund.

Overtidsarbeid i årsoppgjøret – dispensasjon

Har ditt firma vurdert om dere må søke Arbeidstilsynet om dispensasjon fra arbeidstidsbestemmelsene i forbindelse med årsoppgjøret?

Kun personer i «ledende» og «særlig uavhengige» stillinger er unntatt arbeidstidsbestemmelsene i Arbeidsmiljøloven. Regelverket tolkes strengt – i praksis er det kun selskapets partnere som klart er unntatt. For alle andre gjelder i utgangspunktet lovens arbeidstidsbestemmelser.

Informasjon om hvordan og hva det kan søkes om, finnes på våre nettsider: revisorforeningen.no/dispensasjon-overtid

Bruk kursplanleggeren – få oversikt!

Påloggede medlemmer og abonnenter på ReKomp kan selv sjekke status på egen etterutdanning som revisor og regnskapsfører under «Min kursplanlegger».

Min kursplanlegger på revisorforeningen.no viser dine etterutdanningstimer fra 2019 til 2021, dvs. innværende treårsperiode. Kursplanleggeren er oppdatert med nye totalkrav og etterutdanningskategorier for revisor i henhold til ny revisorlov fra 1. januar 2021.

Tjenesten gir deg en oversikt over påmeldte og gjennomførte kurs i regi

av Revisorforeningen. I tillegg kan du registrere eksterne etterutdannings-timer fra eksterne leverandører. Til sammen gir dette deg en oppdatert status på hvordan du ligger an i forhold til etterutdanningskravet – både som revisor og regnskapsfører.

Kurspåmelding – medlem/abonnet på ReKomp

Er du medlem eller abonnent på ReKomp, anbefaler vi at du logger deg på revisorforeningen.no før du melder deg på kurs. Da vil dine rabatter og alle opplysninger være ferdig utfylt, og du vil få automatisk tilgang til eKurs etter påmelding.

Under menyen Min kursplanlegger/Historikk kan påloggede medlemmer og abonnenter på ReKomp til enhver tid skrive ut kursrapporter i pdf-format. Kurshistorikken og kursrapportene er oppdatert med de nye etterutdanningskategoriene for revisor som gjelder fra 1. januar 2021. Husk å angi perioden du ønsker kursrapport for: fra årstall – til årstall. Kursrapportene oppdateres automatisk når du endrer ønsket årstall.

Oppdateringsprogrammet ble avsluttet 31. desember 2020

I ny revisorlov fra 1. januar 2021 er det ikke lenger noe minimumskrav pr. fagområde for revisor. Oppdateringsprogrammet i Revisorforeningen ble derfor avsluttet 31. desember 2020. Alle kurs/kursopplegg er oppdatert etter de nye reglene.

Bli praksismedlem – få rabatter

Er du revisor i praksis, eller ansatt i et revisjonsselskap som revisormedarbeider eller administrasjonsmedarbeider, kan du bli praksismedlem i Revisorforeningen. Du får tilgang til vår faglige spørretjeneste og alle fordelene som andre medlemmer har, bortsett fra stemmerett på generalforsamlingen. Det betyr for eksempel at du også får rabatt ved abonnement på vårt nye kursabonnement ReKomp.

Om ofte stilte spørsmål

I denne spalten gjengis utvalgte spørsmål som er kommet til Revisorforeningens henvendelsessystem. Revisorforeningen har etter beste evne avgitt svar basert på de konkrete saksforholdene, men påtar seg ikke rettslig ansvar for riktigheten, fullstendigheten eller anvendeligheten av de svar som er gjengitt.

Varetelling og Covid-19

Kategori: revisjon, korona

Spørsmål: En av mine revisjonsklienter har planlagt varetelling. På grunn av koronatiltakene ønsker de ikke eksterne på besøk i sine lokaler.

Den iboende risikoen ved varelageret er lav, varelagersystemet har fungert godt tidligere og de har gode rutiner. Deltakelse ved tidligere varetellinger har heller ikke avdekket avvik av betydning.

Kan jeg på bakgrunn av dette avstå fra fysisk deltagelse og i stedet basere min revisjon av varelageret på andre handlinger?

Svar: Dersom varelageret er vesentlig for regnskapet, skal revisor innhente tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis for varelagerets eksistens og tilstand ved å være til stede ved den fysiske varetellingen, med mindre det ikke er gjennomførbart (ISA 501 pkt. 4).

Om deltagelse kan anses som gjennomførbart eller ikke, må vurderes ut fra den konkrete situasjonen og eventuelle restriksjoner fra myndighetene. Selv om det er restriksjoner på grunn av covid-19, kan en trygg deltagelse på varetelling likevel ofte gjennomføres dersom man opprettholder god avstand og tar andre nødvendige forholdsregler. Dersom revisor kommer til at fysisk deltagelse ikke er gjennomførbart, må denne vurderingen dokumenteres.

Ved gjennomføring av alternative handlinger (jf. ISA 501.7) må revisor vurdere hvorvidt det er mulig å oppnå tilstrekkelig revisjonsbevis for de relevante påstandene og om det oppstår eventuelle andre forhold som revisor må ta hensyn til. Den største utfordringen ved alternative handlinger vil ofte kunne være å innhente bevis for varenes eksistens, tilstand(ukurans) og

kvaliteten på selskapets varetelling. Eksempler på alternative handlinger kan være:

- deltagelse via video
- delta på telling på et senere tidspunkt og «rulle tilbake» resultatet
- inspeksjon av dokumentasjon av salg etter balansedagen eller kjøp før den fysiske varetellingen.

Dersom revisor ved å gjennomføre alternative handlinger ikke oppnår tilstrekkelig og hensiktsmessig revisjonsbevis, må konklusjonen i revisjonsberetningen modifiseres i samsvar med ISA 705.

Eksempel på konklusjon med forbehold hvor det ikke har vært mulig å utføre alternative handlinger for å bekrefte varelagerets eksistens og fysiske tilstand(ukurans):

Grunnlag for konklusjonen med forbehold

På grunn av restriksjoner som følge av Covid-19, har vi ikke vært til stede på selskapets varetelling. Vi har heller ikke kunnet gjennomføre alternative handlinger som gir oss tilfredsstillende bevis for

varelagerets eksistens og fysiske tilstand per 31. desember 2020. Vi har derfor ikke vært i stand til å fastslå hvorvidt det kan være behov for å justere varelageret, samt varekostnaden i resultatregnskapet.

Ny oppdragsansvarlig revisor – nytt engasjementsbrev?

Kategori: revisjon

Spørsmål: Vårt revisjonselskap er valgt som revisor for ABC AS. En av våre oppdragsansvarlige revisorer har gått av med pensjon. Må det inngås ny engasjementsavtale med ABC AS som følge av at vedkommende ikke lenger er oppdragsansvarlig revisor for ABC AS?

Svar: Nei, det er ikke et krav at det skal inngås en ny engasjementsavtale. Av revisorloven § 2-2 annet ledd følger det at det skal utpekes én oppdragsansvarlig revisor for hvert oppdrag. Det kreves ikke at det inngås en ny engasjementsavtale når det utpekes en ny oppdragsansvarlig revisor. I dette tilfellet vil det være tilstrekkelig å gi revisjonsklienten skriftlig melding om at det er utpekt ny oppdragsansvarlig revisor og hvem som er utpekt.

Kan få høyere toll

Tollrådgiver
Cato Huseby
Senior Manager, BDO Advokater

Norsk næringsliv som handler tekstiler/klær og næringsmidler fra utviklingsland, kan få høyere toll fra 1. januar 2021.

Det norske GSP-systemet (Generalized System of Preferences) er et ensidig tollsystem som innebærer at næringsmidler og tekstiler/klær med opprinnelse i ett av ca. 90 definerte utviklingsland kan oppnå redusert toll ved innførsel til Norge.

Fra 1. januar 2021 vil følgende av disse utviklingslandene ikke lenger kunne få redusert toll inn til Norge hvis de ikke innfører Registered Exporter System (REX-systemet):

- Algerie
- Aserbajdsjan
- Elfenbenskysten
- Ghana
- Guatemala
- Haiti

Fokus på tollbehandling

I en artikkelserie vil vi sette søkelys på spørsmål knyttet til tollbehandling av varer. Artikkelen vil blant annet omfatte import- og eksportprosedyrer, regelverket knyttet til frihandelsavtaler, særavgifter og tiltak i forbindelse med Brexit. Forfatterne er tollrådgivere ved BDO Advokater AS.

- Irak
- Kongo, Den demokratiske republikken
- St. Lucia
- Tonga
- Venezuela

REX-systemet er basert på et selvdeklareringssystem der eksportøren registreres i en database hos tollvesenet eller handelskammeret. REX-systemet erstatter dagens system med opprinnelsesdokumentasjon i form av sertifikater (FORM A) som stemples og signeres av myndighetene i utviklingslandet.

Dette innebærer at norsk næringsliv som handler med tekstiler/klær og næringsmidler fra utviklingsland og som ikke klarer å innføre REX-systemet, ikke lenger vil kunne få handlet disse varene med redusert tollsats inn til Norge. Vi anbefaler at de som berøres av dette følger med for å planlegge og ta

høyde for eventuelle merkostnader som vil påløpe med høyere tollsatter.

Forslag om nedsatt varighet for bindende tariffingsuttalelser (BKU) for import/eksport av varer

Det er foreslått at varigheten for bindende forhåndsuttalelser for klassifisering av varer (BKU) skal reduseres fra seks år til tre år. Tollvesenets begrunnelse er at levetiden på produkter i dag er kortere, og at ny praksis vil samsvare mer med EU-reglene.

Forslaget vil være til ulempe for næringslivet og importører av varer da det vil medføre mindre forutsigbarhet for kalkyler for toll, hyppigere søknader om BKU og lengre saksbehandling. Dagens lange saksbehandlingstid på åtte–ni måneder medfører mindre forutsigbarhet hvis det igjen må søkes om ny BKU når treårsfristen nærmer seg slutten. Dette vil også medføre mer byråkrati både for tollvesenet og de næringsdrivende med påfølgende lengre saksbehandlingstid enn i dag – spesielt når alle BKU-er for klassifisering skal utføres fra én avdeling sentralt i Tollvesenet.

Tollvesenet har allerede i dag rett til å trekke tilbake BKU-er som de mener er feil. De næringsdrivende har i dag også en plikt til å sende inn ny BKU hvis produktet endres. Sikkerheten for avgitte BKU-er vil derfor bli ivaretatt selv om fristen er seks år som i dag.

Spesielt for import av næringsmidler vil dette påføre importører mye merarbeid og mindre forutsigbarhet hvis BKU av matvarer kun er gyldig i tre år.

Norske importører risikerer høyere toll på blant annet tekstiler og klær fra 1. januar 2021.

Verdien av selskapers investeringer i politiske nettverk

I kjølvannet av Norsk Industris delvis suksessfulle påvirkningsforsøk på regjeringens koronatiltak vil jeg i dette innlegget redegjøre for noen nyere forskningsfunn på sammenhengen mellom politiske beslutninger, politiske donasjoner og selskapers eksponering mot myndighetene.

Assistant Professor of Accounting
Kyrre Kjellebold
Norges Handelshøyskole

Om Forskning og revisjon

I denne faste spalten vil Assistant Professor Kyrre Kjellebold ved Norges Handelshøyskole drøfte nyere forskning i finans, regnskap og revisjon, og hvordan det kan ha påvirkning på revisors arbeid.

En bedre forståelse av selskapers politiske aktiviteter er utvilsomt viktig for revisorer som etter standardene skal ha inngående kjennskap til klienters omgivelser og mulige påvirkninger på regnskapet.

Politiske forbindelser er gull verdt

Det er vel etablert i finanslitteraturen at selskapers politiske forbindelser (for eksempel styremedlemmer med tilknytning til styrende politiske partier) er noe investorer priser høyt, og selskaper med flere politiske forbindelser opplever gjerne høyere avkastning på børsen enn de med mindre tilgang på de folkevalgte.¹

En årsak til dette kan være at investorer antar at selskaper med gode politiske forbindelser bedre kan håndtere og forutse politisk risiko som følger av

nye lover, økonomiske reformer og reguleringer.

Markedet for politiske tjenester

Selskaper som ønsker politikeres godvilje for å redusere politisk risiko, har en utfordring. De kan ikke kjøpe beslutninger direkte uten å falle inn under korrupsjonsbestemmelser. Når en skriftlig kontrakt ikke kan inngås, kan man heller ikke gå rettens vei når politikernes stemmegivning ikke blir som forespeilet. Lobbyvirksomhet og politiske donasjoner har heller ikke en garantiklausul som sikrer at politikerne holder den ønskede linjen.

Hvis usikkerheten om hva politikerne vil gjøre blir for stor, vil markedet for politiske tjenester følgelig bryte sammen. Det må altså eksistere en annen mekanisme for å sikre forholdet mellom de enkelte politikerne og næringslivet.

Politikeres aksjeinvesteringer skaper felles interesse

Både norske og amerikanske politikere har lov til å eie aksjer mens de holder offentlig embete, men dette er offentlig tilgjengelig informasjon. Norske stortingspolitikere må eksempelvis registrere sitt aksjeeierskap i et eget register.²

Man kan tenke seg hovedsakelig tre særegne grunner til at en politiker vil ønske å eie aksjer i et selskap:

1. Aksjeeierskapet er politikerens betaling for tjenester ytet selskapet. Altså kan selskapet tjene på å ha politikerne som aksjonær ved at det f.eks. fungerer som et signal på fremtidig lønnsomhet til markedet grunnet politikerens innsideopplysninger om fremtidige politiske beslutninger.
2. Politikerne kan investere i aksjen for å ta del av gevinsten som skapes ved politisk stemmegivning til gunst for selskapet.

¹ Som eksempel (ett av mange), se studien til Ferguson og Voth fra 2008 (*Betting on Hitler – The value of political connections in Nazi Germany*) som viser hvordan selskaper med politiske forbindelser til Nazi-partiet i Tyskland opplevde vesentlig bedre avkastning på Berlinbørsen enn andre selskaper i tiden rett etter at Hitler konsoliderte makten i 1933.

² Dog har man ikke alltid fulgt regelverket til punkt og prikke: www.dagbladet.no/nyheter/politikere-brotregelverk-hemmeligholdt-aksjer-verdt-10-millioner-forvelgerne-og-stortinget/60518915

En studie viser at det er en sterk økonomisk sammenheng mellom mengden donasjoner fra et selskap og politikerens aksjeeierskap i selskapet.

- Aksjeeierskapet tjener som forsikring mot at politikeren vil stemme for reguleringer og andre forslag som vil kunne skade fremtidig inntjening til selskapet. Egeninteressen til selskapet og politikeren blir dermed likere, og usikkerheten om hva politikeren vil gjøre, mindre. Det kan øke selskapets interesse i å støtte politikeren.

I en studie av donasjoner til amerikanske politikere, fant Ahmed Tahoun ved London Business School sterke indikasjoner på at forklaring nummer tre er den dominerende årsaken.³

Lønnsomt for både selskap og politiker

Tahouns studie finner en sterk økonomisk sammenheng mellom mengden donasjoner fra et selskap og politikerens aksjeeierskap i selskapet.⁴

Sammenhengen er sterkere for politikere som har mindre formue i utgangspunktet og der mindre av den totale formuen er investert i aksjer. Det tyder på at finansielle insentiver hos politikeren spiller en viktig rolle i

³ Samtidig finner andre studier også støtte for at årsak nr. 2 er reell. Blant annet finner Tahoun og van Lent (2019) en klar sammenheng mellom amerikanske politikeres private investeringer og deres stemmegivning til vide stimuluspakker til finansbransjen under krisen i 2008.

⁴ Tahoun bruker data på amerikanske kongressmedlemmers aksjeeierskap mellom 2004 og 2007, og kontrollerer for andre kjente årsaker til at en privatperson vil ønske å holde en aksje (som geografisk nærhet, tidligere arbeidserfaring fra bransjen etc.).

motivasjonen til å bistå selskapet. I tillegg er sammenhengen mellom selskapets donasjoner og aksjeeierskap sterkere desto større maktposisjon politikeren har.

Til slutt viser analysen til Tahoun at dette godt kan være lønnsomme investeringer fra selskapenes side. Selskaper med store donasjoner til politikere med aksjeeierskap opplever oftere å bli tildelt verdifulle offentlige kontrakter enn andre selskaper.

Nytt mål på politisk risiko

Det er vanskelig å måle politisk risiko, og isolere hvor mye som er knyttet til land, bransje og det enkelte firmaet. Gode mål på eksponering mot usikkerhet i inntjening som skyldes politiske beslutninger, kan imidlertid være gull verdt for investorer i deres porteføljeverdier.

En nylig publisert amerikansk studie utvikler et nytt mål på et selskaps politiske risiko ved å analysere språkbruken til selskapsledere på kvartals-talls-presentasjoner.⁵ De finner at økt politisk risiko samvarierer med økt volatilitet i aksjekursene, reduksjon i investeringsnivået og færre nyansettelser.

⁵ For de som er interessert i metoden de benyttet for å måle politisk risiko, anbefaler jeg å lese studien til Hassan et al. (2020) – Firm-Level Political Risk: Measurement and Effect.

Større selskaper som opplever økt politisk risiko, tar også oftere strategiske grep for å håndtere situasjonen enn det mindre selskaper gjør. De øker i snitt politiske donasjoner, deltar i mer lobbyvirksomhet og skaper bånd til nye politikere.

Til slutt ser det også ut til at politisk risiko ikke bare er interessant gjennom endring over tid og bransje. Det amerikanske forskerteamet finner nemlig at en betydelig del av den politiske risikoen er firmaspesifikk (altså idiosynkratisk). Det ser dermed ut til også å være betydelige forskjeller mellom selskaper innad i bransjer i deres eksponering mot politisk risiko.

Les videre (som en start):

Ahmed Tahoun (2014) – *The role of stock ownership by US members of Congress on the market for political favors.*

Tahoun & van Lent (2019) – *The Personal Wealth Interests of Politicians and Government Intervention in the Economy.*

Hassan, Hollander, van Lent & Tahoun (2020) – *Firm-Level Political Risk: Measurement and Effect.*

Callander (2008) – *Political Motivations.*

SAF-T Regnskap er døråpner for datadrevet revisjon

PhD
Lars Erlend Leganger
Direktør i PwC

Statsautorisert revisor
Magnus Skaar
Manager PwC

Det er store forventninger til forenklingsgevinster fra innføringen av SAF-T Regnskap. I denne artikkelen diskuterer vi noen forutsetninger for at bruk av SAF-T-filer i revisjon skal gi verdi, og ser på hvilke konsekvenser implementeringen av SAF-T Regnskap kan få for måten revisjon gjøres på.¹

Flere store bransjer har de siste årene vært gjennom store strukturelle endringer, der krav til digitalisering og effektivisering har tvunget frem store investeringer i teknologi og datadrevne løsninger. Revisjon er et samspill mellom revisor, revisjonskunde, og felles krav og standarder. Realisering av digitaliseringsgevinster fordrer at revisor, kunde, og standarder utvikler seg i parallell – det hjelper ikke at revisor investerer i automatisering og avansert analyse, hvis ikke revisjonskunde kan

tilgjengeliggjøre gode data, eller hvis ikke revisjonsstandardene åpner for bruk av automatiseringene og analysene. Dette har gjort at digitaliseringen av revisjonsbransjen ikke har gått like fort som for en del andre bransjer.

SAF-T Regnskap er et lovpålagt standardformat for utveksling av regnskapsdata. 10. november 2020 avga Skattedirektoratet en prinsipputtalelse om at de forutsetter at også bokføringspliktige som ble forsinket med implementeringen av SAF-T Regnskap grunnet utbruddet av korona i mars, nå har fått nødvendig funksjonalitet på plass. I samme uttalelse nevnte direktoratet at det ikke er gitt utsettelse utover 31. desember 2020. Dermed er det ingen vei utenom, bokføringspliktige som har bokføringen tilgjengelig elektronisk skal kunne utlevere regnskapsdata på SAF-T-format til Skatteetaten på forespørsel.

Tre viktige forutsetninger

Tre viktige forutsetninger for at SAF-T-datadrevne revisjonsaktiviteter skal gi effektivitets- og kvalitetsgevinster, er at SAF-T Regnskap-filer har 1) riktige data, er 2) konsistent strukturert, og 3) har lav marginalkostnad.

1. **Riktige data** betyr at SAF-T-filen inneholder alle relevante data fra regnskapsystemene,² og gir revisor samme informasjon (eller bedre) som fra tradisjonelle hovedboksut-

trekk. Tradisjonelt har det vært mulig å omgå feil i grunndata og manglende fleksibilitet i bokføringssystemene ved å gjøre manuelle justeringer i etterkant i forbindelse med oversendelse av regnskapsdata. SAF-T-regnskapsfiler skal reflektere regnskapsdataene i bokføringssystemene, inklusive eventuelle feil og mangler, og manuelle justeringer utenfor bokføringssystemene må dokumenteres og forklares utenfor SAF-T. Effektivisering av datafangst for revisjonsformål er i seg selv et argument for å gjennomføre de forbedringene i systemer og datakvalitet som er nødvendige for å fjerne behovet for manuelle justeringer.

2. **Konsistent strukturert** betyr at SAF-T-standarden forstås likt mellom foretak og mellom systemleverandører, slik at det er konsistens i hvordan de ulike dataene kan anvendes i revisjonshandlinger – eksempelvis har vi sett forskjellige tolkninger av hvordan ulike datafelt i SAF-T-standarden benyttes i forbindelse med periodisering av transaksjoner. Dersom revisor må bruke tid på manuell gjennomgang av SAF-T-filer for å forstå og harmonisere tolkning av standarden, forsvinner mye av effektiviseringsgevinsten.

3. **Lav marginalkostnad** betyr at det ikke medfører store ekstrakostnader for foretak å produsere og distribuere SAF-T-filer utover det en som minimum er pålagt fra bokføringsloven (når Skatteetaten ber om det i forbindelse med en eventuell kontroll). Marginalkostnaden for pro-

¹ Vi forutsetter en overordnet kjennskap til SAF-T Regnskap i denne artikkelen. Se f.eks. «SAF-T er grunnsteinen i fremtidens bokføring» i Revisjon og Regnskap #8 2019 for en generell introduksjon til SAF-T.

² SAF-T skiller mellom obligatoriske («mandatory») og valgfrie («optional») data. Obligatoriske data skal alltid være med, og uten disse vil den tekniske valideringen av en SAF-T-regnskapsfil feile. Valgfrie data skal være med dersom de er tilgjengelige i systemdatabasene, men det er ikke påkrevd å skaffe til veie valgfrie data som ikke allerede er registrert i systemene.

SAF-T Regnskap kan bidra til å berede grunnen for «sanntidsrevisjon», der revisor har løpende tilgang til revisjonskundens data og kan følge med på bokføringen og gi tilbakemeldinger kontinuerlig gjennom året.

duksjon av SAF-T-filer henger sammen med løsningen som er valgt: Bygging av SAF-T-filer helt eller delvis manuelt ved behov, basert på tradisjonelle systemuttrekk, har lav initiell investeringskostnad, men høy marginalkostnad pr. SAF-T-fil. På den andre siden vil fullautomatiserte SAF-T-uttrekk direkte fra bokføringssystemene gi lav marginalkostnad, men ofte kreve investeringer i systemoppdateringer, skreddersøm, og forbedring av grunddata. Det kan være gode argumenter for å benytte en manuell tilnærming til SAF-T Regnskap i en overgangsperiode. Et eksempel er foretak som trenger en midlertidig løsning i påvente av oppgradert/nytt regnskapssystem med innebygget SAF-T-støtte. Inntil de fleste foretak har en permanent SAF-T-løsning på plass, kan imidlertid gevinsten ved SAF-T-datadrevet revisjon fort bli spist opp av marginalkostnadene for produksjon av SAF-T-filene.

Først når de fleste foretaks SAF-T-filer har riktige data som er konsistent strukturert kan revisor trygt bruke SAF-T Regnskap som primærdatakilde i revisjonshandlinger, og først når marginalkostnaden for produksjon av SAF-T-filer er lav, vil det være kostnadsbesparende å bruke SAF-T-filer i revisjon i stedet for tradisjonelt bearbejdede hovedbøker. I de følgende

anvendelses-eksemplene legger vi til grunn at etterlevelse av SAF-T Regnskap er modnet og at disse forutsetningene er på plass.

SAF-T Regnskap forenkler datafangst for revisjonsformål

Revisor mottar som regel regnskapsdata i form av en eller flere filer som kunden har hentet ut fra sine systemer. Dette er gjerne filer som inneholder betydelige mengder relevant informasjon som kun i varierende grad er strukturert og standardisert. Det kan være alt fra tabellariske regneark-filer, til ustrukturerte PDF-er. Revisoren som mottar disse filene, må da bearbejde og strukturere disse dataene slik at de blir mulig å bruke på en fornuftig måte. Dette er ofte omfattende og tidkrevende arbeid som tar mye av revisorens kapasitet. Både revisor og kunde er tjent med forenkling og standardisering av datafangst-prosessen: Revisor kan bruke mindre tid på bearbejding av data og mer tid på revisjonshandlinger. Revisjonskunden kan redusere egen og revisors bruk av tid på å hente ut og sammenstille regnskapsdata.

Hvilke data trenger revisor fra kunde?

Første steg i datafangst-prosessen er selve forespørselen om hvilke data revisor trenger fra kunde. Her kan det oppstå uklare om hvordan forespørselen skal tolkes, om nøyaktig hvilke

regnskapsdata revisor ber om, og hva som er «bra nok» detaljnivå og datakvalitet for formålet. Dette kan skape frustrasjon både hos kunde og revisor, samt betydelige forsinkelser da det kan være tidkrevende å avdekke mangler og få gjennomført nye datauttrekk. SAF-T Regnskap kan forenkle kommunikasjonen mellom kunde og revisor ved å fungere som en felles referanse: Dataforespørsler knyttet direkte opp mot SAF-T Regnskap gir mindre rom for misforståelser.

Standardisering og strukturering av data

Når revisor mottar kundens regnskapsdata, er neste steg å standardisere og strukturere mottatte data så de passer inn i datamodellen som brukes av revisors systemer. Dersom regnskapsdataene overleveres i SAF-T-filformat, vil dataene ha samme grunnstruktur uansett hvordan kundens systemlandskap ser ut. Vi forventer å se både hyllevare og internt utviklede løsninger for bearbejding av SAF-T-filer, og for mange bransjer og foretak vil prosessflyten fra mottatte SAF-T-filer til regnskapsdata som er ferdig bearbejdet og klare for revisjonshandlinger kunne hel-automatiseres. Dermed kan revisor komme raskere i gang med sine revisjonshandlinger og gjennomføre revisjonen mer effektivt.

SAF-T Regnskaps potensielle forenkling av datafangst for revisjonsformål er dermed tosidig: Det blir enklere å kommunisere akkurat hvilke typer data som revisor trenger for å gjennomføre revisjonen, og etterlevelse av bokføringslovens SAF-T-krav innebærer at foretak kan tilgjengeliggjøre regnskapsdata på et standardisert format som gjør det enklere for revisor å bearbejde og ta i bruk dataene i revisjonshandlinger.

Standardisering gjør det enklere å bygge automatiske kontroller

Når det blir enklere og mindre ressurskrevende å få kunders regnskapsdata inn i en standardisert datamodell, er det flere datadrevne revisjonsaktiviteter som får positiv kost-nytte-kalkyle. Et eksempel på dette er automatisk kon-

troll av kunderskontro og leverandørreskontro.

I regnskapsdataene revisor mottar fra revisjonskunden i dag er det varierende hvor lett det er å identifisere en kobling mellom hovedbok og en reskontro. For å kontrollere at et reskontro-uttrekk er korrekt, avstemmes dette på totalnivå, men å identifisere en direkte kobling mellom den enkelte transaksjon i reskontro med hovedboken kan være umulig uten direkte tilgang til bokføringssystemet. Dette gjør at i utgangspunktet enkle revisjonshandlinger kan bli svært tidkrevende dersom revisjonskunden må finne frem den enkelte transaksjon i bokføringssystemet for å få tilstrekkelig revisjonsbevis for en transaksjon. Dette er typisk tilfellet når revisor skal kontrollere innbetalinger i bank på et utvalg salgstransaksjoner.

Systemtilgang ikke lenger nødvendig

I SAF-T Regnskap er hovedboktransaksjonene koblet direkte mot «CustomerID» eller «SupplierID», som en finner igjen i reskontro-delene av SAF-T-filen for hhv. kunder og leverandører. Dermed er det ikke lenger nødvendig med systemtilgang for å kontrollere reskontro mot hovedbok på transaksjonsnivå. Dette åpner for at revisor kan supplere dagens detaljtesting av tilfeldige utvalg med overordnede automatiske kontroller av *alle* transaksjoner.

Forenkling av tredjeparts-bekreftelser

Standardiserte regnskapsdata åpner også for forenkling av tredjeparts-bekreftelser. På samme måte som for hovedbokreskontro-kontroller, kan revisor bygge automatiserte kontroller med data fra andre relevante kilder, som automatiserte kredittvurderinger på kundene i en kunderskontro for å vurdere risiko for tap, og kontroll av bokførte betalinger mot standard bankfiler.

Det er signalisert at SAF-T Regnskap i fremtiden vil utvides til å dekke flere områder, som detaljerte fakturaopplysninger, anleggsmidler, og varelager. Også her vil det være stort potensiale for å gjennomføre automatiske kontroller av hele populasjoner, som supplement til detaljert testing av utvalg.

Standardisering gir mer treffsikre testing

Revisjon som gjennomføres i dag, er i stor grad utvalgsbasert. Revisorene bruker kun i varierende grad analyser, og hvis de benytter analyser, er dette ofte i tillegg til den utvalgsbaserte testingen. Utvalgsbasert revisjonstilnærming krever at utvalget er tatt tilfeldig i en populasjon, det vil si at alle deler av populasjonen har lik sannsynlighet for å bli inkludert i utvalget. Utvalgene plukkes manuelt eller automatisk fra hele populasjonen. Ved kontroll av for eksempel salgsinntekter er det dermed relativt tilfeldig om de transaksjonene som faktisk er feil blir inkludert i et utvalg.

Automatiske analyser

Med standardiserte regnskapsdata kan revisor gjennomføre automatiske analyser som estimerer risiko for feil for hver enkelt transaksjon i populasjonen. Slike risikoestimerer kan gjøres med alt fra enkle ekspertregler til komplekse prediksjonsmodeller bygget med maskinlæringsalgoritmer, fellestnevneren er at de krever strengt strukturerte regnskapsdata. Når SAF-T Regnskap gjør det enklere å klargjøre revisjonskundens regnskapsdata for analyser, kan revisor i større grad ta i bruk dataanalyser i utvalgsprosesser, og prioritere transaksjoner med høyere estimert risiko.

Reduserer antall detaljtester

Treffsikre utvalgsanalyser gjør det mulig å redusere antallet detaljtester uten at det går på bekostning av kvaliteten i revisjonen. Men selv om datagrunnlaget er standardisert, kan det fortsatt være store forskjeller på hvordan bokføringen er hos den enkelte kunde, og hva slags utslag dette gir på analysene. Ved bruk av utvalgsanalyser som grunnlag for videre revisjonshandlinger er det viktig at revisor kjenner metodikken som ligger til grunn for risikoestimatene, og ikke stoler blindt på analyseresultatene, men supplerer disse med egne erfaringsbaserte risikovurderinger for den enkelte revisjonskunden. I tillegg bør alltid en andel av testene gjøres på rent tilfeldig utvalg – sammenligning av feilrate i

risikobaserte utvalg mot tilfeldige utvalg gir nyttig informasjon om hvor treffsikre utvalgsanalysene er.

SAF-T Regnskap er et steg på veien mot sanntidsrevisjon

SAF-T Regnskap kan også bidra til å berede grunnen for «sanntidsrevisjon», der revisor har løpende tilgang til revisjonskundens data og kan monitorere bokføringen og gi tilbakemeldinger kontinuerlig gjennom året. Når marginalkostnaden for produksjon av SAF-T-uttrekk er tilstrekkelig lav, kan integrasjoner settes opp for regelmessige automatiske SAF-T-filoverføringer til revisor. Enkelte systemleverandører har også begynt å støtte standardiserte programmeringsgrensesnitt («API»-er, fra engelsk Application Programming Interface) som gjør det enklere å bygge integrasjoner som lar autentiserte aktører (f.eks. revisor, etter avtale med revisjonskunden) hente regnskapsdata direkte fra bokføringssystemene. Fra et datateknisk perspektiv er datafangst gjennom API-er langt å foretrekke fremfor utveksling av filer, og på lengre sikt kan vi håpe på at SAF-T Regnskapstandarden vil utvides til også å omfatte standardisering av API-er for datafangst direkte fra bokføringssystemer.

Revisjonsdata kan gjenbrukes i andre verdiskapende analyser

Et ordtak innen avansert analyse er at når data er ferdig innhentet, bearbeidet, og strukturert, er det meste av jobben gjort. Regnskapsdata er intet unntak, og de strukturerte dataene revisor samler inn for å gjennomføre revisjonshandlinger kan – og bør – også benyttes til andre relevante verdiskapende analyser. Revisor kan gjenbruke sine investeringer i dataplattform, analyseverktøy og -kompetanse ved å supplere revisjonshandlingene med øvrige standardiserte analyser for forskjellige bransjer og verdikjeder, og finne mønstre og sammenhenger som revisjonskunden ikke nødvendigvis har mulighet til å se selv (med mindre kunden selv også har investert tungt i dataanalyse). Eksempelvis kan standardiserte analyser av transaksjonsflyten

avdekke ineffektivitet i bokføringen, som gir grobunn for fruktbar dialog mellom revisor og revisjonskunde.

Standardiserte data betyr ikke standardiserte revisjonskunder

Revisors oppgave er å bidra til tillit til den finansielle informasjonen som revisjonsklienten offentliggjør, og i alt snakk om automatisering og analyse er det viktig å huske at det fortsatt er dette som er hovedoppgaven til revisor.

Forsvarlig bruk av SAF-T-filer i revisjon fordrer at implementeringen av SAF-T Regnskap når et modent nivå; at revisor forstår dataenes, verktøyenes, og analysenes begrensninger; og at bruken av disse tilpasses den enkelte revisjonskundes egenart og behov.

Brukt riktig vil standardiserte SAF-T-regnskapsdata åpne for effektiv revisjonsdatafangst, automatiserte kontroller, treffsikre risikobaserte utvalg, kon-

tinuerlig monitorering av bokføringen, og tilbakemeldinger som gir verdi også utover revisjonsbekreftelsen i seg selv. For de ansatte hos revisjonskunden blir det enklere å tilgjengeliggjøre regnskapsdata ved oppstart av revisjonen, og ledelsen og styret får sikret at revisor får all tilgjengelig informasjon slik den fremgår i bokføringssystemene, slik at revisjonen kan gjennomføres med høy kvalitet på en effektiv måte.

Virkemidler for en sirkulær økonomi i Norge

Seks prioriterte virkemiddelområder kan sammen bidra til å bygge ned de mest kritiske og tverrsektorielle barrierene for en sirkulær økonomi i Norge. De kan derfor utløse et stort potensial for økt sirkularitet på tvers av nær sagt alle bransjer og næringer – og på tvers av landegrenser.

Regjeringen har som mål at «Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi som utnytter ressursene bedre»,¹ og skal utarbeide en nasjonal strategi for sirkulær økonomi. Strategi for sirkulær økonomi er ventet våren 2021. På oppdrag fra Klima- og miljødepartementet har Deloitte hatt i oppgave å

MSc i industriell økologi
Caroline Persson Hager
Manager og tjenesteleder for bærekraftstjenester i Risk Advisory, Deloitte
Hun er medforfatter av nasjonalt kunnskapsgrunnlag for sirkulær økonomi.

Mastergrad i statsvitenskap
Helga Rognstad
Seniorrådgiver i Risk Advisory, Deloitte
Hun er medforfatter av nasjonalt kunnskapsgrunnlag for sirkulær økonomi

identifisere næringer og samarbeid mellom næringer med størst potensial for sirkulær økonomi i Norge, i tillegg til barrierer og mulige virkemidler. 3. september 2020 ble kunnskapsgrunnlaget overlevert til Klima- og miljøminister, Sveinung Rotevatn.

I kunnskapsgrunnlaget trekker vi frem seks prioriterte virkemiddelområder. Vi foreslår disse områdene fordi de sammen kan bidra til å bygge ned de mest kritiske og tverrsektorielle barrierene for en sirkulær økonomi i Norge.

Dermed kan de utløse et stort potensial for økt sirkularitet på tvers av nær sagt alle bransjer og næringer – og på tvers av landegrenser.

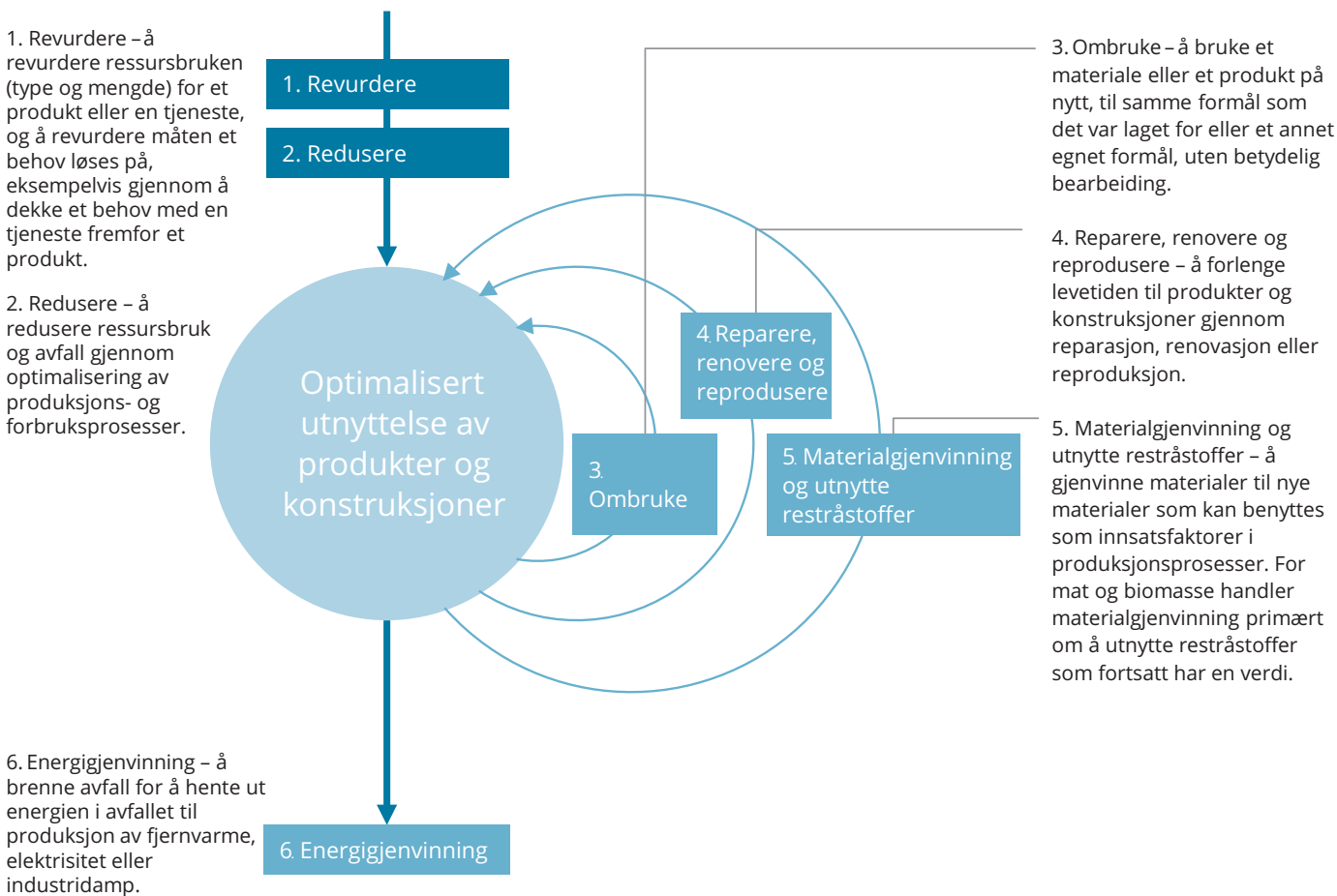
De seks områdene er å etablere mål og indikatorer, og å skape markeder for sirkulære råvarer og produkter. Flere og bedre produsentansvarsordninger må også på plass sammen med tydeligere ansvar og krav for avfallshåndtering. Ikke minst må det til et løft innen både digitalisering, databruk og kunnskap for en sirkulær økonomi.

¹ Granavoldenplattformen.

Sirkulær økonomi – mye mer enn resirkulering

I den sirkulære økonomien skal all ressursutvinning minimeres – enten det er til materialbruk eller energiformål. Dette gjøres gjennom en optimal utnyttelse av de ressursene man allerede har utvunnet, eksempelvis gjennom deling, ombruk og material- og energigjenvinning. Helt sentralt er det også at avfall, forurensning og utslipp reduseres til et minimum.

Den sirkulære økonomien kan forstås som en helhetlig overbygning som bidrar til å løse flere miljøproblemer, inkludert klimaproblemet, og som bidrar til å sikre et levedyktig næringsliv.

1. Konkrete nasjonale mål og indikatorer

Mange aktører er utålmodige etter å få en retning og tydelige rammebetingelser for sine satsninger på sirkulær økonomi i Norge. I motsetning til EU, som har hatt sirkulær økonomi høyt på agendaen siden deres første handlingsplan for sirkulær økonomi i 2015, har Norge manglet tydelige målsettinger for overgangen til en sirkulær økonomi. I mars 2020 kom EUs andre handlingsplan for sirkulær økonomi som en del av European Green Deal. Planen vil få regulatoriske konsekvenser for Norge gjennom EØS-avtalen. Den vil også kunne påvirke etterspør-

selen etter norske varer og produkter i EU – Norges største eksportmarked.

Regjeringen bør svare med å sette konkrete nasjonale mål for en sirkulær økonomi i Norge. Tydelige mål er nødvendig for å utløse potensialet for økt sirkularitet og synergier som ligger i og på tvers av næringer og verdikjeder, og for å sikre fortsatt konkurransekraft i utlandet. En tydelig retning mot en sirkulær økonomi vil sikre forutsigbarhet for næringslivet og redusere risiko ved langsiktige investeringer i ny teknologi og forretningsmodeller. Det vil også kunne bidra til en mer målrettet og effektiv bruk av det næringsrettede virkemiddelapparatet.

For å sikre måloppnåelse og en effektiv omstillingsprosess er det viktig at omstillingen overvåkes med nøye utvalgte resultat- og prosessindikatorer. Eksempler på sentrale indikatorer er mengde primær² materialbruk per capita og andel av offentlige anskaffelser som setter krav til sirkularitet.

2. Skape markeder for sirkulære råvarer, produkter og tjenester

Dagens økonomiske system priser ikke inn hele kostnaden til miljøpåvirkning-

² Primære råvarer er materialer eller stoffer som er utvunnet direkte fra naturen for å gå inn i produksjon av helt nye materialer eller produkter. Begrepet brukes ofte synonymt med jomfruelige råvarer, og er det motsatte av resirkulerte eller sekundære råvarer.

MYE MER: Sirkulær økonomi handler om mye mer enn resirkulering.

gene fra vår økonomiske aktivitet. Dette gjelder all miljøpåvirkning fra utvinning og prosessering av råvarer, til produksjon av varer og konstruksjoner, forbruk og avfallshåndtering. Mange regulatoriske og økonomiske insentiver, som for eksempel skatte- og avgiftssystemet, er nemlig i stor grad tilpasset en lineær økonomi. Det er derfor krevende å skape lønnsomme og konkurransedyktige sirkulære råvarer, produkter og forretningsmodeller. I tillegg hindrer mangel på risikovillig kapital nye og eksisterende bedrifter i å utvikle mer sirkulære forretningsmodeller.

Myndighetene bør innføre virkemidler som kan korrigere denne markedssvikten og bidra til å skape velfungerende og stabile markeder for sirkulære råvarer, produkter og tjenester. Prinsippet om at «forurenser betaler» og at ønsket sirkulær atferd skal lønne seg sammenlignet med lineær atferd, bør ligge til grunn for innretningen av skatte- og avgiftspolitikken og regulatoriske krav. En forflytning av det generelle skattetrykket fra arbeidskraft over på materialutvinning, forbruk og utslipp vil videre bidra til å fremme en sirkulær økonomi. Økte avskrivningssatser for sirkulære prosjekter og produkter er et eksempel på slike virkemidler. Se rammesaken på foregående side for flere konkrete virkemidler for å skape markeder for sirkulære råvarer, produkter og tjenester.

Virkemidler for å skape markeder

- Skatter og avgifter
  - Miljøavgifter på primære råvarer der det finnes gode sekundære og regenerative alternativer.

- Økte avgifter for forbrenning av blandet avfall.
- Redusert mva. på sirkulære tjenester.
- Regulatoriske krav
  - Krav til bruk av sekundære råvarer eller ombrukte materialer. Eksempelvis krav til innblanding av gjenvunnet plast i nye produkter tilsvarende innblandingskravet for biodrivstoff som allerede finnes i Norge.
  - Obligatorisk krav til vektning av miljø i offentlige anskaffelser.
  - Støtte og akselerere EUs arbeid med miljøkrav til produkter (Økodesigndirektivet)
  - Etablere standardiserte kvalitetskrav for sentrale resirkulerte råvarer
  - Fjerne regulatoriske barrierer som hindrer etterspørsel og flyt av sirkulære råvarer, produkter og tjenester. Det kan eksempelvis være å harmonisere den norske forurensningsloven opp mot EUs regelverk når det gjelder klassifisering av avfall og biprodukter.
- Det næringsrettede virkemiddelapparatet
  - Økt risikoavlastning ved forskning og utvikling, etablering og skalering av sirkulære teknologier, tjenester og forretningsmodeller, eksempelvis gjennom Pilot-E programmet og Klyngeprogrammet.
  - Økt støtte til initiativ som fremmer innovative offentlige anskaffelser

Se presentasjonen av Kunnskapsgrunnlaget for nasjonal strategi for sir-

kulær økonomi for statsråd Sveinung Rotevatn på Sintefs konferanse for sirkulær økonomi 2020 og det fullstendige kunnskapsgrunnlaget for mer³ informasjon om disse og andre virkemidler.

3. Flere og bedre produsentansvarsordninger

For svake krav til produsentansvar er en sentral barriere for en sirkulær økonomi i Norge. Et sentralt prinsipp ved produsentansvar, er at produsenter og importører har ansvar for innsamling, forsvarlig håndtering og materialgjenvinning av avfallet fra produkter de setter på markedet. Det skal gi produsentene økonomisk insentiv både til å etablere kostnadseffektive systemer for materialgjenvinning og til å designe produkter som er egnet for reparasjon, ombruk og materialgjenvinning.

Norge har i dag produsentansvarsordninger for emballasje, elektriske og elektroniske produkter, batterier, kjøretøy, bildekk og PCB-holdige isolerglassruter. Samtidig er det mange produkter som ikke omfattes av produsentansvarsordninger. Det bør derfor opprettes forpliktende produsentansvarsordninger for flere produktkategorier. I tillegg bør eksisterende ordninger gjennomgås slik at de fungerer etter hensikten. Noen ytterligere konkrete virkemidler er å:

- Innføre krav og insentiver for økodesign og sirkularitet i produsentansvarsordninger.
- Sikre at alle kostnader forbundet med innsamling, håndtering og materialgjenvinning av avfallsstrømmer dekkes av produsentansvarsordningene.
- Etablere materialregistre knyttet til produsentansvarsordningene.

4. Tydeligere ansvar og krav for avfallshåndtering

Norge har et fragmentert system for innsamling og håndtering av avfall. Dette fører til suboptimale løsninger og hindrer økt utsortering, material-

³ <https://www2.deloitte.com/no/no/pages/risk/articles/sirkulaer-okonomi.html> (kortlink: bit.ly/3n8SrWe)

gjenvinning og lønnsomhet. Ansvaret for avfallshåndtering i Norge er delt mellom kommunene – som har ansvaret for innsamling av husholdningsavfall, og næringslivet – som har ansvaret for å håndtere eget avfall. For produkt-kategorier der det er etablert produsentansvar, er ansvaret for avfallshåndtering delt mellom avfallsprodusentene (kommunene og næringslivet) og returselskapene, som eksempelvis Grønt Punkt.

Det er behov for et mer harmonisert og optimalisert system for innsamling og håndtering av avfall i Norge. Dette vil bidra til økt kostnadseffektivitet og en mer stabil tilgang på sekundære råvarer av god kvalitet i markedet. I kunnskapsgrunnlaget foreslår vi:

- En nasjonal plan for ettersortering, behandling og materialgjenvinning av avfall i Norge.
- Harmoniserte krav til separat innsamling av resirkulerbart avfall overfor både kommuner og næringsliv.
- Høyere mål og krav for materialgjenvinning.

5. Datadrevet sirkulær økonomi

Som et langstrakt land med en liten befolkning, har Norge relativt sett små volumer av material- og avfallsstrømmer spredt utover store geografiske områder. Dette gjør det krevende å etablere lønnsomme markeder for sirkulære råvarer. Bedre data knyttet til material- og avfallsstrømmer, og digitale løsninger som tilgjengeliggjør disse dataene, er derfor en forutsetning for en sirkulær økonomi. Gode sanntids-data vil bidra til at aktører kan få tilgang til tilstrekkelige volumer av sirkulære råvarer til den kvaliteten de trenger. Bedre data vil øke forutsigbarhet for kjøper og lønnsomhet i utnyttelse av disse ressursene. Et eksempel på denne typen digitale løsninger er den nederlandske databasen Madaster – en digital materialbank med informasjon om produkter, komponenter og materialer i eksisterende bygg.

Vi foreslår derfor at myndighetene etablerer et samarbeidsprosjekt med sen-

trale næringer for en datadrevet sirkulær økonomi. Et slikt prosjekt vil gi oversikt over behovet for økt og forbedret data knyttet til vesentlige material- og avfallsstrømmer i Norge. Prosjektet bør også bidra til å etablere en styringsmodell og arkitektur for datadeling i en sirkulær økonomi i Norge og opp mot våre handelspartnere. Dette er viktig for å sikre en god balanse mellom kommersielle og fellesskapets interesser i teknologiutvikling og deling av data. Eksisterende material- og avfallsstatistikk bør også gjennomgås for å utbedre vesentlige mangler.

6. Kunnskapsløft for sirkulær økonomi

Norge trenger et betydelig kunnskapsløft for å legge til rette for de gjennomgripende og innovative samfunnsendringene som den sirkulære økonomien krever. Manglende innsikt i den totale miljøbelastningen av råvarer og produkter gjør det krevende for bedrifter og forbrukere å vite hva som er gode, sirkulære valg. Etablerte holdninger og vaner gjør at bedrifter og forbrukere i mange tilfeller ikke etter spør eller prioriterer mer sirkulære løsninger. Det er også en generell forvirring knyttet til forskjellene og likhetene mellom begreper som sirkulær økonomi, bærekraft, klimanøytralitet, grønn vekst og omstilling. Uklarheten utgjør en barriere for å mobilisere til handling for et felles og helhetlig mål om en bærekraftig økonomi.

For å løse opp i dette foreslår vi at regjeringen implementerer initiativer for å øke næringslivets kunnskap om sirkulær økonomi. Det er også sentralt å jobbe med kompetanseheving i kommunal- og fylkeskommunal sektor og blant offentlige innkjøpere. Forbrukere fortjener bedre innsikt i materialer og produkters miljøavtrykk gjennom økt bruk av færre, standardiserte merkeordninger – som for eksempel Svane-merket. Til sist må vi sørge for å legge et godt kompetansegrunnlag for fremtidens arbeidskraft gjennom økt vektlegging av systemtenkning, sirkulær økonomi og kritiske miljøutfordringer i grunnskolen.

En krevende, men nødvendig omstilling

Norge står overfor en krevende omstilling til sirkulær økonomi, men har gode forutsetninger for økt verdiskaping og sysselsetting gjennom god tilgang til fornybare naturressurser og et høykompetent næringsliv.

Overgangen til en sirkulær økonomi er viktig for å nå FN's bærekraftsmål og Norges klimamål. Ifølge en nyere, global analyse⁴ er Norge et av landene som løper størst risiko for fall i BNP i et scenario hvor verden ikke klarer en omstilling til en bærekraftig økonomi. Dette skyldes blant annet at klimaendringene vil få store konsekvenser for fiskeri og havbruksnæringene gjennom økte havtemperaturer. Samtidig løper vi en overgangsrisiko ved at markedene vi opererer i allerede har ambisiøse planer for en omstilling til en sirkulær nullutslippøkonomi. Hvis ikke myndighetene, offentlig og privat sektor posisjonerer seg for dette skiftet, vil Norge ikke bare risikere å sitte igjen med verdiløse aktiva, såkalte «stranded assets», men vi vil også gå glipp av en rekke nye muligheter for innovasjon og verdiskaping.

I den sirkulære økonomien skaper man mer med mindre. Det vil kreve investeringer, men gjør vi det på riktig måte, vil næringslivet og det offentlige også kunne kutte mange kostnader ved at vi i større grad deler på og utnytter de produktene og konstruksjonene vi allerede har. Vi har store forventninger til Regjeringens kommende strategi, og vårt ønske er at den er ambisiøs og legger til rette for omstilling og grønn vekst gjennom tydelige mål og virkemidler på tvers av økonomien. Skal den være det, kan den ikke bare være en miljøstrategi, men også en strategi som setter rammer for all næringsutvikling og legger grunnlaget for et konkurransedyktig næringsliv for fremtiden.

⁴ www.worldwildlife.org/publications/global-futures-assessing-the-global-economic-impacts-of-environmental-change-to-support-policy-making (Kortlink: wwf.to/384On5f)

10-årsjubileum for undersøkelsen om markedsrisikopremie i Norge

Lavere markedsrisikopremie i Norge enn i Sverige

Norske finansanalytikeres syn på markedsrisikopremien forblir uendret og synes å være uavhengig av rentenivået i Norge. Respondentene anslår premien til å ligge på 5,0 %, i likhet med de ti foregående årene.

MSc, applied economics and finance
Karen Fastbø
Senior Manager PwC

Statsautorisert revisor/
siviløkonom
Henrik Gran
Partner PwC

Mye tyder på en sammenheng mellom økonomisk vekst og rentenivå. Med lave rentenivåer og økt usikkerhet i markedene, ville vi forventet en økt markedsrisikopremie. Til sammenligning, ser vi at markedsrisikopremien i Sverige stiger i takt med reduksjon i risikofri rente.

Det er PwC som – i samarbeid med Norske Finansanalytikeres Forening (NFF) – har gjennomført undersøkelsen der norske finansanalytikere er blitt spurt om sentrale forhold knyttet til verdsettelse av selskaper.

Anslår høyere markedsrisikopremie i Sverige enn i Norge

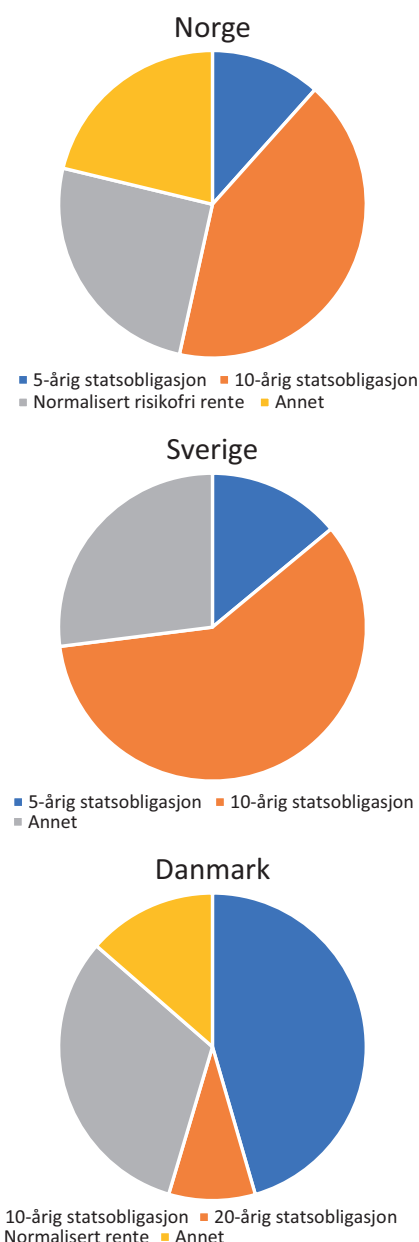
Markedsrisikopremien er et mål på avkastningen en investor forventer og krever i markedet utover risikofri rente. Markedsrisikopremien reflekterer både fundamentale økonomiske størrelser og investorenes risikoaversjon, og varierer med usikkerhet knyttet til langsiktige vekstutsikter. Finanskrisen i 2008, oljekrisen i 2014 og den pågående koronakrisen er alle hendelser som påvirker nettopp disse faktorene i det norske markedet. De nevnte krisene har resultert i lave renter og kvantitative lettelser

fra sentralbankene, brukt som virkemiddel for å stimulere til høyere økonomisk aktivitet.

De siste ti årene har nivået på risikofri rente i Norge gått fra ca. 3 % til under 1 %, her angitt ved tiårig norsk statsobligasjon. I samme periode har vi spurt medlemmer i NFF hva de vurderer som markedsrisikopremie i det norske markedet. Uavhengig av utviklingen i økonomien og rentenivået oppgir respondentene en stabil markedsrisikopremie i Norge på 5 % for hele perioden.

Sentralbanken satte nylig ned renten til null prosent for å dempe tilbakeslaget i norsk økonomi. Dette sammenfaller med historisk høy volatilitet i aksjemarkedet. Dette er faktorer som isolert sett kan tenkes å øke investorenes krav til avkastning utover risikofri rente (markedsrisikopremien). Dermed ville vi forventet en økt markedsrisikopremie hos våre respondenter.

PwC Sverige har til sammenligning publisert en tilsvarende undersøkelse, hvor resultatene viser at anslått markedsrisikopremie har steget i takt med

at risikofri rente har blitt redusert. I mai 2020 anslo respondentene markedsrisikopremien til å være 7,7 % i Sverige. Tiårig svensk statsobligasjon var på samme tidspunkt negativ. Det skal sies at den svenske undersøkelsen ble utført i mai 2020, midt under koronakrisen, da usikkerheten var på sitt høyeste.

Hvordan kan det ha seg at vi har så ulikt syn på markedsrisikopremien i Norge og Sverige?

Ulikt rentenivå i Norden

I Norge er tiårig statsobligasjonsrente det mest foretrukne grunnlaget for risikofri rente i avkastningskravet, ifølge undersøkelsen. 42 % av respondentene svarer at de benytter denne. Tilsvarende ser vi i Sverige og Danmark. I alle tre landene svarer om lag 70 % av respondentene at de benytter en form for observert rente.

Sammenheng mellom risikofri rente og markedsrisikopremie

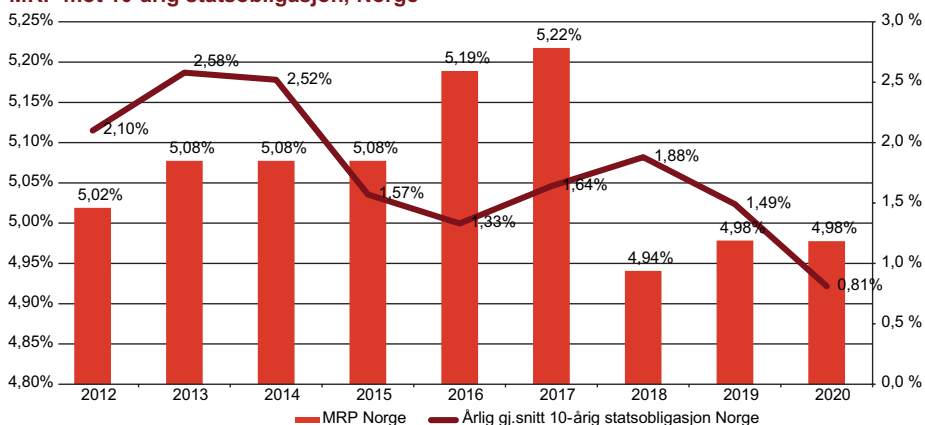
På spørsmål om det er sammenheng mellom markedsrisikopremie og risikofri rente svarer 45 % av de norske respondentene ja. Av disse er det igjen delt oppfatning om risikopremien økes (60 %) eller reduseres (40 %) som følge av en økning i risikofri rente.

Dette kan tenkes å skyldes tre grunnleggende oppfatninger av markedsrisikopremien:

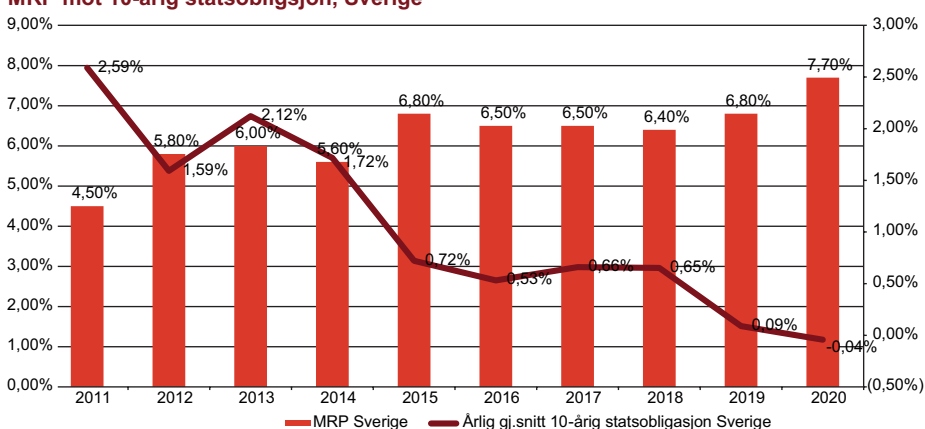
- Markedsrisikopremien er en konstant størrelse
- Markedsrisikopremien varierer over tid og vil reflektere midlertidige forhold i markedet, for eksempel økt usikkerhet
- Markedsrisikopremien beregnes ut fra gjeldende prising i markedet (eks. P/E, dividendemodeller, etc.)

For å vurdere om det er sammenheng mellom risikofri rente og markedsrisikopremie i avkastningskravet, er det interessant å se på tilsvarende undersøkelse for Danmark. PwC i Danmark har bedt respondentene skille mellom underliggende markedsrisikopremie og eventuelt risikotillegg for å reflektere midlertidige markedsforhold. Respondentene svarer at underliggende risikopremie ligger

MRP mot 10-årig statsobligasjon, Norge

MRP mot 10-årig statsobligasjon, Sverige

nærmere 5 %, i tråd med svarene fra den norske undersøkelsen. I tillegg kvantifiserer respondentene et variabelt risikopåslag på markedsrisikopremien.

Man kan tenke seg at respondentene i Sverige ser på markedsrisikopremien som summen av disse elementene og dermed justerer for økt risiko direkte i markedsrisikopremien, mens respondentene i Norge ser på underliggende markedsrisikopremie som en mer langsiktig størrelse. Vi vurderer det slik at man da heller legger til grunn en separat risikopremie eller en normalisert rente i avkastningskravet. Når man ser avkastningskravet som en helhet, ser det dermed ut til at de nordiske landene har relativt likt syn på avkastningskrav og markedsrisiko, men regner dette inn på litt ulike måter.

Sammenheng mellom risikofri rente og langsiktig vekstforutsetning

Nå som dagens langsiktige rentenivå i Norge har falt til under 1% i løpet av 2020, er det viktig å være oppmerksom på at forutsetningen for langsiktig

vekst i terminalleddet henger sammen med hva som legges til grunn som risikofri rente i avkastningskravet. Langsiktig vekst i terminalleddet skal i teorien ikke overstige veksten i markedet eller økonomien som helhet. Tidligere har nok mange lagt til grunn en forutsetning for langsiktig vekst i terminalleddet i tråd med Norges Banks inflasjonsmål på 2 %, uten å tenke noe nærmere over dette. I skrivende stund vil ukritisk bruk av inflasjonsmålet som langsiktig vekstforutsetning i kombinasjon med observerbare langsiktige renter, implisere en negativ realrente. Det vitner om at markedet ikke tror på sentralbankens inflasjonsmål.

Et fall i langsiktige renter er en sterk indikator på at man bør nedjustere den langsiktige vekstraten brukt i terminalleddet i en DCF-analyse. Alternativt kan man legge til grunn en normalisert risikofri rente eller en økt risikopremie i avkastningskravet. Det viktige er at disse forutsetningene sees i sammenheng.

Advokaters bruk av partssakkyndige – et taktisk spill:

Sprikende millionverdsettelse av næringseiendom

Både advokater og sakkyndige verdsettelse er enige om at verdsettelse av næringseiendom i stor grad består av skjønsmessige vurderinger. Våre funn viser at det eksisterer et skjønsmessig verdiintervall som kan utnyttes av advokatene ved å gå til retten med en taktisk verdsettelse som ligger i den fordelaktige delen av intervallet.

Master i regnskap og revisjon
Even Bønes
Associate PwC Bergen

Master i regnskap og revisjon
Sondre Johansen
Associate PwC Oslo

Denne artikkelen presenterer i korte trekk funnene fra vår masterutredning fra i fjor, som var en del av vår mastergrad i regnskap og revisjon (MRR) fra Norges Handelshøyskole (NHH). Oppgaven var veiledet av Kyrre Kjelle-vold, Assistant Professor of Accounting ved NHH og mottaker av Revisorforeningens doktorgradsstipend.

Ekspertise utenfor det rent juridiske fagfeltet er i mange tilfeller nødvendig for å løse rettslige problemstillinger med utspring i næringslivet. I Norge har det vært en økende trend i domstolene at partene innhenter egne partssakkyndige til bevisførsel i sivile tvistesaker. De partssakkyndige avgir gjerne en rapport og presenterer sin faglige vurdering i retten.

Opgaven

Bruken av partssakkyndige verdsettelse i norske domstoler har økt de siste årene. Vi har intervjuet både advokater og partssakkyndige eiendomsverdsettelse for å belyse hvordan de arbeider og produserer verdsettelse som presenteres i retten. Våre funn viser at slike verdsettelse kan bære preg av et taktisk spill.

*Opgaven kan lastes ned fra:
www.bit.ly/2LnXpRR*

Verdt 264 eller 594 millioner kroner?

I forbindelse med rettsakene om verdien av eiendommen på Zachariasbryggen i Bergen, verdsatte representanter fra revisjonsselskapet EY og Kyte Næringsmegling eiendommen til hhv. 264 og 227 millioner kroner, basert på forutsetninger fra deres felles oppdragsgiver.

Eiendomsverdsettelse Cushman & Wakefield og Newsec verdsatte derimot eiendommen til hhv. 574 og 594 millioner kroner basert på deres oppdragsgivers underlagsmateriale. Samme eiendom med sprikende forutsetninger

Både advokater og sakkyndige er tydelige på at de fleste verdsettelse i stor grad er preget av skjønsmessige vurderinger.

ga naturligvis sprikende verdsettelse, til tross for at samtlige skulle belyse de faktiske forholdene.

Kjøper eller selger?

Det kan skapes rom for motiverte tolkninger i en situasjon der partene som hyrer ekspertene, kan ha klare ønsker. Er f.eks. den sakkyndige opp-

dragsgiver kjøper eller selger av eiendommen? Forskningsstudier av finansanalytikere, skipsmeglere, kredittratingbyråer og revisorer viser at de ofte havner i klem mellom på den ene siden å tjene klienten og øke inntektsgrunnlaget, og på den andre siden å utføre samfunnsoppdraget sitt. Deres foreliggende sterke insentiver i en bestemt retning, vil dette kunne overstyre ekspertenes ønske om å forholde seg profesjonelt og objektivt.¹

Et sentralt spørsmål blir derfor hvordan slike krefter oppstår og virker inn på objektiviteten til de sakkyndige. Spesielt kan interaksjonen mellom advokat og partssakkyndig få konsekvenser for verdsettelsen og bevisverdien til rapporten som presenteres i retten.

Vi intervjuet totalt 17 personer, fordelt på ti advokatpartnere og faste advokater fra de store advokatfirmaene, samt sju sakkyndige næringsseidomsverdsettere som arbeider nasjonalt og internasjonalt. Alle intervjuobjekter og deres forklaringer ble anonymisert, og i snitt varte intervjuene ca. 48 minutter.

Hvilken tiltro har de partssakkyndige til egen verdsettelse?

Eiendomsverdsetterne forklarer at de er opptatt av å få *nok* informasjon til at de kan utføre sin verddivurdering. Samtidig vet vi at de sakkyndige opererer med ansvarsfraskrivelse i verdsettelsesrapportene, som blant annet håndterer klientens bruk av rapporten. De fleste av verdsetterne opplever ikke nedside- og risiko ved å verdsette næringsseidommene, verken til bruk i rettsaker eller som underlagsmateriale i selskapsregnskaper. Kort fortalt er ansvarsfraskrivelsene så omfattende at de sakkyndige ikke tar *noe* ansvar for *noe* bruk av rapporten samt dens datagrunnlag.

¹ Dette er kjent som motivert tenkning. Individuer står ofte overfor et valg om å være mest mulig nøyaktig og samtidig treffe en beslutning i en viss retning. Dette foregår gjerne utenfor vår bevissthet. Hvis presset i en viss retning er sterkt nok, vil det kunne overkjøre ønsket om å forholde seg nøyaktig, og man vil ubevisst kunne filtrere informasjon og vektlegge de bevisene som fører til rettningsresultatet.

Våre funn tilsier at dette skaper uheldige insentiver, der den sakkyndige kan frita seg fra en kritisk holdning til datagrunnlaget som de mottar fra advokaten.

Den ene av de sakkyndige vi intervjuet mente at bransjen deres (profesjonelle eiendomsverdsettere) generelt stiller for få kritiske spørsmål til informasjonen de sakkyndige får oversendt fra blant annet advokater. Vedkommende var tydelig på at sakkyndige kan være påvirket av den informasjonen som advokaten har oversendt.

Dette mener vi er et interessant funn som viser at det i praksis ikke alltid er enkelt for de sakkyndige å være helt objektive i sitt arbeid, selv ikke når de ønsker å være det. Mangelen på kritisk tenkning fra den sakkyndiges side kan føre til at det er større risiko for at den sakkyndige kan bli påvirket av klientens syn. Våre funn tilsier også at i saker hvor verdsettelsen er relativt kompleks og kan ha et relativt bredt verdiintervall på flere millioner kroner, vil advokaten ha en større påvirkningskraft på den sakkyndige ettersom det er et relativt større spenn i verdiene som kan forsvares og aksepteres faglig.

Mulige påvirkningskanaler mellom advokat og partssakkyndig

Advokatene bruker ofte sitt eget eller arbeidsgivers nettverk av bekjentskaper når de starter arbeidet med å finne partssakkyndige til sin sak. Ved tilde- ling av oppdraget skriver advokatene et mandat som blant annet beskriver forutsetninger og hva den sakkyndige skal vurdere i sin rapport. Vi mener mandatet er en naturlig del av oppdraget, og våre funn viser at de sakkyndige foretrekker at advokaten utarbeider slike mandat. Enkelte av advokatene nevner også at de forstår at mandatet blir styrende for oppdraget, men understreker samtidig at mandatet også skal gi den sakkyndige rom til å gjøre sine egne vurderinger av forutsetningene for verdsettelsen.

Flere av advokatene forklarer at de sjelden involveres i arbeidet til den sakkyndige, men at de får oversendt rapporten før den er helt ferdig. Ifølge advokatene gjøres dette for å ha en mulighet til å korrigere eventuelle feil i faktum eller andre korrigeringer. De sakkyndige forklarte at dersom advokatene ønsker at det skal tas utgangspunkt i andre forutsetninger, må de sakkyndige selv også vurdere forutsetningene som rimelige i lys av faktum.

Denne kommunikasjonen er en naturlig del av oppdraget, og våre data tilsier at det ikke er uvanlig at enkelte forutsetninger eller faktafeil korrigeres. Imidlertid kan en slik mulighet for justering fra advokaten/klientens side gjøre det vanskeligere for den sakkyndige å utarbeide en objektiv verdsettelse. Advokatene kan også benytte anledningen til å komme med nye opplysninger eller forutsetninger for oppdraget. Vi mener at det er en svakhet ved verdsettelsene dersom det er store sprik mellom verdsetterens rapportutkast og den endelige verdsettelsen, spesielt dersom det ikke er dokumentert at korrigeringene utelukkende skyldes feil, som f.eks. areal- eller kalkuleringsfeil.

Ikke to streker under svaret

Våre funn tilsier at flere partssakkyndige mener at det er relativt opplagt hva slags verdi advokatens klient ønsker, og at det kan være vanskelig å håndtere dette samtidig som en utfører en helt objektiv verddivurdering. En av de sakkyndige forklarte at det alltid vil være slik at det er relativt åpenbart hvilken interesse en part har med tanke på høy/lav verdi da en vet om klienten er på kjøper- eller selgersiden i saken. Både advokatene og de sakkyndige er tydelige på at de fleste verdsettelsene i stor grad er preget av skjønnsmessige vurderinger og at det i de fleste tilfeller eksisterer et bredt intervall av flere akseptable verdiestimer for eiendommene. Både advokater og sakkyndige konkluderer med at verdsettelse ikke er «eksakt vitenskap», slik at to høyst kvalifiserte sakkyndige

antakelig vil komme til to ulike verdiestimater.

Strategiske verdsettelse og taktisk spill

Videre viser våre funn at enkelte advokater og sakkyndige har taktisk utnyttet det faktum at det eksisterer et bredt intervall av faglige verdianslag for næringsseidommer. Dette kan gjøres ved taktisk å «plassere» sitt endelige verdiesimat i den foretrukne enden av det akseptable intervall. Det medfører at slike verdsettelseskonflikter kan bære preg av et strategispill.

Et eksempel som en av de sakkyndige presenterte for oss var at hvis en fornuftig verdi er 100, men at den endelige verdien kan forsvares innenfor intervall 80–120, så vil gjerne den som representerer kjøpersiden ligge på 80–90, mens selgersiden presenterer en verdsettelse med en verdikonklusjon over 110. Årsakene kan være mange, men dersom selgersiden legger seg på 100, vil de mest sannsynlig ikke få 100, men mindre. Skulle selgersiden derimot gå til retten med 140 som konklusjon, risikerer den sakkyndige å miste så mye troverdighet at det ikke legges vekt på rapporten. Verdsettelsene kan med andre ord bære preg av å være et taktisk spill.

En av advokatene fortalte også om taktiske vurderinger når det gjelder intervall av mulige verdiesimater. Vedkommende fortalte at hvis noen er i selgerposisjon, så vil de heller ha en verddivurdering som er 10 % for høy enn 10 % for lav. Advokaten la også til at vedkommende var av den oppfatning at de som verdsetter eiendommene vil gjøre kunden fornøyd og ha flere oppdrag, og dermed kanskje strekker seg i den retningen de opplever at kunden ønsker konklusjonen.

Advokatene forklarte også at de aldri går til retten uten at de vet hva deres partssakkyndige skal presentere, samt at de ønsker å bruke partssakkyndige som evner å presentere sin verdsettelse på en profesjonell og tydelig måte, slik at budskapet kommer frem. Derfor er

formidlingsevne i retten en viktig faktor ved utvelgelse av partssakkyndige, ikke nødvendigvis den rent faglige kunnskapen de besitter som sakkyndige. Dette er også et interessant funn i lys av at de sakkyndige skal bidra til å belyse de faktiske forholdene.

Oppsummering

For det første vil mandatet, som utarbeides utelukkende av advokaten, være styrende for store deler av forutsetningene som den sakkyndige bruker i sin verdsettelsesmodell, og dermed ha stor betydning for verdien verdsetteren kommer frem til.

Våre funn viser også at de sakkyndige gjør bruk av omfattende ansvarsfrskrivninger i verdsettelsesrapportene som regulerer forholdet mellom den sakkyndige og advokaten ved *all* bruk av rapporten. Vi mener dette kan redusere de sakkyndiges insentiver til å etterprøve forutsetningene, noe som igjen kan medføre at advokater/klienter i større grad kan påvirke verdsettelsen.

For det tredje viser våre funn at advokatene får oversendt verdsettelsesrapporten før den partssakkyndige konkluderer med et verdiesimat. Både advokatene og de sakkyndige forklarer dette med at advokaten skal få mulighet til å korrigere eventuelle feil i faktum. Dette åpner for at advokaten, eller advokatens klient, også kan ytre en oppfatning rundt verdiesimatet og dermed påvirke dette. Konsekvensen kan bli økt risiko for at sakkyndige ikke utarbeider en objektiv verdsettelse. Enkelte sakkyndige fortalte også at det har hendt at advokater og klienter ikke vil ha verdsettelsesrapporten de har utarbeidet, antakelig fordi de ikke var fornøyd med verdsettelsens endelige konklusjon.

Både advokatene og de sakkyndige er klar over at det er flere tolererbare verdiesimater som kan forsvares faglig. Våre funn viser at dette åpner for at verdien kan plasseres strategisk i den enden av spekteret som er mest forståelig for parten.

Avsluttende bemerkninger

I sum viser vår analyse at sakkyndige eiendomsverdsettere ikke opererer i et objektivt vakuum, men må forholde seg til strategiske påvirkningsforsøk fra partene som engasjerer dem. I eiendomsverdsettelse kan det for sakkyndige være spesielt vanskelig å forholde seg objektive ettersom forutsetningene for verdsettelsen velges fra et intervall av mer eller mindre sannsynlige verdier. Flere ulike kombinasjoner av forutsetninger kan tenkes effektivt forsvart i retten.

Selv om skjønnsprosessloven og bruk av rettslig skjønn er ment å ivareta behovet for objektivitet i utmålingen av eiendomsverdier, er det vanskelig å tenke seg at norske dommere og lekmenn ikke legger vekt på forutsetninger rapportert av partenes sakkyndige. Rettsøkonomisk kan bruk av partssakkyndige innebære store arbeidsbesparelser for rettsvesenet ved at de sakkyndige hensiktsmessig sammenfatter faktum og mulige forutsetninger til bruk i det rettslige skjønn. Vår studie viser samtidig at det er grunn til å tvile på bevisverdien til partssakkyndige verdsettelse, og stille kritiske spørsmål til kommunikasjonen mellom den sakkyndige og parten. Erklæringer og bruk av etiske standarder vil trolig ikke være nok til å sikre den sakkyndiges objektivitet.

Avslutningsvis kan vi informere om at det vil publiseres flere masterutredninger som bygger videre på funnene i denne studien hvor blant annet eldre tilgjengelige rettsbøker fra eiendoms tvister analyseres for å skape enda dypere innsikt.

Avsluttende anbefalinger

Even Bønes, Sondre Johansen & Kyrre Kjellebold (2020) – *Verdsettelsesmessige konsekvenser av interaksjonen mellom advokat og partssakkyndig* – *Tidsskrift for eiendomsrett* 01/2020 (Volum 16, artikkel 4).

Even Bønes & Sondre Johansen (2019) – *Advokatens bruk av partssakkyndige i verdsettelseskonflikter* – *Selvstendig masterutredning innen regnskap og revisjon (MRR) ved NHH*.

Personlig ansvar for styremedlemmer del II:

Ansvarsgrunnlaget og årsakssammenheng

Erstatningsansvar som styremedlemmer og andre tillitspersoner har overfor selskap, aksjeeiere og andre, kan bli betydelig. I denne del II av artikkelen behandles ansvarsgrunnlaget og årsakssammenheng. Om en kan verne seg mot erstatningsansvar, behandles i artikkelens del III.

Advokat (H)
Einar Heiberg
Partner Advokatfirmaet Ræder

I artikkelens del I (Revisjon og Regnskap 8/2020) behandles nærmere hvem som er ansvarssubjekt, hvem som kan reise erstatningssak for hvilke krav og det økonomiske tap.

Artikkelen ser nærmere på de sentrale vilkårene for erstatningsansvar som styremedlemmer og andre tillitspersoner har overfor selskap, aksjeeiere og andre. Den ser også på i hvilken grad skadelidte kan ha krav på å få dekket sitt tap som følge av deres handlinger eller unnlatelser.

Ansvarsgrunnlag

Ansvarssubjektene etter asl. § 17–1 kan holdes ansvarlig for skader de «i den nevnte egenskap forsettlig eller uaktsomt har voldt» skadelidte.¹ Ansvarssubjektene omtales i det videre som styremedlemmet, selv om ansvarssubjektene er flere etter lovbestemmelsen. Vilårene for å konstatere ansvarsgrunnlag er for det første at vedkommende har voldt skaden i egenskap av rollen og for det andre at styremedlemmet må ha utvist skyld. Som det fremgår av lovbestemmelsen, er skyldkravet forsett eller uaktsomhet.

Ordlyden «voldt» kan isolert sett tale for at det kreves en aktiv handling. Det er imidlertid sikker rett at også unnlatelser er omfattet.² Hvorvidt den aktuelle handlingen eller unnlatelsen er ansvarsbetingende, må vurderes ut fra tidspunktet da adferden fant sted. En må se hen til hvordan situasjonen fremsto for styremedlemmet da den skadevoldende handlingen fant sted.

Styremedlemmer blir kun holdt ansvarlig dersom skaden er voldt «i den nevnte egenskap». Handlingen må ha blitt utført i egenskap av vedkommendes rolle som styremedlem. Spørsmålet om ansvar må vurderes med utgangspunkt i de oppgaver og ansvar som lov, vedtekter og instruksjoner pålegger styret.³ I forarbeidene presiseres det at formuleringen er «ment å klargjøre at skadevolderens tilknytning til den selskapsrettslige egenskap eller funksjon skal være avgjørende for fastleggelsen av ansvaret».⁴ Det er en forutsetning for ansvar at handlingen må ha *tilknytning til skadevolderens selskapsrettslige egenskap eller funksjon*.

Forsett

Forsett er den groveste formen for handlemåte i erstatningsrettslig sammenheng. Skaden er forsettlig voldt dersom skadevolderen har regnet med at skaden med sikkerhet ville inntre

som følge av handlingen, eller at det var sannsynlighetsovervekt for det.⁵

Et praktisk eksempel er at styret godkjenner et manipulert årsregnskap, der en avtale med kreditor ikke ville ha kommet i stand dersom selskapets reelle økonomiske situasjon hadde kommet på bordet. Handlingen vil da ha vært forsettlig tapsbringende overfor kreditoren.

Uaktsomhet

Ansvar for uaktsomhet forutsetter en klanderverdig handlemåte fra skadevolderen. Vedkommende forsto eller burde forstått at handlingen kunne

⁵ Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 96.

Ansvar for uaktsomhet forutsetter en klanderverdig handlemåte fra skadevolderen.

² NOU 1996: 3 s. 197.

³ Magnus Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven Kommentargave*, 3. utgave Oslo 2013 s. 904.

⁴ Ot.prp. nr. 55 (2005–2006) s. 167.

¹ Aksjeloven § 17–1 første ledd.

volde skade.⁶ Det rettslige utgangspunktet i erstatningsretten er at det må tas utgangspunkt i hva en rimeligvis kan forvente av en innsiktsfull og normalt forstandig person.

Kravet til forstandig adferd ligger ikke fast, men må avpasses ut fra den funksjon skadevolderen har.⁷ Handlingen som er foretatt, må holdes opp mot det handlingsalternativet skadevolderen burde ha valgt. Det er avviket fra den forsvarlige handlemåten som er ansvarsbetingende.⁸ Hvorvidt styremedlemmet kan vise til en ansvarsbefriende unnskyldningsgrunn, er et moment i den subjektive skyldvurderingen, se om dette nærmere nedenfor.

Det er ikke avgjørende om bestemmelser i aksjeloven eller vedtekter er fulgt, men brudd på slike bestemmelser vil ha vesentlig vekt ved uaktsomhetsvurderingen.

Aktsomhetsvurderingen er todelt. Det må først foretas en *objektiv* vurdering av om styremedlemmet har overtrådt en rettsregel eller handlingsnorm. Under den objektive vurderingen vil innholdet i styremedlemmenes plikter være det sentrale. Den *subjektive* vurderingen innebærer en eventuell identifikasjon av om styremedlemmets normbrudd er gjort med tilstrekkelig grad av skyld. Dette forutsetter at vedkommende visste eller burde visst at de opptrådte klanderverdig.

Det objektive skyldkravet

Vurderingen av om det foreligger uaktsomhet, skal skje etter objektiv standard. Høyesterett har uttalt det slik at det må tas «utgangspunkt i om aksjeier/styreleder har overtrådt de plikter som objektivt sett gjelder for vedkommende. Der disse pliktene er overtrådt, vil det være en presumsjon for at vedkommende har opptrådt uaktsomt [...]»⁹

Spørsmålet blir da hva som objektivt sett er uforsvarlig adferd relatert til styremedlemmets rolle. Den enkelte skadevolderens rolle i selskapet har innvirkning på ansvarsvurderingen. Styremedlemmets arbeidsoppgaver er derfor retningsgivende for spørsmålet om adferdens forsvarlighet. Som det fremgår av nevnte høyesterettsdom, presumeres uaktsomhet ved *objektive pliktbrudd*. Styremedlemmer som har handlet i strid med sine objektive forpliktelser anses som hovedregel å ha handlet ansvarsbetingende, med mindre det kan vises til en relevant unnskyldningsgrunn.

Forvaltningsansvaret

Styret er pålagt å «sørge for forsvarlig organisering av virksomheten».¹⁰ Det er styret som har det overordnede ansvaret for å lede virksomheten, og skal sørge for at den organiseres og drives innenfor rammene som følger av lov, selskapets vedtekter og vedtak eller instruks fra generalforsamlingen. Selskapets verdier skal forvaltes i samsvar med selskapsinteressen.¹¹ Styret har videre ansvar for at selskapet skal organiseres på en formålstjenlig måte, at det har tilstrekkelige og kvalifiserte medarbeidere, samt klare ansvarslinjer.¹²

Administrasjonen og daglig leder har ansvaret for den daglige driften.¹³ Men, styret har en plikt til å påse at driften fungerer og skal iverksette tiltak om det er nødvendig.

Planer og budsjetter

Styret «skal i nødvendig utstrekning fastsette planer og budsjetter for selskapets virksomhet».¹⁴ Selskapet skal ha en plan, men det nærmere omfanget av planen er relativt. Ordlyden «i nødvendig utstrekning» indikerer at planens omfang må vurderes etter omstendighetene. Selskapets størrelse, kompleksitet og faktiske situasjon har betydning. Planlegging vil gi grunnlag for forsvarlig ledelse av selskaper med virksomhet av et visst omfang. Den vil

videre gi utgangspunkt for styrets utøvelse av tilsynsansvar når det gjelder virksomhet og daglig ledelse.¹⁵ Styret kan ellers fastsette retningslinjer for virksomheten. For større virksomheter kan det anses påkrevd med retningslinjer for å kunne anses å ha organisert virksomheten forsvarlig.

Styret er også pålagt å utarbeide budsjetter. Disse må ha sammenheng med, og konkretisere planen. I forarbeidene¹⁶ uttales det at plikten til å utarbeide budsjetter ikke er gjort absolutt. Det pekes på at behovet for budsjettering må tilpasses arten og omfanget av virksomheten.¹⁷ I selskaper det knapt drives virksomhet, vil en slik plikt i realiteten ha liten betydning. Selskaper som ikke har regelmessige eller periodiske utgifter eller inntekter må anses å være unntatt plikten.

Selskapet økonomiske stilling

Styret skal holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling.¹⁸ Ofte er det daglig leders rapportering til styret som danner grunnlaget for styrets tilsyn med selskapets økonomiske stilling.¹⁹ Sentralt står det å holde seg orientert om resultatet, resultatutvikling, selskapets egenkapital og likviditetsutvikling, samt forholdet til budsjettet. Dette vil være spesielt aktuelt for selskaper i en vanskelig økonomisk situasjon. Videre må styret ha oversikt over vesentlige gjeldsposter, kontraktsforpliktelser og fremtidsutsiktene for selskapet. Styret må for øvrig påse at det ikke foretas ulovlige utdelinger, eller gis ulovlig kreditt eller stilles ulovlig sikkerhetsstillelse.

Styret kan ikke avvente opplysninger som legges frem av selskapets administrasjon.²⁰ Styret har et selvstendig ansvar for å holde seg orientert. I tilfeller der selskapets stilling er problematisk, skjerpes styrets aktivitetsplikt. Dette gjelder ikke minst i forhold til kreditors interesser.²¹

6 Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 117.

7 Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 99.

8 Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 99.

9 HR-2016-1440-A.

10 Aksjeloven § 6-12 første ledd.

11 NOU 1996: 3 s. 38.

12 NOU 1996: 3 s. 136.

13 Aksjeloven § 6-14 første ledd.

14 Aksjeloven § 6-12 annet ledd.

15 NOU 1996: 3 s. 136.

16 NOU 1996: 3 s. 136.

17 NOU 1996: 3 s. 136.

18 Aksjeloven § 6-12 tredje ledd.

19 Aksjeloven § 6-15 første ledd.

20 NOU 1996: 3 s. 137.

21 NOU 1996: 3 s. 137.

I tilfeller der selskapets stilling er problematisk, skjerpes styrets aktivitetsplikt.

Styrets forpliktelser er utdypet og presisert andre steder i aksjeloven, blant annet gjennom regler om ansvarlig egenkapital²² og styrets handleplikt.²³ Disse behandles nærmere nedenfor.

Betryggende kontroll over virksomhet, regnskap og formuesforvaltning

Styret skal også «påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll».²⁴ Kontrollplikten omfatter også bokføringen.²⁵

Med «kontroll» siktes det til selskapets interne kontrollarbeid, herunder internrevisjonen som utøves av selskapets egne tilsatte.²⁶ Det skal være etablert en internkontroll som inneholder rutiner som er egnet til å avdekke feil og mangler.

Daglig leder skal «sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med lov og forskrift, og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte».²⁷ Gjennomføringsplikten er tillagt daglig leder. Styret plikter på sin side å påse at daglig leder fullfører sin del på en forsvarlig måte.

Den eksterne kontrollen ved revisor er regulert i aksjelovens kapittel 7 og faller i utgangspunktet utenfor bestemmelsen. Det er likefullt et viktig samspill med ekstern revisor. Dette spillet baserer seg på internkontrollen ved gjennomføringen av revisjonen. Dersom internkontrollen er mangelfull, plikter ekstern revisor å rapportere dette til styret.

Hva gjelder kontroll av regnskapene, stilles det krav om at disse ikke skal være gjenstand for betydelige feil og mangler. Revisor er ansvarlig for å kontrollere regnskapet, men styret har som ansvar å avlegge og signere det. Eventuelle feil på dette punktet kan derfor lede til ansvar for styremedlemmene.

Med «formuesforvaltning» siktes det til selskapets eiendeler og verdier. For selskapets bankkontoer, må det normalt være en god kontrollrutine at ingen skal ha alene-fullmakt til å foreta utbetalinger. Der det drives verdipapirhandel, må det være rutiner for å hindre at enkeltpersoner kan ta posisjoner som eksponerer selskapet mot en betydelig risiko for økonomisk tap.²⁸

Styret skal ellers iverksette de undersøkelsene det finner nødvendig for å kunne utføre sine oppgaver. Dette kan

både være egne igangsatte undersøkelser og undersøkelser overlatt til andre. Styret har i utgangspunktet tilgang til alle opplysninger i og om virksomheten.

Forsvarlig egenkapital og likviditet

Selskapet skal til enhver tid ha en egenkapital og en likviditet som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet.²⁹

Det siktes til selskapets reelle egenkapital, ikke den bokførte.³⁰ Dette innebærer at dersom selskapet har eiendeler eller forpliktelser som ikke fremgår av balansen, eller som er oppført med beløp som ikke svarer til den reelle verdien, er det de reelle forholdene som skal legges til grunn.³¹ I forarbeidene fremheves det at «[...] dersom selskapet mener at det har en egenkapital som er høyere enn den balanseførte, må dette ha grunnlag i en forsvarlig vurdering».³²

Selskapets ledelse kan ikke nøye seg med en rent statisk vurdering av verken kapital eller likviditet. Ledelsen har både rett og plikt til å ta hensyn til en forventet fremtidig utvikling.³³ Det

22 Aksjeloven § 3–4.

23 Aksjeloven § 3–5.

24 Aksjeloven § 6–12 tredje ledd.

25 Kristensen i Tore Bråthen, *Moderne forretningsjus II*, Bergen 2011 s. 298.

26 NOU 1993: 3 s. 137.

27 Aksjeloven § 6–14 fjerde ledd.

28 Rt. 2003 s. 696.

29 Aksjeloven § 3–4.

30 Norsk Lovkommentar v. Tore Bråthen, Gyldendal rettsdata, Note 266.

31 Magnus Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven Kommentartutgave*, 3. utgave Oslo 2013 s. 179.

32 Ot.prp. nr. 23 (1996–1997) s. 52.

33 Prop. 111 L (2012–2013) s. 109.

må foretas en samlet vurdering av selskapets kapitalgrunnlag og den økonomiske stillingen.³⁴ En kan dermed ikke se på egenkapitalens størrelse isolert sett, men også vurdere «forholdet mellom egenkapital og gjeld, gjeldens sammensetning og de vilkår som knytter seg til selskapets forpliktelser».³⁵

Med «risiko» og «omfang» siktes det blant annet til om selskapet er eksponert for konjunkturer eller svingninger i omsetningen. For særlig risikoutsatte selskaper må det normalt stilles strengere krav til egenkapitalgrunnlaget.³⁶ At «omfang» er relevant, innebærer at det ved en eventuell utvidelse av virksomheten må vurderes om den kan baseres på fremmedkapital eller om det er behov for å styrke egenkapitalen.³⁷ En utvidelse vil normalt tilsi at ekspansjonen følges opp med en styrking av egenkapitalgrunnlaget. Styret kan være tjent med å ha et fastsatt mål for hva som er minimum forsvarlig egenkapital for selskapet.

Kravet til forsvarlig likviditet innebærer at selskapet har betalingsevne for de løpende forpliktelsene til den ordinære driften. Dersom det er tale om en midlertidig periode med forsinkede betalinger, trenger ikke nødvendigvis likviditeten å være uforsvarlig.

Ved tapt egenkapital har styret handleplikt. Allerede ved at det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ut fra risikoen og omfanget av virksomheten, inntreer handlingsplikt for styret.

Ansvarsbetingende handlinger som ikke knytter seg til objektive pliktbrudd

Det er ikke et vilkår for ansvar etter asl. § 17–1 første ledd at pliktene etter selskapets vedtekter mv. eller aksjeloven er forsømt. Brudd på andre lovfestede og ulovfestede plikter kan også utløse ansvar.

En plikt til å opplyse om selskapets økonomiske problemer, kan neppe

forankres direkte i noen av aksjelovens regler. Reglene pålegger styremedlemmene å ha en forsvarlig oversikt over selskapets økonomi. Overholdelse av disse pliktene er samtidig en forutsetning for at lojalitetsplikten overfor medkontrahenter skal ivaretas på en forsvarlig måte.

Det kan utledes av høyesterettsdom (Ulvesund) at plikten til å gi kontraktsparten informasjon om selskapets nedadgående økonomi følger av det ulovfestede kravet om aktsom og lojal oppførsel i kontraktforhold.³⁸

Ulvesund Elektro AS hadde levert og installert utstyr på kreditt frem til kontraktsparten gikk konkurs. Spørsmålet i saken var om daglig leder i det konkursrammede selskapet kunne holdes personlig ansvarlig for tapene Ulvesund led som følge av at de ikke fikk informasjon om selskapets manglende betalingsdyktighet. Høyesterett uttalte at: «Skal A kunne holdes personlig ansvarlig [...] må det kunne bebreides ham som uaktsomt – i hans egenskap av daglig leder i [Firma 1] – at Ulvesund ikke fikk informasjon om [firma 1]s økonomiske vanskeligheter på et tidligere tidspunkt.»

Høyesterett presiserte at aktsomhetsnormen må ta høyde for at selskaper i en vanskelig økonomisk situasjon befinner seg i et leie der kryssende hensyn gjør seg gjeldende. Disse hensynene gjorde ikke utslag i den aktuelle saken. Daglig leder var rett og slett ikke klar over at selskapet var insolvent. Den manglende kunnskapen om selskapets økonomiske stilling grunnet seg i forsømmelse av firmaets regnskaps- og rapporteringsrutiner. Det forelå en faktisk villfarelse som ikke var unnskyldelig. Daglig leders manglende overholdelse av lojalitetsplikten endte med personlig ansvar etter aksjeloven § 17–1. Det er verdt å poengtere at rekkevidden av lojalitetsplikten vil bero på «kontraktstypen og forholdene ellers». Det ble også fremhevet at opplysninger om at selskapet ikke vil klare å oppfylle sin del av avtalen nok ligger «i kjerneområdet» av lojalitetsplikten.

I en nylig avsagt høyesterettsdom (Skoledrift) ble majoritetsaksjonær gjort erstatningsansvarlig etter asl. § 17–1 for vederlagsfri overføring til annet selskapet i konsernet.³⁹ Høyesterett tok utgangspunkt i at aksjeloven må suppleres med en ulovfestet lojalitetsplikt, hvor generalklausulen i aksjeloven § 5–12, om misbruk av generalforsamlingens myndighet, og lovens øvrige bestemmelser om minoritetsvern. Høyesterett kom til at det var handlet i strid med lojalitetsplikten og at majoritetsaksjonæren var erstatningsansvarlig etter asl. § 17–1. Høyesterett uttalte også at overføringene støter an mot prinsippet i aksjeloven § 3–9, uten at dette hadde avgjørende betydning.

Ansvar kan videre bli aktuelt i tilfeller der styremedlemmenes handlemåte utsetter tredjeparter for risiko. I høyesterettsdom (Helios), som gjaldt et erstatningskrav rettet mot styreformannen i en stiftelse, ble en innskuddsordning i stiftelsen opprettholdt etter at økonomien i stiftelsen ble sterkt svekket.⁴⁰ Høyesterett fant at styreformannen opptrådte uaktsomt og ansvarsbetingende da han unnlot å hindre at det ble gjort nye innskudd til en ordning som var rettslig tvilsom og som utsatte innskyterne for en åpenbar tapsrisiko på grunn av stiftelsens svake økonomi.

Høyesterett uttalte at «[n]år styreformannen i en slik situasjon unnlot å påse at stiftelsen ikke mottar nye innskudd, og ved denne unnlåtelsen utsatte innskyterne for en helt annen risiko enn det som var forutsetningen for ordningen, må styreformannen anses å ha opptrådt uaktsomt og ansvarsbetingende overfor innskyterne». Det ble videre uttalt at innskyterne ble utsatt for en «åpenbar tapsrisiko». Selv om saken gjaldt en stiftelse, og ikke et aksjeselskap, er avgjørelsen likevel et klart eksempel på at når styremedlemmets adferd avviker fra virksomhetens normalrisiko, vil ansvar klart være aktuelt.

34 NOU 1996: 3 s. 102.

35 Magnus Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven Kommentartutgave*, 3. utgave Oslo 2013 s. 178.

36 NOU 1996: 3 s. 102 og 146.

37 NOU 1996: 3 s. 102.

38 HR-2017–2375-A.

39 HR-2020–1947, også omtalt av Fingarsen i Revisjon og Regnskap 8/2020.

40 Rt. 2011 s. 562.

Det subjektive skyldkravet

Det faktum at styremedlemmet rent objektivt har handlet klanderverdig, er ikke tilstrekkelig for å konstatere ansvar. Vedkommende må også ha utvist subjektiv skyld, opptrådt uaktsomt. Hvorvidt styremedlemmet kan vise til en ansvarsbefriende unnskyldningsgrunn, er et moment i den subjektive skyldvurderingen. Uaktsomhet vil foreligge når styremedlemmet innså, eller burde ha innsett, at handlingen hadde de egenskapene som gjorde at den må anses rettsstridig.⁴¹ Det er styremedlemmets subjektive oppfatning av den rettsstridige adferden som er avgjørende for om det foreligger uaktsomhet. Dette gjelder imidlertid kun så langt styremedlemmets oppfatning er i tråd med hva som normalt kan forventes av vedkommende.

Hvilke unnskyldningsgrunner kan så være relevante? Hverken loven eller forarbeidene gir nærmere retningslinjer for hvilke ansvarsbegrensninger styremedlemmene kan anføre. Grunnlaget må dermed søkes gjennom andre kilder.

I nordisk rett har det tradisjonelt blitt sondret mellom faktisk og rettslig villfarelse. Et tredje grunnlag kan være særlige forhold ved skadevolder.

Faktisk villfarelse

Ved faktisk villfarelse foreligger det villfarelse med hensyn til en faktisk omstendighet som utgjør et nødvendig ledd i gjerningsinnholdet til den ansvarsbetingende handlingen. Om denne villfarelsen er unnskyldelig, beror på en konkret vurdering av sakens faktiske forhold. For styreansvar er dette særlig aktuelt i tilfeller der styremedlemmene foretar en handling som innebærer en forretningsmessig risiko.

For styremedlem og daglig leder, må det legges vekt på at det å drive virksomhet – også i form av aksjeselskap – innebærer økonomisk risiko. At forholdet i ettertid fremstår som utslag av

Rettslig villfarelse gjelder uvitenhet om rettsreglene som regulerer det skadevoldende forholdet.

en feilvurdering, hører til en risiko som virksomhetsutøvelse innebærer. Selskap kan da ikke kreve erstatning for tap som er utslag av risiko.⁴² I slike tilfeller er det en forutsetning for ansvar at styremedlemmene har begått feil som går ut over det å ta alminnelig forretningsmessige risiko. Faktisk villfarelse kan føre frem som unnskyldningsgrunn dersom villfarelsen i seg selv ikke er uforsvarlig.

Rettslig villfarelse

Rettslig villfarelse gjelder uvitenhet om rettsreglene som regulerer det skadevoldende forholdet. Dette kan igjen deles inn i ren uvitenhet og feiltolkning av regelverket. Den reelle hovedregelen er at rettsvillfarelse ikke fritar for ansvar.⁴³

Det kan tenkes unntak fra dette utgangspunktet. I relasjon til styreansvar, har spørsmålet ikke blitt vurdert av Høyesterett. Noe veiledning kan imidlertid finnes i tilgrensende høyesterettsdom.⁴⁴ Spørsmålet i saken var

hvorvidt en eiendomsmegler og en takstmanns informasjonsfortielse var unnskyldelig under henvisning til rettsvillfarelse. Det ble lagt vekt på at reglene var «noe perifere» sett fra skadevoldernes kompetanseområde, rettstilstanden fremkom ikke klart av skrevne regler og det var videre uenighet blant fagfolk på området. Begge ble frikjent. Saken gjaldt yrkesutøvere som er underlagt et strengt profesjonsansvar. Da rettsvillfarelse kan anses unnskyldelig for slike, må det samme antas å gjelde for styremedlemmer – for disse kreves det verken utdanning eller erfaring.

I tilfeller der styret innhenter juridisk rådgivning, må utgangspunktet være at styremedlemmene normalt må ansvarsbefriende kunne stole på den informasjonen de får. Dersom rådgiveren har gitt uttrykk for tvil og usikkerhet, blir spørsmålet om styreledelsen burde foretatt nærmere undersøkelser.

Kan personlige kvalifikasjoner ha innvirkning på aktsomhetsnormen?

Hvorvidt et styremedlems kvalifikasjoner kan virke inn på aktsomhetsnormen, kan aktualiseres i flere situasjoner. Det kan tenkes at styremedlemmet har særlig kompetanse innenfor et område som er relevant for styrevervet, eksempelvis økonomi eller jus. I utgangspunktet er skyldnormen objektiv. Vurderingen skal knyttes til den stillingen eller rollen som vedkommende skadevolder opptrer i. For profesjonsutøver, herunder revisorer, er denne normen streng. Dette begrunnes med at publikums forventninger til profesjonsutøvelsen med rette skal være høy.⁴⁵ Hvorvidt en skjerpet aktsomhetsnorm skal legges til grunn for særlig kvalifiserte styremedlemmer, er ikke helt avklart.

På den ene siden hevdes det at «[k]ravet til aktsomhet skjerpes med det kunnskapsnivået skadevolderen har».⁴⁶ Dersom skadevolders erfaring eller ekspertise tilsier at handlingen er risikofylt, må aktsomheten tilpasses deretter.

41 Hagstrøm og Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015 s. 139.

42 Magnus Aarbakke m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven Kommentartutgave*, 3. utgave Oslo 2013 s. 908.

43 Hagstrøm og Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015 s. 141

44 Rt. 1995 s. 1350

45 Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 117.

46 Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 118.

ter. Når skadevolderens kompetanse er relevant i forhold til de skadevoldende handlingene, har underrettspraksis vist at dette kan få betydning for ansvarsbedømmelsen.

Dette synspunktet illustreres i dom fra Borgarting lagmannsrett.⁴⁷ Saken gjaldt et erstatningskrav fra et selskaps konkursbo mot tidligere styreleder, for manglende kontroll og tilsyn med selskapets disposisjoner. Retten uttalte at «[n]ettopp det forhold at A med sin kompetanse og erfaring ble bedt om å være med på stiftelsen av selskapet og ta ansvaret som styreleder, legger et særlig ansvar på ham. Selskapet gikk inn i en virksomhet som A kjente godt fra tidligere, og han hadde alle forutsetninger for å sikre en forsvarlig drift.» Styrelederen kunne da ikke overlate etablering og drift av selskapet til daglig leder uten å stille spørsmål til hvilket grunnlag selskapet baserte sin drift på. Retten synes her klart å legge vekt på den erfaringen og kompetansen som lå hos styrelederen i aktsomhetsvurderingen.

Annen juridisk teori legger til grunn at særlig kyndighet ikke kan vektlegges i aktsomhetsvurderingen. Det uttales at: «[d]e bedømmes ikke strengere om de er mer kompetente, eller mildere om de er mindre kompetente».⁴⁸ I sak for Høyesterett fra 2011 hadde styrelederen anført at han ikke hadde de samme forutsetningene som et erfarent styremedlem, samt at hans deltakelse i styret skyldtes vedtektenes krav om at det blant styrets medlemmer skulle være tre ansatte. Høyesterett fant det «klart» at disse forholdene «ikke kan tillegges noen vekt ved vurderingen av hans ansvar».⁴⁹ En objektiv norm legges til grunn – manglende kvalifikasjoner fritar ikke styremedlemmet for ansvar. Anser en ikke seg selv tilstrekkelig kompetent til å inneha styrevervet, bør en heller ikke påta seg risikoen for en ansvarssituasjon som vervet medfører.

Senere rettspraksis viser at Høyesteretts dom er fulgt opp. Et eksempel er dom

fra Gulating lagmannsrett,⁵⁰ hvor lagmannsretten fant at det ikke var grunnlag for «å anvende en særskilt streng norm i dette tilfellet [...]». Vedkommende hadde mangeårig erfaring fra styreverv og andre roller i til sammen 33 selskaper. Under henvisning til juridisk litteratur ble det vist til at «ansvarsspørsmålet neppe kan fastlegges ut fra individuelle egenskapet hos den påståtte skadevolderen, men at det må kunne tas et visst hensyn til hvilke forventninger som med rimelighet kunne stilles da tillitsmannen ble valgt til vervet. Adgangen til individuelle tilpasninger av aktsomhetsgrensen antas imidlertid å være begrenset [...]» Lagmannsretten la vekt på at vedkommende ikke hadde blitt valgt på bakgrunn av sin kompetanse. Dette kan tyde på at årsaken til at styremedlemmet ble valgt er relevant i vurderingen.

Rettspraksis gir ikke et helt klart svar på hvorvidt kvalifikasjoner skal vektlegges i aktsomhetsvurderingen. Enkelte avgjørelser legger kvalifikasjonene til grunn som en skjerpene omstendighet, andre ikke. Ved Høyesteretts avgjørelse i 2011 må det imidlertid være avklart at *manglende* erfaring og kvalifikasjon ikke fritar fra ansvar. Dette er også rimelig sett i lys av at styremedlemmer har rett til å trekke seg fra styret.⁵¹ Slik sett har styremedlemmene en effektiv mulighet til å verne seg mot ansvar.

Handlingsalternativer

I tilfeller der styremedlemmene har overtrådt normene etter lov eller andre autorative kilder, byr det vanligvis ikke på problemer å konstatere et objektivt pliktbrudd. Dette gjelder også når en har klare ulovfestede normer på området. Utenfor de regulerte tilfellene må den ansvarsbetingende handlingen vurderes konkret. Det er da naturlig å se hen til skadevolderens *handlingsalternativer*.

Hvorvidt styremedlemmet burde ha valgt en annen fremgangsmåte eller et annet handlingsalternativ, vil kaste lys

over aktsomhetsvurderingen. Nettopp fordi det er avvirket fra forsvarlig handlemåte som betinger ansvar, blir det et spørsmål om skadevolderen *kunne* og *burde* handlet annerledes.⁵² Når det ikke kan påvises noe handlingsalternativ, kan det heller ikke pålegges ansvar. Styremedlemmet kan ikke holdes erstatningsansvarlig for en skade han ikke kunne avverget.

Det er imidlertid ikke slik at konstatering av handlingsalternativ automatisk vil medføre ansvar. Når aktsomheten grunner seg i en feilvurdering eller en uriktig skjønnsmessig bedømmelse av risiko, vil dette ikke nødvendigvis utløse ansvar.⁵³ Styremedlem, daglig leder og aksjeeier må ha et visst handlingsrom før ansvar utløses.⁵⁴ Dette støttes også av samfunnsøkonomiske betraktninger. Videreutvikling av selskaper skaper både arbeidsplasser og skatteinntekter. Styret må gis en viss skjønnsmargin knyttet til risiko ved virksomheten.

Årsakssammenheng

Det er en forutsetning for ansvar at det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og det økonomiske tapet.

I vurderingen av årsakssammenheng ved styreansvar reises det enkelte spesielle spørsmål. Den mest aktuelle skaden er rene formuestap, ikke skade som følge av skade på person eller ting. Det kan være vanskelig å påvise årsakssammenheng i slike saker.⁵⁵ Et praktisk eksempel er at en aksjonær anfører at et styremedlems handlinger har ført til at selskapets aksjer har sunket i verdi. Det vil da være vanskelig å konstatere hvorvidt dette skyldes skadevoldende handlinger eller generelle markedssvingninger. Muligheten for at begge disse faktorene har samvirket til verdireduksjonen er også til stede. I et slikt tilfelle vil styremedlemmets handlinger ikke være årsak til hele verdireduksjonen.

⁵² Peter Lødrup, *Lærebok i erstatningsrett*, 5. utgave Oslo 2005 s. 99.

⁵³ Rt. 1991 s. 119.

⁵⁴ LA-2008-152120.

⁵⁵ NOU 1996: 3 s. 112.

⁴⁷ LB-2008-120826.

⁴⁸ Hagstrøm og Stenvik, *Erstatningsrett*, Oslo 2015 s. 130.

⁴⁹ Rt. 2011 s. 562 avsnitt 44.

⁵⁰ LG-2017-104915.

⁵¹ Aksjeloven § 6–7 første ledd.

Det er en forutsetning for ansvar at det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom den ansvarsbetingende handlingen og det økonomiske tapet.

For å vurdere om det foreligger årsakssammenheng, tas det utgangspunkt i betingelseslæren – handlingen må ha vært en «nødvendig betingelse» for skaden.⁵⁶ Ved samvirkende årsaksfaktorer blir spørsmålet om handlingen har «vært så vidt vesentlig i årsaksbildet at det er naturlig å knytte ansvar til den».

56 Rt. 1992 s. 64.

Løsning på kryssord s. 12.

	DEL AV SER- VISE	REGN- SKAPS- STÅND- ARD	SLAPP- KRAFT- LØS	EJ TIDL.	REGN- SKAPS- STATUS	HØVED- STAD	RO	
ROTTER- TALL 100	C	SOL- GUP FORRØ- LÅRET	R	HØY- EST	HØYDE- DRAG FUGL	Å	BYDEL I OSLO	P
AND- ELEN	GODT- GOD- ELSE	S	A	L	ÅN- LEES- LEBER	B	A	S
A	POL- PARTI	K	ER	N	SAUE- LÅT	R	H	O
K	S	J	E	N	KULTUR- INSTITU- SION	D	E	G
STØTTE- KVE- ENE	V	E	L	G	HØVED- STAD TROSK GODDIT	S	A	N
BE D- ØRNE, DONN- TØSE	HAR STANG- REVIS- NISSE- TØSE	M	A	S	PUNG- BØRRE DRINK	R	G	R
S	K	A	T	T	ROMER- TALL 50	K	O	A
STÅNE- FASE	BILKJ- TEN SPANJA	T	E	T	FRÅKEN (FOR- ELDET)	M	A	M
O, 981 BAR	A	T	S	E	N	L	L	A

Om kravet til årsakssammenheng er oppfylt, må vurderes individuelt for det enkelte styremedlemmet. De fleste plik- tene i aksjeloven er imidlertid ikke tillagt det enkelte styre- medlemmet, men hele styret som helhet. En dom fra Borgarting lagmannsrett er illustrerende.⁵⁷ Et selskap ble tatt under konkursbehandling og en långiver ble påført et øko- nomisk tap. Lagmannsretten kom til at styremedlemmet hadde handlet uaktsomt, men det forelå ikke årsakssam- menheng mellom det ansvarsbetingende forholdet og tapet. Styremedlemmets handlingsalternativ var å foreslå overfor styret at selskapet skulle begjære oppbud. Retten fant det lite sannsynlig at et slikt forslag ville vunnet frem. Når et forslag – som ville vært i samsvar med det et aktsomt styre- medlem skulle ha fremmet – ikke ville fått tilslutning, ville oppbud ikke blitt begjært og skadelidtes tap ville blitt det samme. Dommen er både illustrerende for spørsmålet om effektive handlingsalternativer og kravet til årsakssammen- heng.

Som nevnt innledningsvis vil en etterfølgende artikkel, som del III, gjennomgå hvordan styremedlemmer kan verne seg mot erstatningsansvar.

57 LB-2018-160103.

EU setter en stopper for grønnvasking

Den nye taksonomiforordningen (også kjent som klassifiseringsforordningen i norsk rett) omfatter virksomheter som etter regnskapsdirektivet må rapportere på ikke-finansiell informasjon samt finansmarkedsdeltakere og finansielle produkter som etter offentliggjøringsforordningen må offentliggjøre informasjon om hvordan foretakenes investeringer bidrar til bærekraftig utvikling.

Master i astrofysikk
Ingrid Marie Kjølseth
Associate i Climate Change and Sustainability Services i EY

Maskiningeniør, MBA Energy
Jerome Alexander Kirkwood
Manager i Climate Change and Sustainability Services i EY

Disse gruppene må nå, ifølge taksonomiforordningen, rapportere på hvor stor andel av deres investeringer som kan anses som bærekraftig etter kriteriene i klassifiseringssystemet. Foretak som oppgir hvor mye av deres investeringer som er plassert i aktiviteter som er i samsvar med taksonomien, vil gi uvurderlig informasjon for investorer om deres bærekraftsstrategi, plan for omstilling, og bærekraftsytelse.

Hva anses som en bærekraftig aktivitet?

Ifølge taksonomiforordningen må en økonomisk aktivitet tilfredsstillende følge krav for å kunne anses som bærekraftig:

1. Bidra vesentlig til minst ett av de følgende seks miljømålene:
  - Begrensning av klimaendringer
  - Klimatilpasning
  - Bærekraftig bruk og beskyttelse av vann- og havressurser
  - Omstilling til en sirkulærøkonomi
  - Forebygging og bekjempelse av forurensning

Taksonomiforordning – klassifisering av bærekraftige aktiviteter

I 2018 satte EU-kommisjonen i gang en aksjonsplan for finansiering av bærekraftig vekst, og aksjon nummer en var å etablere et klassifiseringssystem for bærekraftige aktiviteter. Etter nesten to år har EUs taksonomiforordning endelig blitt lansert. Forordningen er et verktøy som vil gjøre det mulig å rapportere på omstillingen til en økonomi i samsvar med EUs miljømål. Dette verktøyet vil bringe oss enda et steg nærmere å nå EUs ambisiøse klimamål om et klimanøytralt EU innen 2050.

Fra direktiv for ikke-finansiell rapportering til taksonomiforordning

I 2014 lanserte EU-direktivet om ikke-finansiell rapportering regler om rapportering av ikke-finansiell og mangfoldsinformasjon. Direktivet stiller krav om offentliggjøring av informasjon om miljø, sosiale og personalforhold, respekt for menneskerettigheter, anti-korrupsjon og bestikkelsessaker. Dette direktivet var en oppdatering til det opprinnelige finansielle regnskapsdirektivet. Oppdateringen viste hvordan selskapsrapportering var i ferd med å endres, og at ikke-finansiell informasjon var blitt enda viktigere for vurdering av en virksomhets fremtidige ytelse og lønnsomhet.

- Beskyttelse og gjenopprettelse av biologisk mangfold og økosystemer
2. Ikke gjøre vesentlig skade på noen av de seks miljømålene
  3. Overholde minimumsvilkår til menneskerettigheter
  4. Følge de tekniske screeningkriterier som er definert i taksonomien

Hvordan en aktivitet bidrar vesentlig til miljømål er nærmere beskrevet i vedleggene til taksonomiforordningen. Tekniske screening-kriterier som er inkludert i vedleggene, beskriver krav som må oppnås for at aktiviteten kan

anses å bidra vesentlig til miljømålet. Disse kriteriene er definert ulikt for ulike sektorer og industrier.

Hvilke sektorer er omfattet av taksonomiforordningen?

NACE-koder (næringslivskoder i Norge) er brukt for å identifisere økonomiske aktiviteter som er dekket av taksonomiforordningen. NACE-koder ble utvalgt fremfor sektorer eller industri fordi forordningen omfatter en stor del av økonomiske aktiviteter, og fordi den er kompatibel med EUs medlemsland og internasjonale rammer. Det er

viktig å legge merke til at ikke alle økonomiske aktiviteter er omfattet av taksonomiforordningen. Foreløpig er sektorene som er omfattet, enten ansvarlig for store mengder utslipp (93 % av alle direkte utslipp i EU) eller har stor mulighet til å bidra til vesentlige kutt i utslipp fra andre sektorer.

Til tross for at ikke alle økonomiske aktiviteter er omfattet av taksonomiforordningen, er virksomheter oppfordret til å inkludere en forklaring i sin offentliggjøring av ikke-finansiell informasjon, og nevne at deres aktiviteter ennå ikke er omfattet av taksonomiforordningen fremfor å skrive at de ikke oppnår tekniske screening-kriterier.

Vi har snakket med to av våre kollegaer som har jobbet med noen av de første selskapene i Norge som skal implementere taksonomiforordningen i sitt arbeid, Yvonne Fadnes og Dan Jakob Wangen.

Betydning for bank- og finanssektor

– Taksonomien stiller strengere krav enn hva som har blitt gjort før, og vil bistå selskaper i å rapportere relevant informasjon som demonstrerer hvordan deres aktiviteter er bærekraftige, sier Yvonne Fadnes, klimakonsulent hos EY. Hun er taksonomikspert innenfor bank- og finanssektoren og har skrevet flere artikler om temaet.

– I første omgang vil det kreve at banker og finansaktører må sette seg inn i de bærekraftige aspektene ved investeringene sine og rapportere på dette. Deretter stilles det krav til hvordan selskaper i andre sektorer kan oppnå kriteriene, sier hun. Videre forteller Fadnes at siden bankene investerer i selskaper, resulterer det i at de i enda større grad må gå i dialog med selskaper for å forsvare at de har bærekraftige produkter i tråd med taksonomien. Rapporteringskrav vil være en driver for at finansaktører skal forbedre seg. Det setter bærekraft på agendaen og gjør at flere vil investere i det, selv uten pålagte krav.

– Alt som i dag defineres som bærekraftig, vil måtte revideres, og dette gir en ny linse for rapporteringen, sier Fadnes.

Taksonomien viser veikartet til nullutslippssamfunnet, slik at et selskap kan bruke det til å bane vei for hvor man ønsker å gå. Taksonomien kommer til å bli innarbeidet i stor grad i ikke-finansiell rapportering, og overgangen kommer til å bli flytende. Taksonomien gjør at man må spesifikt bidra til et eller flere miljømål, med definitive reguleringer som må følges. Grønne lån er i dag basert på standarder som ikke er lovregulert, men som nå blir lovfestet. Ved å heve standarden og kreve det samme rammeverket av alle, vil man få langt større utbytte og bedre forståelse av produkter og tjenester som er merket som bærekraftige, sier hun.

Betydningen for selskaper

Dan Jakob Wangen, senior manager i EY, forteller om påvirkningen av EUs taksonomi på selskaper. Wangen, som jobber med bærekraftsrapportering fra et selskapsperspektiv, sier at direktivet fortsatt er såpass ferskt at det ikke er mange selskaper som har begynt å jobbe med det. Først må kapitalmarkedet finne ut av hva det betyr for dem for at de skal kunne sette krav til selskapene. Det er derfor en forsinkelse i at kapitalmarkedet har forstått betydningen nå og selskapene henger litt etter i modenhet og forståelse av konsekvenser, sier han.

– Det man ser er at selskapene som allerede jobber med grønn finans, for eksempel selskaper som allerede har grønne obligasjoner og bærekraftslån, er tidlig på banen. Dette er fordi de vil videreføre de grønne instrumentene de allerede har. For selskaper som skal refinansieres allerede i 2021 eller 2022, blir det dermed fort hastverk med å forstå og iverksette taksonomien.

Alle selskaper må følge samme rammeverk, men konsekvensene av dette avhenger sterkt av hvor godt selskapene etterlever taksonomiforordningen. Når man utvikler nye prosjekter,

vil man måtte stille spørsmål om hvordan taksonomien påvirker lånebetingelsene og om man i det hele tatt får finansiering. Et viktig spørsmål blir derfor om de kan spare penger på å gjøre prosjektet grønt, og dermed kunne kvalifisere til et grønt lån med bedre lånebetingelser. Baksiden av dette kan også være at kapitaltilgang blir begrenset, og at et selskap må akseptere dårligere lånebetingelser, sier han.

Han forteller videre at dette dermed vil ha en direkte betydning for «business case» for nye prosjekter. – Selskaper vil presses til å bevege seg i en grønn retning og utvikle prosjekter med grønt fokus. Aktører kan dermed bli tvunget til å måtte designe prosjektene basert på taksonomiens kriterier for å sikre at de får finansiering og eventuelt den store fordelene ved å kategoriseres som grønn. Taksonomien vil dermed både kunne fungere som en pisk og som en gulrot avhengig av hvilken sektor de tilhører og hvilke prosjekter de ønsker å realisere, sier Wangen.

Videre arbeid for selskapene

For virksomheter som må rapportere på ikke-finansiell informasjon, vil rapporteringskravet på de to første miljømålene inntreffe allerede i 2022 (for regnskapsår 2021), og for alle seks miljømål i 2023 (for regnskapsår 2022). For finansaktører må informasjonen offentliggjøres for de to første målene innen 31. desember 2021, og alle seks innen 31. desember 2022.

Hvordan informasjonen må offentliggjøres, blir besluttet av kommisjonen innen juni 2021. Selv om det kan virke lenge til, er mye av informasjonen ikke lett tilgjengelig for virksomhetene. Informasjonen er ofte fragmentert, og i de fleste tilfellene har ikke virksomheten dokumentasjon nok til å kunne bevise at deres økonomiske aktiviteter er i samsvar med taksonomiforordningen. Det er derfor viktig å begynne med kunnskapsoverføringsarbeidet nå for å sikre at virksomheter forstår hvilke krav deres økonomiske aktiviteter må oppfylle for at de kan anses som bærekraftige iht. taksonomien.

Bærekraft i og utenfor regnskapet

IASB har nylig uttalt seg om klimaeffekter i regnskapet, samtidig som IFRS-stiftelsen har foreslått å etablere et standardsettende organ for bærekraft. Begge initiativene er steg på veien mot reell integrering av ulike ledelsesrapporter.

Dr. oec. og statsautorisert revisor
Steinar S. Kvifte
Partner EY

Bakgrunn

Begrepet «integret rapportering» har eksistert en del år, men det er først de siste 8–10 årene at ulike former for integrering av ledelsesrapporter har kommet høyt på den internasjonale agendaen. Fortsatt er det imidlertid ingen internasjonal eller tverr-kontinental enighet om hvordan ulike temaer for ledelsesrapportering, som for eksempel finansiell rapportering, miljørapportering, og rapportering av sosiale forhold, på en mest mulig effektiv måte kan integreres for tilgjengeliggjøring for primære brukergrupper.

I september i 2020 publiserte IFRS-stiftelsen et konsultasjonsdokument med tre hovedspørsmål: 1) Behov for bærekraftsrapportering, 2) IFRS-stiftelsens involvering, og 3) etablering av et standardsettende organ under ledelse av IFRS-stiftelsen, på lik linje med IASB.

I november samme år publiserte IASB et dokument der krav i gjeldende standarder identifiseres som relevante ved kartlegging av hvordan det pågående klimaskiftet kan påvirke den finansielle rapporteringen. Dokumentet har verken status som standard eller tolkning, men identifiseres som et verktøy egnet for opplæringsformål. Gitt at publiseringen kom etter til dels omfattende klimaoppmærksomhet blant ulike inter-

Aktuelt om finansiell rapportering

Formålet med denne spalten er å gi løpende oppdatering på aktuelle og sentrale spørsmål om finansiell rapportering. Det vil kunne være nye standarder eller tolkninger fra IASB eller NRS, men også relevante uttalelser gitt av regulerende myndigheter, eller kommentarer til andre relevante utviklingstrekk med betydning for norske foretaks finansielle rapportering. En regnskapsfaglig spesialistgruppe i EY er forfattere av spalten. Dette nummerets spalte er forfattet av dr. oec., statsautorisert revisor og nordisk IFRS-leder Steinar S. Kvifte.

essenter den senere tid, er det mulig at det valgte formatet var det eneste aktuelle om IASB skulle ha mulighet til å påvirke 2020-regnskapene.

Forslag om nytt standardsettende organ

Behov for global bærekraftsstandardsetting

IFRS-stiftelsen oppsummerer i konsultasjonsdokumentet flere hovedfunn i arbeidet med å kartlegge behovet for globale bærekraftsstandarder:

- Investorer og andre primærbrukere trenger mer og ytterligere bearbejdet bærekraftsinformasjon for å kunne gjøre mer kvalifiserte investeringsbeslutninger.
- Økt regulering av bærekraftsrapportering i ulike jurisdiksjoner øker etterspørselen etter standardiserte og effektive retningslinjer for slik rapportering.
- Bærekraft har fått stadig økende betydning også for sentralbanker i forhold til tilrettelegging for stabile finansielle infrastrukturer.

- Revisjon anses å være et viktig element av fremtidig bærekraftsrapportering – uten standardiserte retningslinjer vanskeliggjøres kvalitetssikringen av rapporteringen.

Det gjelder ulike bærekraftsrapporteringskrav i ulike jurisdiksjoner og på tvers av ulike internasjonale organisasjoner, med ulike fokus. Noen fokuserer på standardsetting, andre på etablering av rammeverk, enkelte har fokus på bærekraft i vid forstand, mens andre gjelder klimarapportering spesielt.

Med dette som bakteppe konkluderer konsultasjonsdokumentet med at det er et umiddelbart behov for global standardsetting innenfor bærekraft, og at mer sammenlignbarhet og åpenhet i rapporteringen på tvers av selskaper og jurisdiksjoner i ytterste konsekvens vil bidra til at fremtidens forretningsmodeller blir bærekraftige i et lengre perspektiv.

IFRS-stiftelsens rolle

Konsultasjonsdokumentet argumenterer for at IFRS-stiftelsen kan ta en

sentral rolle i utviklingen av globale bærekraftsstandarder:

- Stiftelsen har lang og bred erfaring med global standardsetting (IASB).
- Stiftelsen har ekspertisen og infrastrukturen som kreves for etablering av de aktuelle standardsettingsprosessene.
- Stiftelsen har allerede gode forbindelser til og dialog med aktuelle myndigheter og tilsyn.
- Mange av de samme interessentene som er viktig å lytte til ved kartlegging av brukerbehov innenfor finansiell rapportering, er sentrale brukere av bærekraftsinformasjon.

I dokumentet utredes tre ulike roller som IFRS-stiftelsen kan tenkes å ha: 1) Videreføring av dagens situasjon der IFRS-stiftelsen konsentrerer seg om finansiell rapportering, 2) IFRS-stiftelsen inntar en koordinator-rolle i forhold til andre standardsettende bærekraftsinitiativ, eller 3) IFRS-stiftelsen

etablerer et standardsettende organ for bærekraft («Sustainability Standards Board») (SSB)). Selv om den første anses minst risikabel, anbefaler IFRS-stiftelsen den tredje, fordi denne har størst potensial til å redusere kompleksiteten og øke sammenlignbarheten i bærekraftsrapporteringen.

SSB

Verken konklusjonen i konsultasjonsdokumentet om at det haster å få etablert globale bærekraftsstandarder eller forslaget om at IFRS-stiftelsen skal drive standardsettingen antas å være kontroversielle. Det samme kan imidlertid neppe sies om de rammene som konsultasjonsdokumentet trekker opp for SSB. For det første foreslås det at SSB først og fremst skal fokusere på klimarapportering – og at andre dimensjoner av bærekraft som sosiale forhold, langsiktig verdiskapning representert ved blant annet immaterielle ressurser, og styringsstrukturer,

først skal utredes for standardsetting på et senere tidspunkt. I enkelte deler av verden, som Europa og deler av Asia, er det bred enighet om at klimadimensjonen er den mest kritiske, mens i andre verdensdeler og land, som for eksempel i Afrika, er betydningen av sosiale forhold sentral, mens langsiktig verdiskapning har fått mye oppmerksomhet i land som USA.

Videre tar dokumentet opp spørsmålet om bærekraftsrapportering skal fokusere på omgivelsenes betydning for rapporteringsenheten (ensidig vesentlighet) eller også på rapporteringsenhetens påvirkning på omgivelsene (dobbel vesentlighet). Den første tilnærmingen er, i henhold til IFRS-stiftelsen, mer avstemt i forhold til det perspektivet IASBs standardsetting bygger på – investorene som primærbrukere av rapporteringen. Andre mener en slik tilnærming ikke bare fremstår som teoretisk, når den forutsetter at en kan

BLI MEDLEM!

Fordeler for medlemmer:

- Gode rabatter på alle kurs, tidsskrifter og bøker
- Tilgang til vår faglige spørretjeneste
- Full tilgang til våre nettsider med relevant og nyttig faginformasjon
- God bankavtale – svært gode lånevilkår
- Rabatter på BMW og Mini

Hvorfor vente?

Meld deg inn i dag!

revisorforeningen

skille mellom selskapets påvirkning på omgivelsene og omgivelsenes påvirkning på selskapet, men også kortsiktig og naiv på den måten at selskapets påvirkning på omgivelsene utvilsomt har betydning også for selskapets investorer ved at det sier noe om selskapets evne til langsiktig verdiskapning.

I konsultasjonsdokumentet fremkommer det at bærekraftsstandardsetting bør tilrettelegge for revisjon av bærekraftsrapportering, for å øke brukernytten.

Klima i regnskapet

Viktig signal

Det kom overraskende på mange at IASB i november 2020 publiserte et dokument for opplæringsformål der ulike krav i gjeldende standarder gis en klimadimensjon. Det var tilsynelatende lite forutgående aktivitet i form av diskusjonsnotater eller agendadiskusjoner i tolkningsorganet (IFRS IC). Formatet – dokument for opplæringsformål – er rett nok vagt og mangler formell autoritet, men signalet som IASB sender er sterkt og potensielt retningsgivende, ikke bare i forhold til selskapenes rapportering på kort sikt, men også i forhold til det fremtidige samspillet mellom finansiell og ikke-finansiell ledelsesrapportering.

Oppsummerende betraktninger

Interessen for bærekraftsrapportering blant regnskapets primærbrukere har økt nærmest eksponensielt de seneste årene. Dette er ikke overraskende, gitt at klimarelaterte forhold har hatt tilsvarende økt betydning for dagsorden i samfunnet for øvrig i den samme perioden.

Det som imidlertid er nytt er IFRS-stiftelsens invitasjon av seg selv inn som sentral bærekraftsaktør og IASBs vilje til å gi klimarelaterte forhold betydning i den finansielle rapporteringen.

Gjeldende krav

IAS 1 <i>Presentasjon av finansregnskap</i>	IAS 1 stiller krav til at opplysninger om forhold som kan påvirke investorbetring skal gis, selv om IFRS ikke inneholder konkrete opplysningskrav knyttet til det aktuelle forholdet. Klimarisiko og andre klimarelevante opplysninger nevnes som eksempler på slike forhold. Klimarisiko vil påvirke estimatusikkerhet i en del tilfeller, og i så fall vil dette være opplysningspliktig etter bestemmelsene i IAS 1.
IAS 2 <i>Beholdninger</i>	Klimarelaterte forhold kan bidra til økte produksjonskostnader, og også reduserte salgspriser, og dermed ha direkte implikasjoner for vurderingen av varelager.
IAS 12 <i>Inntektsskatt</i>	Klimarelaterte forhold kan påvirke estimater på selskapets evne til å generere fremtidig skattepliktig inntekt, og dermed vurderingen av om balanseføring av utsatte skattefordeler kan gjøres.
IAS 16 <i>Eiendom, anlegg og utstyr</i> / IAS 38 <i>Immaterielle eiendeler</i>	Klimarelaterte forhold kan medføre behov for omstillinger av forretningsmodeller og produksjonsprosesser. Utgifter som pådras i den sammenheng, må vurderes for balanseføring eller kostnadsføring etter IAS 16 og IAS 38. Klimarelaterte forhold kan videre påvirke vurderingen av forventet økonomisk levetid for varige driftsmidler og immaterielle eiendeler, samt estimerte restverdier.
IAS 36 <i>Verdifall på eiendeler</i>	Klimarelaterte forhold kan representere nedskrivningsindikatorer. Videre vil det å ignorere klimarelaterte forhold kunne medføre overvurdering av eiendelers gjenvinnbare verdi. Verdi i bruk-beregninger skal ikke reflektere fremtidige investeringer i forbedringer, og i så måte må det gjøres en vurdering av om forventede klimainvesteringer skal innarbeides i slike verdi i bruk-beregninger. IAS 36 stiller også krav om opplysninger om de mest sentrale forutsetningene for beregning av gjenvinnbart beløp – klimarelaterte forhold kan representere slike forutsetninger. Det er krav om sensitivitetsanalyser i enkelte tilfeller, for å illustrere effekten av justeringer i forutsetningene.
IAS 37 <i>Avsetninger, betingede forpliktelser og betingede eiendeler</i>	IAS 37 stiller krav til at det gis informasjon om arten og usikkerheten rundt avsetninger og betingede forpliktelser. Videre kan klimarelaterte forhold, for eksempel i form av gebyrer for utslipp, påvirke størrelsen på avsetninger, og kan også medføre at inngåtte kontrakter blir tapsbringende.
IFRS 7 <i>Finansielle instrumenter – opplysninger</i>	Klimarelaterte forhold kan medføre risiko i bruken av finansielle instrumenter. IFRS 7 stiller krav til at det gis opplysninger om arten og omfanget av slik risiko og hvordan selskapet håndterer den. Det kan, for långivere, bli aktuelt å gi informasjon om klimarelaterte forholds betydning for måling av tap på fordringer og risikokonsentrasjon.
IFRS 9 <i>Finansielle instrumenter</i>	Klimarelaterte forhold kan utsette långivere for kredittapsrisiko, som for eksempel i situasjoner med naturkatastrofer eller regulatoriske omlegginger som påvirker låntakers evne til å betjene sin gjeld. Dette må det tas hensyn til i tapsberegninger. Klimarelaterte forhold kan også påvirke klassifisering og måling av lån.
IFRS 13 <i>Måling av virkelig verdi</i>	Klimarelaterte forhold kan påvirke virkelig verdi-vurderinger, og kan typisk gi opphav til tilleggsopplysninger, særlig opplysninger om verdsettelse på nivå 3 i verdsettelseshierarkiet.
IFRS 17 <i>Forsikringskontrakter</i>	Klimarelaterte forhold kan øke hyppigheten av forsikrede hendelser, noe som må reflekteres ved måling av forsikringskontrakter. Som i andre standarder stilles det krav om tilleggsopplysninger om risiko og skjønn i IFRS 17 – og det gjelder også klimarelaterte forhold.

Det blir veldig spennende å følge utviklingen på dette feltet den nærmeste tiden. I skrivende stund er det over omtalte konsultasjonsdokumentet fortsatt på høring. Når du leser dette, kan neste steg i arbeidet med å etablere SSB allerede være i gang (høringsfristen var 31. desember 2020).

Endringer i regnskapsloven

Regjeringen har foreslått endringene i regnskapsloven og verdipapirhandelloven for å gjennomføre EU-direktiver. De viktigste endringene vil være for små foretak som får redusert kravene til noteopplysninger.

Statsautorisert revisor
Signe Haakanes
Rådgiver regnskap i Revisorforeningen

Seniorrådgiver
Harald Brandsås
Revisorforeningen

De foreslåtte endringene er samlet sett ikke vesentlige og er mindre omfattende enn det Regnskapslovutvalget foreslo i 2015 og 2016. Det mest skuffende er at regjeringen ikke gir signaler om hva selskapene skal opplyse om bærekraft.

Proposisjonen inneholder ingen opplysninger om når endringene vil tre i kraft. Vi antar at lovendringer vil bli vedtatt i Stortinget i vårsesjonen 2021. Om endringer kan påvirke årsregnskap for regnskapsåret 2021, er uvisst.

Generelt om krav til regnskapet

Regjeringen fremmet 18. desember 2020 Prop. 66 LS 2020–2021 Endringer i verdipapirhandelloven og regnskapsloven mv.¹ Lovproposisjonen hadde utgangspunkt i utredninger fra et lovutvalg oppnevnt av og med mandat fra regjeringen fra 2014. Regnskapslovutvalget, ledet av professor Erlend Kvaal, leverte i 2015 og 2016 to NOU-er om hvordan regnskapsloven kunne tilpasses til EU-direktiver, og moderniseres og tilpasses internasjonal utvikling på regnskapsområdet.

Forslagene ble stort sett tatt godt imot, men enkelte mente at virkningene av endringene ikke var godt nok utredet. Revisorforeningen ga en klar støtte til hovedlinjene i forslagene.

Ett av forslagene var at de materielle regnskapsreglene skulle åpne for de vurderingsreglene som følger av IFRS for SMEs for å legge til rette for at også foretak som ikke er børsnoterte og følger IFRS, skulle kunne ha internasjonalt orienterte regnskapsregler. Da det ble klart at dette forslaget ikke ville bli fulgt opp og Finanstilsynet utarbeidet et minimumsforslag til gjennomføring av direktivene, foreslo Revisorforeningen etter avtale med Finansdepartementets politiske ledelse noen mindre endringer i regnskapslovens grunnleggende prinsipper. Målet var å ta bort noen hindringer for internasjonal tilpasning av reglene. I proposisjonen er ikke dette forslaget nevnt.

Status etter lovproposisjonen er da at regnskap i all hovedsak skal utarbeides etter de reglene som har vært gjeldende etter regnskapsloven av 1998. Også regnskapsstandardene må være i tråd med 1998-loven. Innenfor de rammene som loven setter, er det dog mulighet for å videreutvikle god regnskapskikk.

Arbeidet med regnskapsstandarder

Finansdepartementet har ikke funnet grunnlag for å foreslå større endringer i regnskapsloven slik Regnskapslovutvalget foreslo. Departementet uttaler

at slike endringer bare bør gjennomføres dersom det kan påvises at nytten er større enn merkostnaden. Formålet med proposisjonen er derfor bare å gjennomføre nødvendige direktivendringer.

Departementet uttaler at norske foretak som opererer i et internasjonalt miljø, er tjent med en regnskapsregulering som gir internasjonalt gjenkjennbare regnskaper, fordi sammenlignbare regnskaper er mer egnet til å kommunisere foretakenes stilling på tvers av land enn regnskaper med mange nasjonale særtrekk. Dette har betydning for foretakenes evne til å tiltrekke seg kapital og til å oppnå gunstige avtaler med utenlandske partnere.

Kvaliteten på foretakenes årsregnskaper er viktig for et velfungerende næringsliv og for samfunnet ellers. God regnskapskikk og utviklingen av regnskapsstandarder for å utfylle regnskapslovens generelle regler er derfor av stor betydning. Departementet vil vurdere hvordan arbeidet med standardsetting kan organiseres og videreutvikles. Hvordan denne vurderingen skal skje, er ikke beskrevet, men vi forventer at departementet vil ta kontakt med blant annet de organisasjoner som står bak Norsk Regnskapsstiftelse (NRS).

Departementet gir ingen føringer eller uttalelser om arbeidet i Norsk Regnskapsstiftelse med en ny norsk regnskapsstandard basert på IFRS for SMEs innenfor rammen av gjeldende regnskapslovgivning. Det betyr at det

¹ Kan lastes ned via: www.bitly.com/2LHkKW05

De viktigste endringene i regnskapsloven er for små foretak som får redusert kravene til noteopplysninger.

er opp til NRS å fortsette, eller rettere sagt ta opp igjen, arbeidet med å utgi norske regnskapsstandarder innenfor rammen av gjeldende lovgivning og med de føringer lovgivende myndighet har gitt. Revisorforeningen mener at Norsk RegnskapsStiftelse nå bør fullføre arbeidet med den nye regnskapsstandard for foretak som ikke er børsnoterte og ikke er små (øvrige foretak). Eksisterende standarder er uendret gjennom mange år og det er behov for oppdateringer.

Redegjørelse om samfunnsansvar

Departementet deler høringsinstansenes vurdering av at rapportering om samfunnsansvar har en viktig funksjon, men det foreslås likevel bare å gjøre enkelte justeringer om redegjørelse om samfunnsansvar i regnskapsloven § 3–3 c for å ivareta opplysningskravene i direktivet om ikke finansiell-rapportering. Justeringene gjelder tilføyelse av krav om annen forklarende og beskrivende informasjon samt en mulighet for foretakene til i unntakstilfeller å utelate informasjon som kan være til skade for foretakets konkurranse-

sige situasjon. Departementet presiserer at det skal legges en høy terskel til grunn for anvendelse av unntaksbestemmelsen.

Departementet foreslår at bestemmelsen i regnskapsloven § 3–3 c gis en utforming som i større grad reflekterer oppbyggingen av bestemmelsen i direktivet. Virkeområdet til regnskapsloven § 3–3c foreslås ikke endret. Redegjøringsplikten gjelder store foretak.

Det er ventet at EU-kommisjonen vil legge frem forslag til et revidert direktiv om ikke-finansielle opplysninger i mars 2021. Revisorforeningen ba i høringssvaret om at brukernes behov for denne type opplysninger («ikke-finansiell redegjørelse») utredes nærmere. Revisorforeningen viser blant annet til at brukermønstre og behov for selskapsinformasjon har endret seg, og vil fortsette å endre seg i betydelig grad. Dette er ikke fulgt opp, men departementet kommer tilbake med endringer av loven når direktivet er endret i 2021.

Miljørapporteringen i Norge for 20 år siden var ledende, mens vi i dag ligger langt bak de beste. Norge stilte radikale lovkrav til rapportering. Disse kravene er ikke vesentlig endret på 20 år. Resten av Europa har skjerpet sine krav flere ganger i den perioden. Politisk er dette høyt på agendaen til von der Leyen-kommisjonen i EU, mens det i Norge dessverre ikke diskuteres politisk. Selv om vi har et knippe selskaper som har meget god rapportering, er ikke det nok til å være ledende.

Oppfølgingen av Regnskapslovutvalgets og Klimarisikoutvalgets forslag kunne gitt regjeringen gode muligheter til å bli en pådriver. Nå risikerer den betydelig kritikk fra brukerne og fra opposisjonen på Stortinget. Det er skuffende bare å gjøre en teknisk tilpasning til endringene i regnskapsdirektivet. Når regjeringen uttrykker store ambisjoner på bærekraft, må det også gjøre utslag på hvordan regjeringen forventer rapporteringen av bærekraft bør være.

Kravene til rapportering bør også inkludere selskaper som ikke er store, men som har forhold brukerne forven-

ter at det opplyses om. Små selskaper bør fortsatt være fritatt med mindre de er i en situasjon eller bransje hvor opplysninger forventes.

Redegjørelse om foretaksstyring

Regnskapspliktige som nevnt i regnskapsloven § 3–3b med verdipapirer notert på regulert marked, skal i årsberetningen eller i dokument det er henvisning til i årsberetningen, redegjøre for sine prinsipper og praksis om foretaksstyring.

Departementet slutter seg til Regnskapslovutvalgets vurderinger av at det er behov for å ta inn et nytt krav om at foretakene må opplyse om foretakets retningslinjer for likestilling og mangfold med hensyn til for eksempel alder, kjønn og utdannings- og yrkesbakgrunn for sammensetning av styre, ledelses- og kontrollorganer og deres undervalg. Dersom foretaket ikke har slike retningslinjer, skal dette begrunnes.

Oppstillingsplaner og vurderingsregler

Endringene i regnskapslovens vurderingsregler og reglene for oppstillingsplaner er begrenset til nødvendige tilpasninger til ordlyden i regnskapsdirektivet (direktiv 2013/34/EU).

- Distribusjonsutgifter skal ikke inngå i anskaffelseskost ved tilvirkning. Dette presiseres i regnskapsloven § 5–4 annet ledd. Departementet antar at «distribusjonsutgifter» i denne sammenhengen bør forstås på samme måte som «distributionsomkostninger» i den danske loven. «Distributionsomkostninger» omfatter bl.a. omkostninger affholdt med henblik på salget, herunder salgsfremmende aktiviteter og ordreoptagelse samt omkostninger ved forsendelse av varer til kunder», jf. merknadene til den danske loven.
- I § 3–2 femte ledd presiseres et unntak fra konsernregnskapsplikt dersom samtlige av foretakets datterforetak kan utelates fra konsolidering etter § 3–8.

- Et datterselskap kan utelates fra konsolidering hvis det er særlig vanskelig og uforholdsmessig kostbart å hente inn informasjon om datterselskapet innen en rimelig frist, eller det foreligger alvorlige og langvarige begrensninger som i vesentlig grad er til hinder for morforetakets utøvelse av sine rettigheter.
- Det er presisert at det er mulig å tilføye delsummer som ikke inngår i lovens oppstillingsplaner.
- Ekstraordinære poster fjernes fra oppstillingsplanene for resultatregnskap. Endringen har liten praktisk betydning fordi ekstraordinære poster allerede ble fjernet fra god regnskapsskikk i 2009, bortsett fra som et alternativ i små foretak for å presentere virkningen av prinsippendringer og vesentlige feil i tidligere års regnskaper.
- Dersom den økonomiske levetiden for goodwill ikke kan anslås pålitelig, skal goodwill avskrives over maksimalt ti år. Nedskrivning av goodwill skal ikke reverseres.
- Det skal skilles mellom utgifter til egen forskning (som alltid skal kostnadsføres) og utgifter til egen utvikling (som kan kostnadsføres). Dersom den økonomiske levetiden for balanseførte utviklingsutgifter ikke kan anslås pålitelig, skal balanseførte utviklingsutgifter avskrives over maksimalt ti år. I oppstillingsplanen for balansen endres «Forskning og utvikling» til «Utvikling».
- **Endringer knyttet til noteopplysninger**
- Det presiseres i § 1–10 at en opplysning er vesentlig dersom utelates eller feil i slike opplysninger med rimelighet kan forventes å påvirke beslutninger som brukere tar på grunnlag av foretakets årsregnskap. Enkeltposters vesentlighet skal vurderes i sammenheng med andre tilsvarende poster.
- Noteopplysninger for poster i balanse og resultatregnskap skal ha samme rekkefølge som postene i oppstillingen for balanse og resultatregnskap. Bestemmelsen gjelder også for små foretak.

- Tilføyelser i notekravene for foretak som ikke er små:
  - Det skal opplyses om bruttobeløp for eiendeler og forpliktelser eller inntekter og kostnader som er presentert netto i balanse- eller resultatoppstilling.
  - Det skal opplyses om arten og den økonomiske virkningen av vesentlige hendelser som har inntruffet etter balansedagen, og som ikke er regnskapsført i resultatregnskap eller balanse. Departementet mener at bestemmelsen også skal gjelde for små foretak, men det forutsetter at §§ 7–35–7–46 utvides med en slik bestemmelse.

Lettelser i notekravene for små foretak

Regnskapsdirektivet begrenser hvilke noteopplysninger som kan kreves av små foretak. Derfor oppheves enkelte notekrav for små foretak:

- Virkning av endring i regnskapsprinsipp, feil i tidligere årsregnskap og korrigerende av slike feil, samt omklassifiseringer
- Regnskapsvalutaen og omregningskursen dersom årsregnskapet presenteres i en annen valuta enn regnskapsvalutaen
- Konsernforhold og om tilknyttede selskaper (enkelte deler av bestemmelsen)
- Anskaffelseskost for finansielle instrumenter og varederivater som er vurdert til virkelig verdi etter regnskapsloven § 5–8
- Spesifikasjon av driftskostnadene som ikke er spesifisert etter sin art i resultatregnskapet
- Endring i avskrivningsplan
- Forskning og utvikling
- Hvilke forpliktelser som er dekket av andre avsetninger for forpliktelser, jf. regnskapsloven § 6–2 D I nr. 3
- Aksjekapitalen, eiere mv. (§ 7–42 første til tredje ledd)
- Obligatorisk tjenestepensjon
- Ytelser til ledende personer
- Lån eller sikkerhetsstillelse til fordel for daglig leder og leder av styret oppheves delvis – tilpasses bestemmelsen i direktivet

Endringer i verdipapirhandelloven – periodisk rapportering og land-for-land-rapporter

Verdipapirhandelloven er en sentral lov for kapitalmarkedet. Den regulerer adferden til aktørene, som at man ikke kan kjøpe aksjer om man har innsideinformasjon. Det ble gjort endringer i EUs rapporteringsdirektiv i 2015 blant annet om hyppigheten av den periodiske rapporteringen. I endringsdirektivet fjernes nasjonale myndigheters generelle mulighet til å gi regler om kvartalsrapportering. Lovkrav om rapportering hvert kvartal oppfattes å være unødvendig byrdefullt, også hyppig rapportering kan medvirke til kort-

siktighet i foretakene. Denne endringen er gjennomført ved å oppheve en tidligere bestemmelse i verdipapirforskriften om kvartalsrapportering fra 1. januar 2017.

Finansdepartementet foreslår forskriftshjemler for å kunne gjennomføre varslede EU-regler om innføring av et felles europeisk tilknytningspunkt for de nasjonale lagringsmekanismene for informasjonspliktige opplysninger. Europeiske investorer skal enkelt få tilgang til slike opplysninger for alle selskaper notert på regulert marked i EØS.

Endringsdirektivet gir også regler om land-for-land-rapportering. Reglene krever at utstedere som driver virksomhet innen utvinningsindustrien, skal utarbeide en rapport om betaling til myndigheter. Slike regler var i hovedsak allerede gjennomført i norsk rett før endringsdirektivet ble utredet av Verdipapirlovutvalget. Departementet foreslår ikke ytterligere regler selv om dette er etterspurt av mange i Norge.

Forbered deg til ESEF-rapportering

Det siste året har selskaper over hele Europa forberedt seg på det nye European Single Electronic Format, og det kommende året må norske selskaper gjøre det samme. Hva kan vi lære av landene som allerede har innført ESEF?

CEO
Kim Eriksen
ParsePort
Han er styremedlem i XBRL
Denmark

Fra 1. januar 2021 måtte børsnoterte selskaper i Europa sende inn sine årsrapporter til ESEF (European Single Electronic Format). For utstedere med Norge som hjemstat, vil trolig forordningen ikke bli gjeldende før 1. januar 2022.¹

Det betyr at Norge er i en unik posisjon. Fordi ESEF ikke trer i kraft før den er tatt inn i EØS-avtalen eller gjennomført i norsk rett, betyr det at

den først trer i kraft ett år etter mange andre europeiske land. Norske selskaper kan derfor benytte seg av de funnene som selskaper i andre land har gjort.

Hva er nøkkelelementene i en ESEF-rapport? Hva blir revisorens rolle? Og hvordan oppnår vi best ESEF-implementeringen? Dette er alle spørsmål som selskaper i andre land har stilt seg selv, og i denne artikkelen vil vi prøve å komme med svarene på disse.

Det som er viktig

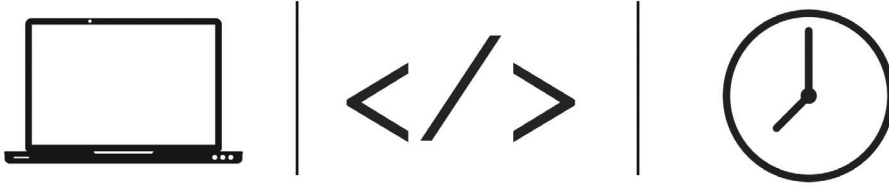
Hos ParsePort har vi brukt det siste året på å gjøre våre kunder klare til å rapportere til ESEF. Dette betyr at vi

har fått et ganske godt innblikk i hva som er viktigst for selskaper når det gjelder å produsere en ESEF-rapport.

De fleste selskapene er interessert i hva det kommer til å bety for dem. Hva trenger de for å endre arbeidsprosessen? Hvordan skal en ESEF-rapport se ut? Hva koster det å gjøre seg klar for ESEF? Hvilke nye verktøy trenger de?

Svarene på disse spørsmålene avhenger både av hvilken leverandør og hvilken løsning du velger, men du må uansett ta tre ting i betraktning: «graphics», «mapping» og «timing», se illustrasjon neste side.

¹ <https://revisorforeningen.no/fag/nyheter/ESEF-fra-2020/>

Grafikken er ikke uten betydning

Selv om det ikke er noen direkte krav til grafisk design i ESEF-rapporter, er det likevel noe å legge vekt på. Dette fordi det kan oppstå flere feil under konverteringen. Det kan gjelde alt fra ikke-justerte poster og fonter som ikke kan gjengis riktig til bilder og grafer av lav kvalitet.

I løpet av det siste året har vi sett at forskjellige leverandører har veldig forskjellige måter å løse feilene på. Noen leverandører har lagt vekt på å rette feilene selv, mens andre vanligvis gir denne oppgaven til selskapet, som må endre oppsettet, velge en annen font eller bruke bilder i et annet format.

Fordi det ikke er noe krav til grafisk kvalitet, har det derfor vist seg at det for det endelige resultatet er ganske viktig hvilken ESEF-leverandør du velger.

Mappingen må bekreftes

Mapping ved å legge til XBRL-koder i XHTML-filen – er det området som har fått mest fokus når det gjelder ESEF.

Et ofte stilt spørsmål er hvor stor del av mappingen det enkelte selskapet skal ha ansvar for.

Det avhenger igjen av leverandøren eller løsningen du velger, men det som er viktigere enn nøyaktig hvem som tar seg av mappingen, er om du kan kontrollere og teste ditt selskaps mapping før du leverer inn den ferdige rapporten.

Til syvende og sist er det selskapet som er ansvarlig for at mappingen er korrekt.

Timing er et stikkord

Det er allerede komplisert å lage årsregnskap, og for mange selskaper endres tallene helt frem til sluttfristen. Dette må det også tas hensyn til i en ESEF-løsning.

Dette skyldes at ikke alle løsningene gir mulighet til å endre tallene helt frem til fristen. Hvis vi f.eks. ser på løsninger der ESEF-leverandøren tar seg av mappingen, er det ofte slik at det er en ventetid fra du har fullført regnskapet til den mappede og konverterte filen er klar, og i løpet av den perioden er det ikke mulig å gjøre endringer.

Fordi konverteringen må skje før publisering, betyr det også at fristen din fremskyndes sammenlignet med tidligere.²

Rollen som revisor under ESEF

Når det gjelder å utarbeide ESEF-rapporter, kan revisor påta seg én av to

roller, men aldri begge rollene for samme selskap.³ Revisor kan være involvert i utarbeidelsen av en ESEF-rapport og bistå med mappingen eller revisor kan forplikte seg til å godkjenne regnskapet.

Det har vært noen diskusjoner om nøyaktig hvordan revisorens rolle vil se ut etter innføringen av ESEF, ettersom EU-kommisjonen anser ESEF-reglene som lovlige krav i samsvar med EUs revisjonsdirektiv,⁴ noe som indikerer at revisor må komme inn i prosessen på et eller annet tidspunkt.

Samtidig er det imidlertid kunngjort at det ikke er tatt noen endelig beslutning om hvordan revisjonen av ESEF skal gjennomføres i praksis.

I Danmark har det danske finansstilsynet bestemt at det ikke vil være noen validering- eller kontrollbarriere ved rapportering, men at det i stedet vil bli utført en etterfølgende kontroll, noe som åpner for et stort antall spørsmål om publisering av eventuelle korreksjoner.⁵

Vanligvis betyr dette imidlertid at revisor må gå inn i regnskapsprosessen tidligere enn før, da revisors godkjenning

ESEF – European Single Electronic Format

ESEF, eller European Single Electronic Format, er et iXBRL-format for rapportering av finansregnskap i Europa.

I 2013 ble transparensdirektivet utvidet til å omfatte kravet til utstedere om å presentere årsregnskapet i et elektronisk format. ESMA (European Securities and Markets Authority) fikk deretter i oppgave å utvikle de regulatoriske standardene for formatet. I mars 2019 ga ESMA ut XBRL-taksonomien assosiert med ESEF og 29. mai 2019 ble de regulatoriske standardene (RTS) endelig utgitt.

Årsregnskap for børsnoterte selskaper i EU som starter 1. januar 2020 eller senere, skal rapporteres til ESEF.

2 CEAOB guidelines on auditors' involvement on financial statements in ESEF stk I. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/191128-ceaob-guidelines-auditors-involvement-financial-statements_en.pdf

3 CEAOB guidelines on auditors' involvement on financial statements in ESEF stk II. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/191128-ceaob-guidelines-auditors-involvement-financial-statements_en.pdf

4 Commission Delegated Regulation (EU) 2018/815.

5 Q&A til European Single Electronic Format (ESEF) stk 6. https://www.finanstilsynet.dk/lovgivning/ny_eu_lovsamling/transparensdirektivet/esef_210619/qa_esef_220620

Krav til ESEF-rapporter

1. Alle årsregnskaper må utarbeides i XHTML for å sikre at de er lesbare for mennesker og kan åpnes med hvilken som helst standard nettleser.
2. Årsrapporter som inneholder konsernregnskap i samsvar med International Financial Reporting Standards (IFRS) må merkes med XBRL-tags for å gjøre publikasjonen maskinlesbar.
3. Konsernregnskapet må inneholde XBRL-tags i selve XHTML-filen,

- for å kombinere maskinlesbare XBRL-data med den visuelle representasjonen av årsrapporten.
4. Finansiell informasjon skal være strukturert i henhold til reglene som er spesifisert i ESEF-taksonomien. ESEF-taksonomien er en utvidelse av IFRS-taksonomien.
5. Utstedere må merke publikasjoner med taksonomi-elementet som er nærmest mulig revisjonsbetydning. Hvis nærmeste taksonomi-element er villedende, må

- utsteder gjøre en utvidelse av taksonomien og forankre utvidelsen til det tilsvarende taksonomi-elementet
6. Når XHTML-filen produseres, må utsteder foreta en detaljert merking av den primære økonomiske informasjonen, som resultatregnskap, balanse og kontantstrømpoppstilling. Videre må merknadene merkes i seksjoner (blocktagging).

ning av XBRL-mappingen må skje før publisering.

Å sikre at mappingen er utført riktig kan imidlertid ikke overføres fra selskap til revisor, da det er revisors oppgave å bekrefte at alt er utført riktig. Hvis selskapet ønsker å gjøre dette, er det derfor behov for å involvere to uavhengige revisorer i prosessen.

Nye oppgaver krever nye løsninger

Når det gjelder inspeksjon av ESEF-rapporter, kan revisorer ikke bare utføre sitt arbeid som før, da både det menneskelesbare laget og det maskinlesbare laget må bekreftes, og det ser ut til at begge oppgavene vil ligge hos revisor.⁶

Dette betyr at revisor vil trenge en ny type verktøy som ikke har noe med regnskapskonvertering å gjøre, men som lar revisor bruke ESEF-rapporter på en enkel måte.

Fordi oppgaven er å sikre kvaliteten på begge lagene, er det ikke nødvendigvis nok med et verktøy som kan inspiserer

de to lagene hver for seg, da det også er behov for å sikre konsistens mellom dem.

Hvordan du best forbereder deg på ESEF

Uansett om du er regnskapsfører eller økonomikontroller i et selskap, kan det virke som en skremmende oppgave å måtte implementere ESEF-konvertering i selskapets rapporteringsprosess. Heldigvis har andre gjort det før deg. Nedenfor har vi samlet en rekke erfaringer andre har gjort, som forhåpentligvis kan hjelpe deg underveis.

1. Ta små biter

Det er ikke behov for å innføre store endringer i rapporteringsprosessen hvis den fungerer som den er nå, og det er ikke nødvendig å finne den største og mest komplekse løsningen hvis selskapet bare trenger å gjøre et enkeltregnskap pr. år.

Enkelt er vanligvis best.

2. Start tidlig

Det er vår erfaring at selskapene som har brukt minst penger på ESEF-rapportering og som samtidig har oppnådd de beste resultatene, er selskapene som

hadde kontroll over sin ESEF-rapportering allerede sommeren 2020.

3. Gjør testkonverteringer

En av de store fordelene med å administrere ESEF-rapporteringen tidlig er muligheten til å utføre testkonverteringer, noe som også den danske finansstyrelsen anbefaler.⁷ Ved å benytte deg av de nyeste kontoene dine, kan du prøve å kjøre hele konverteringsprosessen slik at den ikke er en fremmed opplevelse når det virkelig gjelder.

4. Inviter forskjellige leverandører
Hvis du må levere til ESEF ved neste rapportering, kan du være sikker på at du vil bli kontaktet av en rekke leverandører som vil fortelle deg om sine produkter, men det er ikke nødvendigvis slik du finner den beste ESEF-leverandøren.

Det finske selskapet Konecranes inviterte et stort antall ESEF-leverandører til å sitte ved bordet da de måtte velge. Hver leverandør fikk muligheten til å utføre en testkonvertering av Konecranes siste kontoer, og på denne måten fant de leverandøren som kunne levere det beste resultatet.⁸

⁶ CEAOB guidelines on auditors' involvement on financial statements in ESEF stk IV. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/business_economy_euro/banking_and_finance/documents/191128-ceaob-guidelines-auditors-involvement-financial-statements_en.pdf

⁷ Q&A til European Single Electronic Format (ESEF) stk 10. https://www.finanstilsynet.dk/lovgivning/ny_eu_lovsamling/transparensdirektivet/esef_210619/qa_esef_220620

⁸ How Konecranes became ESEF Ready with ParsePort, <https://parseport.com/2020/06/24/konecranes/>

SkatteFUNN – vår største kvalitetsutfordring

I 2018 avdekket Skatteetaten at over halvparten av 200 foretak som ble gjenstand for kontroll, hadde overrapportert timene til SkatteFUNN, uten at revisor hadde oppdaget det. Tallenes klare tale tyder på at vi som bransje har en stor kvalitetsutfordring knyttet til attestasjon av SkatteFUNN og at dette er noe vi alle har et felles ansvar for å ta tak i.

Statsautorisert revisor
Asbjørn Nygård
Partner i Fryd Revisjon

I denne artikkelen ser jeg nærmere på forventningene til revisor og hvilke grep vi bør ta for å heve kvaliteten på utført kontrollarbeid før vi attesterer skjema RF-1053 *Fradrag i skatt for forskning og utvikling*.

Forventninger til revisor

Rettledningen til skjema RF-1053

Ifølge rettledningen til skjema RF-1053 *Fradrag i skatt for forskning og utvikling* skal revisor attestere skjemaet etter å ha planlagt og gjennomført kontroller i henhold til god revisjonsskikk, ISA 805 og ISAE 3000. Videre fremgår det av rettledningen at: «... det forventes ikke at revisor skal gå god for at FoU-personalet har arbeidet på prosjektet i de oppgitte timene, men det forventes at revisor bekrefter at foretaket benytter et egnet timeregistreringssystem med relevante kontrollrutiner».

Bakgrunnen for at det ikke forventes at revisor skal gå god for timene, ble utdypet av daværende finansminister Kristin Halvorsen (SV) 20. desember 2006

som svar på spørsmål fra stortingsrepresentant Gunnar Gundersen (H).

I svaret refererte finansministeren til en rapport fra Senter for statlig økonomistyring (SSØ) som blant annet hadde uttalt at: «... revisor vil i stor grad i praksis basere sin vurdering på om utformingen av systemet for registrering av timer som kreves av SkatteFUNN-prosjekter virker tilfredsstillende. Hvis bedrifter, innenfor rimelighetens grenser, bevisst ønsker å blåse opp fradragssystemet, har revisor i praksis begrenset mulighet til å avdekke dette. I noen tilfeller kan det forekomme at oppgitt timebruk virker helt urimelig, for eksempel sammenholdt med andre løpende prosjekter i virksomheten og et rimelig antall timer til rådighet. Likeledes kan revisor gjennom kjennskap til bedriften, blant annet gjennom revisjon av årsregnskap, ha en viss mulighet til å avdekke åpenbare urimeligheter. Vår vurdering er imidlertid at revisors mulighet til objektivt å kontrollere timelister for egenutført FoU innen SkatteFUNN generelt sett er liten».

Vanlige revisjonshandlinger

Som følge av at det i rettledningen ikke forventes at revisor skal gå god for timene, tror jeg at det har utviklet seg en praksis hvor revisors kontroll av

SkatteFUNN-prosjekter hovedsakelig har bestått i:

- kontroll av at prosjektet er godkjent av Forskningsrådet, samt for hvilken periode
- kontroll av at prosjektregnskap er ført
- kontroll av antall timer mot timelister, samt maksimalt antall timer pr. person på 1850 timer
- kontroll av at anvendt timesats tilsvarer det laveste av maksimal timesats på kr 600 og 1,2 promille av årslønn (f.o.m. 2020 er maksimal timesats økt til kr 700)
- kontroll av innkjøp mot inngående fakturaer, samt vurdering av om kostnadene er relevante for prosjektet
- kontrollberegning av totale SkatteFUNN-kostnader og støttebeløp

Finanstilsynets krav og forventninger

12. februar 2020 avga Finanstilsynet for første gang en tilsynsrapport som gjaldt et revisjonsforetaks SkatteFUNN-attestasjon. Revisjonsforetaket fikk skarp kritikk for å ha godkjent prosjektregnskapene for to SkatteFUNN-prosjekter som hadde gått over fire år med totale prosjektkostnader i underkant av 40 millioner kroner. Bokettersyn utført av Skatteetaten hadde avdekket at mer enn 80 % av de totale prosjektkostnadene påviselig var urettmessig inkludert i SkatteFUNN-

Mange foretak overrapporter timene til SkatteFUNN, uten at revisor oppdager dette.

prosjektene. Tilsynsrapporten er interessant fordi den tydeliggjør hvilke krav og forventninger Finanstilsynet har til revisor:

- Gjennom SkatteFUNN-attestasjonen avgir revisor en bekreftelse i henhold til ISA 805 med høy sikkerhet på prosjektregnskapet, og det følger da at revisors positive konklusjon skal ha samme sikkerhetsnivå som for årsregnskapet.
- Ved gjennomføringen må revisor overholde alle ISA'ene i 100–700-serien som er relevante for bekreftelse av prosjektregnskapet.
- For å kunne gjennomføre revisjonen av årsregnskapet og attestere på SkatteFUNN må revisor i henhold til god revisjonsskikk opparbeide seg nødvendig kunnskap om foretaket og dets omgivelser og derigjennom identifisere og anslå risikoen for vesentlig feilinformasjon uavhengig av om det skyldes feil

eller misligheter, samt fastslå hvorvidt noen av de identifiserte risikoene er særskilte risikoer.

- Det forventes at revisors dokumenterte forståelse av virksomheten inkluderer opplysninger om prosjektene og resultatene av forskningen.
- I tillegg til å utføre revisjonshandlinger rettet inn mot gyldigheten og nøyaktigheten til kostnadene i prosjektregnskapet, forventes det at revisor anvender den kjennskapen han har til foretakets virksomhet og den kunnskapen han opparbeider seg under revisjonen, til å bekrefte eller avkrefte om foretaket utfører slike forsknings- og utviklingsaktiviteter som fremgår av SkatteFUNN-prosjektets beskrivelse.

Økte forventninger til revisor

De nedslående resultatene fra stikkprøvekontrollene til Skatteetaten i 2018 hvor det ble avdekket at over

halvparten av de kontrollerte foretakene hadde overrapportert timene til SkatteFUNN, indikerer at revisor ikke gjør nok for å bekrefte at bokførte SkatteFUNN-kostnader er reelle. Selv tror jeg at dette er en direkte konsekvens av formuleringen i rettleidingen til skjema RF-1053 om at det ikke forventes at revisor skal gå god for at FoU-personalet har arbeidet på prosjektet i de oppgitte timene og at revisjonshandlingene er planlagt og gjennomført med dette som utgangspunkt.

Finanstilsynets tilsynsrapport er en klar påminnelse om at revisor ikke passivt kan slå seg til ro med at han ikke skal gå god for timene. I stedet må revisor finne andre innfallsvinkler for å bekrefte eller avkrefte om foretaket faktisk har utført FoU-aktiviteter slik det fremgår av SkatteFUNN-prosjektets beskrivelse og med et slikt omfang som prosjektregnskapet viser.

I det følgende vil jeg se nærmere på hvilke konsekvenser dette bør få for revisjon av foretak med SkatteFUNN-prosjekt og arbeidet med selve SkatteFUNN-attestasjonen.

Revisjon av foretak med SkatteFUNN-prosjekt

Vesentlig enkelttransaksjon med særskilt risiko

SkatteFUNN-prosjekt vil ofte utgjøre en stor investering i FoU fra foretakets side. I mange foretak strekker dessuten SkatteFUNN-prosjekt seg over flere år, noe som medfører at akkumulerte investerte beløp og mottatte støttebeløp blir betydelige. SkatteFUNN-ordningen har gjentatte ganger blitt fremhevet i Økokrims risikovurderinger med hensyn til at det foreligger en forhøyet risiko for misbruk. Revisjonsmessig vil derfor SkatteFUNN-prosjekt som regel være en vesentlig enkelttransaksjon i årsregnskapet med særskilt risiko for misligheter.

Revisjonshandlinger

Konsekvensen av at SkatteFUNN-prosjekt klassifiseres som en vesentlig enkelttransaksjon i årsregnskapet med særskilt risiko, er at revisor må opparbeide seg en forståelse av foretakets kontroller som er relevante for den aktuelle risikoen og utføre substanskontroller som er spesielt tilpasset risikoen. Dersom revisor planlegger å bygge på test av kontroll, må revisor teste kontrollene hvert år. Dokumentasjonsmessig bør derfor SkatteFUNN-prosjekt være en integrert del av selve revisjonen og ikke en frittstående attestasjon.

Når det gjelder Finanstilsynets forventning om at revisor skal bekrefte eller avkrefte om FoU-aktivitetene har funnet sted, vil de mest hensiktsmessige revisjonshandlingene kunne variere fra foretak til foretak. Det mest nærliggende vil være å be om at foretaket fremskaffer dokumentasjon som gjør det mulig å bekrefte at ressursbruken i prosjektet er reell sammenholdt med SkatteFUNN-prosjektets beskrivelse og avgrensninger. Når revisor så får presentert denne dokumentasjo-

nen, er det viktig at den gjennomgås med tilstrekkelig profesjonell skepsis.

Revisor bør også utarbeide en flerårig regnskapsanalyse som inkluderer alle årene foretaket har hatt SkatteFUNN-prosjekter og årene like før foretaket fikk slike prosjekter. I analysen trekkes SkatteFUNN-kostnadene ut av totaltallene for å komme frem til selve driften eksklusiv SkatteFUNN-prosjekter. Ved utarbeidelsen av analysen er det viktig å være oppmerksom på at omtrent 60 % av standardsatsen på kr 600 (kr 700 f.o.m. 2020) gjelder lønn og sosiale kostnader, mens det resterende beløpet av standardsatsen går til dekning av sjablongmessige overheadkostnader. Analysen bør vise hvor stor andel av selskapets ressurser som brukes på FoU-aktiviteter. Sammen med akkumulerte investerte beløp i FoU, sett opp mot resultatene av forskningen og revisors forståelse av virksomheten, kan dette gi revisor en indikator på om FoU-aktivitetene har funnet sted eller ikke.

Utfordringer

Lavterskel støtteordning

SkatteFUNN er en lavterskel støtteordning som gir foretak som har fått prosjektet sitt godkjent av Forskningsrådet, rett til skattefradrag basert på kostnadene i prosjektet. Det er derfor et spørsmål om hvor langt revisor skal måtte gå i sitt kontrollarbeid for å bekrefte eller avkrefte at FoU-aktivitetene har funnet sted. Går revisor for langt, vil det være risiko for at foretakene ikke lenger opplever støtteordningen som lavterskel, noe som igjen kan lede til reduserte FoU-investeringer.

Vanskelig å komme i mål

Kontrollarbeidet med å bekrefte eller avkrefte at FoU-aktivitetene har funnet sted, vil være svært krevende i de tilfellene det blir påstand mot påstand som følge av at revisor har mistanke om at foretaket har jukset med timene, men ikke kan bevise det. Siden foretaket i utgangspunktet har rett til skattefradraget, vil revisor da bli stilt ovenfor et dilemma med hensyn til hva han skal gjøre.

Egeninteressesetrussel

Honoraret for attestasjon av SkatteFUNN-prosjekt utgjør vanligvis en liten brøkdel av det samlede honoraret for revisjonsoppdraget. Dersom revisor ikke attesterer SkatteFUNN-prosjektet, vil foretaket mest sannsynlig skifte revisor. For SkatteFUNN-prosjekter hvor revisor har vanskeligheter med å komme til en positiv konklusjon med høy sikkerhet, er det fare for at revisors egeninteresse i å beholde revisjonsoppdraget vil kunne påvirke revisors dømmekraft eller adferd.

Forholdet mellom honorar og risiko

Min vurdering er at forventningene til revisor med hensyn til attestasjon av SkatteFUNN-prosjekt i mange tilfeller vil være så vanskelige å innfri at forholdet mellom honorar og risiko ved å påta seg slike oppdrag fremstår som langt mindre attraktivt enn ordinær revisjon.

For enkelte revisorer kan det fremover bli et spørsmål om de skal fortsette å ha foretak med SkatteFUNN-prosjekter i kundeporteføljen sin, og da spesielt de foretakene som ikke er revisjonspliktige og hvor revisor kun avgir SkatteFUNN-attestasjon.

Likeledes kan det fremover bli aktuelt å gjennomføre utvidede undersøkelser før man påtar seg revisjonen av foretak som har SkatteFUNN-prosjekt. I tillegg til å stille spørsmål til ledelsen om pågående og tidligere SkatteFUNN-prosjekter, kan revisor se seg tjent med å utarbeide en flerårig regnskapsanalyse som viser akkumulerte beløp brukt på forskning, tildelt støtte og resultat fra driften eksklusiv SkatteFUNN-prosjektene.

Avslutning

Med tanke på økt fokus fra myndigheter og media på å få bukt med juks i SkatteFUNN-ordningen, samt viktigheten av å opprettholde revisors omdømme, mener jeg at det er på tide at Revisorforeningen og Skatteetaten kommer med en veiledning om revisors oppgaver og plikter knyttet til attestasjon av SkatteFUNN-prosjekt.

Ny veiledning for behandling av personopplysninger i revisjonsbransjen

I artikkelen redegjøres det nærmere for utvalgte punkter som tas opp i revisjonsbransjens veiledning for behandling av personopplysninger. I tillegg gis noen praktiske råd for hvordan man kan ivareta personvernet i det daglige.

Advokatfullmektig
Marthe Femanger Pettersen
Wiersholm

Advokat
Line Haukalid
Wiersholm

I revisjonsbransjen finnes det flere lover som revisjonsforetak må forholde seg til ved behandling av personopplysninger. I tillegg har revisorloven egne taushetspliktsregler.

Revisorforeningen har utarbeidet en veiledning som skal gjelde for behandling av personopplysninger i revisjonsbransjen. Denne oppsummerer de viktigste personvernforpliktelsene som gjelder for et revisjonsforetak ved levering av revisjons- og andre tjenester. Formålet med veiledningen er å klargjøre hvordan personvernreglene skal praktiseres i bransjen, samt bidra til forsvarlig behandling av personopplysninger.

Datatilsynet kan godkjenne bransjenormer som kan håndheves og sanksjoneres av bransjeorganisasjoner. Revisorforeningen har ikke ønsket å ha slike

mekanismer og har derfor utarbeidet en veiledning for behandling av personopplysninger i revisjonsbransjen.

Når behandler revisjonsforetaket personopplysninger?

Et revisjonsforetak behandler normalt først og fremst bedriftsrelaterte opplysninger i sine oppdrag for klienter. I en viss grad er det imidlertid også nødvendig å behandle personopplysninger, for eksempel i utførelsen av revisjonsoppdrag, utarbeidelse av regnskap og skattemeldinger, og for å overholde forpliktelsene etter hvitvaskingsregelverket.

Revisjonsforetaket vil også behandle personopplysninger i forbindelse med administrering av personmessige forhold, markedsføring, oppfølging av leverandører og annet som gjelder drift av revisjonsforetaket. Denne type behandlingsaktiviteter må håndteres i revisjonsforetak på samme måte som i andre foretak, og omtales derfor ikke i veiledningen eller i denne artikkelen.

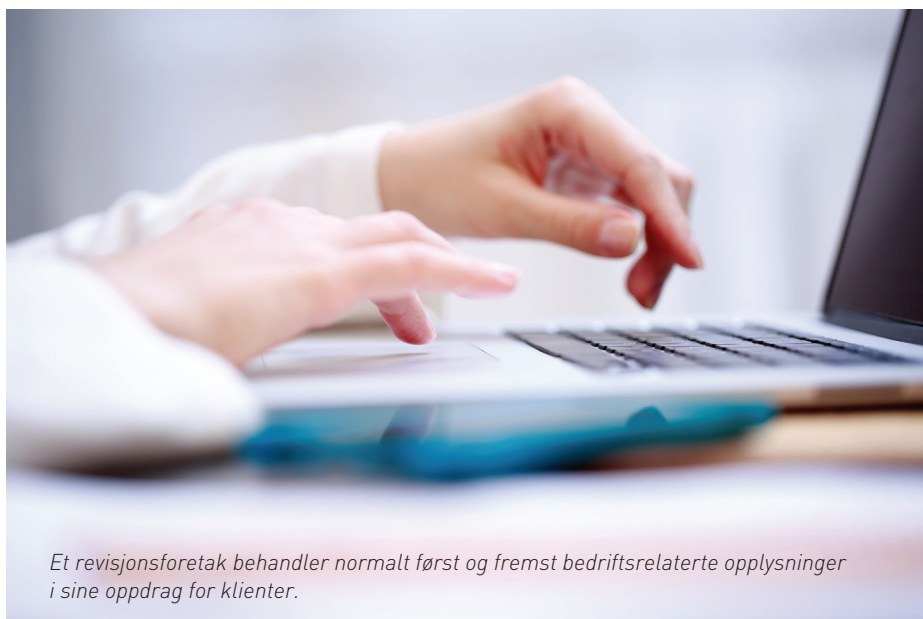
Behandlingsansvarlig og databehandler

En behandlingsansvarlig er i personvernrettslig forstand den som bestem-

mer formål og midler med behandlingen av personopplysningene. Dette vil være tilfellet for en rekke av revisjonsforetakets behandling av personopplysninger, ettersom revisjonsforetaket avgjør hvilke kontrollhandlinger som må utføres og hvilke opplysninger som må innhentes som grunnlag for sin uttalelse eller rapport. Revisorforetaket vil typisk bestemme *at* personopplysninger samles inn, hvilke personopplysninger som trengs for å utføre revisjonsoppdraget, samt i *hvilket system eller verktøy* personopplysningene skal behandles.

Den behandlingsansvarlige må ha et rettslig grunnlag for behandlingen av personopplysninger. Dette kalles behandlingsgrunnlag, og kan for eksempel være lovhjemmel, samtykke, avtale eller en dokumentert interesseavveining, hvor interessen i å behandle personopplysninger for et gitt formål veies opp mot hensynet til den enkeltes personvern.

I noen tilfeller er det klienten som bestemmer at personopplysninger samles inn og hvilke personopplysninger som behandles, mens revisjonsforetaket behandler personopplysningene på klientens vegne. Da er revisjons-

Et revisjonsforetak behandler normalt først og fremst bedriftsrelaterte opplysninger i sine oppdrag for klienter.

foretaket en databehandler, og må behandle personopplysningene i tråd med klientens instruksjer. Slike instruksjer gis i en databehandleravtale, som partene må inngå samtidig med oppdragsavtalen. Når revisjonsforetaket er databehandler, er det databehandleravtalen som gir rettslig grunnlag for behandling av personopplysninger.

Revisjonsforetaket som behandlingsansvarlig

Veiledningen slår fast at revisjonsforetaket opptrer som behandlingsansvarlig når foretaket samler inn og bruker personopplysninger i forbindelse med revisjon, forenklet revisorkontroll av regnskaper, attestasjonsoppdrag og avtalte kontrollhandlinger hvor revisor bekrefter opplysninger overfor offentlige myndigheter eller utfører forenklet revisorkontroll etter aksjeloven §§ 7–7 til 7–9. Revisorloven er behandlingsgrunnlag for slik behandling av personopplysninger.

Videre er revisjonsforetaket behandlingsansvarlig for personopplysninger som samles inn i forbindelse med utførelse av kundetiltak. Dette inkluderer registrering av opplysninger om reelle rettighetshavere og den som handler på vegne av kunden. Behandlingsgrunnlaget følger her av hvitvaskingsloven.

Revisjonsforetaket er videre behandlingsansvarlig for årsoppgjørsoppdrag og utarbeidelse av aksjonærregisteroppgaver for egne revisjonsklienter. Dette gjelder imidlertid kun hvis personopplysningene brukt i forbindelse med disse tjenestene også har betydning for revisjonen. Hvis revisor for aksjonærregisteroppgave- og årsoppgjørsformål behandler personopplysninger som *ikke* har betydning for revisjonen, vil revisorforetaket behandle disse personopplysningene som en databehandler. Veiledningen oppfordrer revisjonsforetaket til å anvende skjønn for å avgjøre om personopplysningene har betydning for revisjonen eller ikke.

Andre eksempler på tjenester som revisjonsforetaket utfører som en behandlingsansvarlig er: due diligence, granskningsoppdrag, internrevisjon, samt andre attestasjonsoppdrag eller avtalte kontrollhandlinger enn de som er nevnt ovenfor. I disse tilfellene er det GDPR art. 6 nr. 1 bokstav f interesseavveining, som er behandlingsgrunnlag.

Rollen som behandlingsansvarlig innebærer at revisjonsforetaket har ansvaret for å sikre at personopplysningene behandles i tråd med personvernregelverket, herunder at de behandles sikkert, at revisjonsforetaket har behandlingsgrunnlag og at individene som personopplysningene gjelder («de

registrerte») er informert om behandlingen.

At revisjonsforetaket opptrer som behandlingsansvarlig for personopplysninger mottatt fra klienten, betyr at revisor ikke trenger å inngå en databehandleravtale med klienten. Noen foretak velger likevel å ta inn en egen personvernklause i oppdragsavtalen, som slår fast at revisjonsforetaket mottar personopplysningene som behandlingsansvarlig, og har ansvar for å behandle personopplysningene i samsvar med personvernregelverket.

Revisjonsforetaket som databehandler

Som nevnt over, er revisjonsforetaket databehandler for personopplysninger som behandles for aksjonærregisteroppgave- og årsoppgjørsformål, dersom opplysningene ikke har betydning for revisjonen. Tilsvarende vil revisjonsforetaket være databehandler når det yter slike tjenester til andre enn revisjonsklienter. Et annet eksempel på en databehandler situasjon er regnskapsføreroppdrag.

I de nevnte tilfellene vil revisjonsforetaket behandle personopplysninger *på vegne av* klienten, for å bistå klienten med å utføre sine plikter etter regnskaps- og bokføringslovgivningen, skattebetalingsloven, skatteforvaltningsloven mv. Da må partene inngå en databehandleravtale.

Plikt til å informere de registrerte om behandlingen av personopplysninger

Når det behandles personopplysninger, skal den registrerte i utgangspunktet motta informasjon fra den behandlingsansvarlige. Dette følger av GDPR artikkel 13 og 14.

For å oppfylle informasjonsplikten skal revisjonsforetaket utarbeide en personvernerklæring. Denne bør publiseres på revisjonsforetakets hjemmeside. Personvernerklæringen skal blant annet beskrive kategoriene av personopplysninger som vil eller

kan bli brukt i forbindelse med revisors oppdrag og formålet med bruken. Personvernerklæringen skal også angi kontaktinformasjon til personvernansvarlig i revisjonsforetaket, eller personvernombud hvis revisjonsforetaket har det.

Veiledningen anbefaler at personvernerklæringen gjøres kjent for klienten.

Lagring av personopplysninger

Revisjonsforetaket må sørge for at personopplysningene ikke lagres lenger enn nødvendig for å oppfylle formålet de er innhentet for. I noen tilfeller er det fastsatt i lov hvor lenge det er nødvendig å lagre personopplysningene. Når lagringstidene ikke følger av lov, må revisjonsforetaket selv ta stilling til hvor lenge det er nødvendig å lagre personopplysningene, og dokumentere disse vurderingene i egne interne sletteregele og/eller i protokollen over behandlingsaktiviteter etter GDPR artikkel 30.

Etter revisorloven § 5-5 skal oppdragsdokumentasjon lagres i minst ti år. Når lagringstiden er utløpt, må revisjonsforetaket eventuelt ha et annet behandlingsgrunnlag for fortsatt å lagre oppdragsdokumentasjon som inneholder personopplysninger.

Etter hvitvaskingsloven § 30 første ledd skal revisjonsforetaket lagre opplysninger og dokumenter som er innhentet og utarbeidet i forbindelse med kundetiltak i fem år etter at kundeforholdet ble avsluttet eller transaksjonen ble gjennomført. Når femårsfristen er utløpt, skal personopplysningene slettes.

Når oppdraget ikke er regulert av revisorloven, kan de registrerte i utgangspunktet kreve personopplysninger slettet når opplysningene ikke lenger er nødvendige for å følge opp oppdraget forsvarlig. Hvis opplysningene er nødvendige for å forsvare seg mot erstatningskrav eller anklager, kan det gi revisor rettslig grunnlag for å beholde opplysningene lenger.

Hvordan sikre tilstrekkelig personopplysningssikkerhet?

GDPR har generelle bestemmelser om personopplysningssikkerhet. Revisjonsforetaket må blant annet gjennomføre risikovurderinger, og deretter etablere egnede tekniske og organisatoriske tiltak for å sikre og dokumentere at behandlingen av personopplysninger er i samsvar med personopplysningsregelverket. Med så overordnede regler, er det opp til revisjonsforetaket selv å vurdere hva som er et egnet sikkerhetsnivå. Denne vurderingen må baseres på momenter som personopplysningens art, omfang, den tekniske utviklingen og gjennomføringskostnadene.

Veiledningen angir at et tilfredsstillende personopplysningssikkerhetsnivå skal ivaretas som en del av kvalitetsstyringen etter revisorloven § 5b-1 om intern kvalitetskontroll og den internasjonale standarden for kvalitetsstyring i revisjonsforetak (ISQC 1). Informasjonssikkerheten må ivareta både revisjonsforetakets taushetsplikt etter revisorloven og personopplysningssikkerheten etter personvernregelverket.

Tilgangskontroll er et viktig tiltak for å ivareta personopplysningssikkerheten. Revisjonsforetaket må sørge for at brukere av fagsystemer, kundesystemer og regnskapssystemer kun har tilgang til områder eller personopplysninger som er nødvendig for å utføre oppdraget. Personer som ikke har et saklig behov for opplysningene, skal ikke ha tilgang.

Videre gir veiledningen andre eksempler på egnede tekniske og organisatoriske tiltak:

- Ekstern tilkobling til arbeidsplassen skjer gjennom kryptert VPN-tunnel eller lignende sikkerhetstiltak.
- Mobilt utstyr med jobb-e-post har automatisk tastelås etter kort tid.
- Det skal brukes tilgangskontroller for å sikre at tilgang til personopplysninger og annen taushetsbelagt informasjon begrenses til det som er nødvendig for forsvarlig og effektiv gjennomføring av revisors oppdrag.
- Rutiner som sikrer at mellomlagrede personopplysninger blir slettet fra mellomlageret innen rimelig

tid. Personopplysningene skal flyttes til revisjonsverktøyet når det er nødvendig å oppbevare dem.

Hvis revisjonsforetaket benytter en databehandler til å lagre eller på annen måte behandle personopplysninger, for eksempel leverandør av revisjonsverktøy eller regnskapssystem, skal det inngås en databehandleravtale. Gjennom avtalen skal databehandleren gi tilstrekkelige garantier for at personopplysningssikkerhet og informasjonssikkerhet ivaretas.

Hvordan håndtere personopplysninger på e-post?

Et praktisk spørsmål som oppstår i forbindelse med personopplysningssikkerhet, er hvordan man skal håndtere sending og mottak av personopplysninger på e-post. Veiledningen angir generelt at revisjonsforetaket må implementere tiltak som bidrar til at sending og mottak av taushetsbelagt informasjon skjer på en forsvarlig måte, og videre at kryptering og lignende tiltak skal anvendes når det må anses som alminnelig praksis i bransjen.

Datatilsynet har gitt uttrykk for at e-postkommunikasjon av sensitive personopplysninger må være kryptert. Et revisjonsforetak som behandler taushetsbelagte opplysninger, herunder personopplysninger, bør sørge for at e-poster er kryptert, for eksempel ved «tvungen» eller «foretrukket» Transport Layer Security (TLS). «Tvungen» TLS innebærer at ingen e-post slipper ut dersom krypteringsløsningen hos avsender eller mottaker feiler, og at kun krypterte mail flyter mellom serverne. «Foretrukket» TLS betyr at ved sending av e-post sjekkes serveren hos mottaker, og e-posten sendes kryptert kun dersom mottaker har implementert tilsvarende løsning. Ulike varianter av slike krypteringsverktøy er tatt i bruk hos de fleste foretak.

Videre bør ikke personopplysninger lagres ustrukturert i ansattes e-postinnbokser i større grad enn nødvendig. E-poster som inneholder personopplysninger, bør derfor flyttes til revisjonsverktøyet så snart som mulig.

Rentebegrensingsregelen:

Revisors plikter ved bruk av unntaksregelen

Skattedirektoratet har i en publisert uttalelse omtalt revisors plikter når den balansebaserte unntaksregelen i rentebegrensingsregelen benyttes (SKD-melding 3/2020). Denne artikkelen oppsummerer hovedtrekkene i uttalelsen.

Statsautorisert revisor
Henning Stokke
seniorrådgiver Skattedirektoratet

Seniorskattejurist
Christine Buer
Skattedirektoratet

Sammendrag

Etter Skattedirektoratets oppfatning skal krav til revisorgodkjenning som gjelder ved skattemeldingen, jf. uttrykket «godkjent av revisor» etter skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav h, forstås som at norsk ansvarlig revisor har signert unntaksskjema RF-1509.¹ Det vil da ikke være nødvendig å avgi særskilt revisjonsberetning eller annen revisorerklæring for rentebegrensingsformål.

Skattedirektoratet oppstiller følgende krav til revisor ved godkjenning av RF-1509:

- Revisors godkjenning omfatter *revisjon* av:
  - selskapsregnskap eller konsolidert balanseoppstilling for den norske delen av konsernet
  - omarbeidelser
  - justeringer
- Revisors godkjenning omfatter *kontroll (avtalt kontrollhandling)* av om:
  - selskapet mv. (eventuelt norsk del av konsernet) er konsolidert

linje for linje inn i konsernregnskapet

- konsernregnskapet er utarbeidet etter ett av de aksepterte regnskapsspråkene
- konsernregnskapet er utarbeidet av det øverste selskapet som kan utarbeide konsernregnskap
- konsernregnskapets revisjonsberetning er uten forbehold eller presisering som kan ha betydning for konsernets egenkapitalandel

Uttalelsen gir i tillegg veiledning i forbindelse med vurdering og fastsettelse av en konkret vesentlighetsgrense. Videre omtales ulike typer mangler i konsernregnskapet som krever at det må utarbeides nytt konsernregnskap. Til slutt pekes det på at gjeldende regler må forstås slik at det er valgfritt hvilken revisor som skal revidere konsernregnskapet, og at det heller ikke er oppstilt spesifikke krav til revisor.

Gjeldende rett

For selskap mv. i konsern er det innført en balansebasert unntaksregel for

å skjerme ordinære låneforhold, og etter bestemmelsen kan rentebegrensning unngås hvis selskapet eller den norske delen av konsernet oppfyller nærmere bestemte vilkår. Vilkårene fremgår av skatteloven § 6–41 åttende ledd og er omhandlet nærmere i en tolkningsuttalelse fra Finansdepartementet av 6. desember 2019. Unntaksregelen gjelder ikke for renter til nærstående utenfor konsern.

Etter skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav a første avsnitt nr. 1 og 2 kan konsernselskap kreve fullt fradrag for rentekostnadene hvis det godtgjøres at forholdstallet mellom selskapets egenkapital og balansesum (egenkapitalandelen) er lik eller høyere enn tilsvarende forholdstall i konsernregnskapet, eller forholdstallet mellom egenkapital og balansesum (egenkapitalandelen) i konsolidert regnskap for den norske delen av konsernet er lik eller høyere enn tilsvarende forholdstall i konsernregnskapet.

Skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav h oppstiller følgende krav for å

¹ RF-1509 er et skattefastsettningsskjema som skal leveres av selskaper mv. som benytter unntaksregelen, enten på selskapsnivå eller på nasjonalt nivå.

benytte den balansebaserte unntaksregelen:

«Unntak etter a forutsetter at selskapsregnskap, omarbeiding etter c, justert regnskap etter d, konsolidert regnskap for den norske delen av konsernet etter e og konsernregnskapet etter b samt tilknyttet skattefastsettningsskjema er godkjent av revisor. Den skattepliktige må kunne dokumentere at egenkapitalandelen beregnet etter d eller e svarer til eller er høyere enn egenkapitalandelen i konsernregnskapet.»

Revisjon av selskapsregnskap eller konsolidert balanseoppstilling

Det er etter Skattedirektoratets syn et krav at revisor har revidert det avlagte selskapsregnskapet eller konsolidert balanseoppstilling for norsk del av konsern.² Dersom den konsoliderte balanseoppstillingen ikke er revidert av ansvarlig revisor, må ansvarlig revisor kontrollere at denne er utarbeidet og revidert i henhold til godkjent regnskapspråk.

Ansvarlig revisor må kontrollere om opplysninger om valuta, regnskapspråk, egenkapital og balansesum i RF-1509 stemmer med det avlagte selskapsregnskapet eller konsolidert balanseoppstilling for norsk del av konsernet. I tillegg må revisor kontrollere om beregnet egenkapitalandel³ i RF-1509 er korrekt. Videre må revisor kontrollere at oversikten over norske enheter i konsernet er fullstendig og korrekt, inklusive faste driftssteder i land som Norge har skatteavtale med, der skatteavtalen er basert på kreditmetode.

Revisjon av omarbeidelser

Selskapsregnskapet, eller konsolidert balanseoppstilling for norsk del av konsernet, må være utarbeidet etter samme regnskapsprinsipper som konsernregnskapet. Dersom det ikke er tilfelle, må

tallene omarbeides.⁴ Det skal spesifiseres i RF-1509 hvilke balanseposter som er omarbeidet, og hvilke beløp som påvirker egenkapital og balansesum.

Revisor må etter Skattedirektoratets oppfatning utføre revisjonshandlinger slik at det kan oppnås betryggende sikkerhet for at egenkapital og balansesum etter omarbeidelsene er i samsvar med de beløpene som hadde blitt lagt til grunn, dersom selskapet, eller konsolidert balanseoppstilling, hadde anvendt samme regnskapsprinsipper som konsernet.

Revisjon av justeringer

Formålet med justeringene⁵ er at egenkapitalandelen i det norske selskapet eller i norsk del av konsernet blir mest mulig sammenlignbar med egenkapitalandelen i konsernregnskapet. Justeringene er knyttet til forretningsverdi, mer- og mindreverdier mv. i konsernregnskapet, som kan tilskrives selskapet eller norsk del av konsernet.

Etter Skattedirektoratets syn kan det ikke kreves at det er norsk ansvarlig revisor som må foreta revisjonen av justeringene. Justeringene kan derfor revideres av morselskapets revisor, eller en annen revisor på oppdrag fra morselskapet.

Dersom norsk ansvarlig revisor skal foreta revisjon, kan en praktisk utfordring være at denne ofte ikke vil ha tilgang til konserntallene, dersom selskapet er en del av et internasjonalt konsern. Det kan i disse tilfellene være nødvendig å bygge på konsernrevisors arbeid eller at revisor innhenter en uttalelse om tallgrunnlaget fra konsernrevisor, ev. morselskapet.

En risiko i denne situasjonen kan være om merverdiene som allokteres ned til de norske enhetene er overvurdert i forhold til beløpene som inngår i konsernregnskapet. En annen risiko med motsatt fortegn kan være om mindreverdier og negativ forretningsverdi er undervurdert.

Det kan tenkes at mer- og mindreverdier og forretningsverdi i oppkjøpsana-

Det er etter Skattedirektoratets syn et krav at revisor har revidert det avlagte selskapsregnskapet eller konsolidert balanseoppstilling for norsk del av konsern.

lysene som ligger til grunn for tallene i konsernregnskapet, ikke er fordelt ned på de norske enhetene. Forretningsverdi i konsernregnskapet som omfatter de norske enhetene kan dermed også inkludere utenlandske konsernselskaper, f.eks. innenfor et større geografisk område eller innenfor et forretningsområde. I slike tilfeller må konsernet likevel foreta en fordeling av verdiene ned på de norske enhetene.

Revisors arbeid må etter Skattedirektoratets oppfatning kunne gi en betryggende sikkerhet for korrekt allokering ned på de norske enhetene, og omfatte en vurdering av beregningsmåten som er benyttet for å allokere verdiene ned på norske enheter på selskapsnivå eller nasjonalt nivå.

I tilfeller hvor selskapet, eller norsk del av konsern, klart er innenfor kravet til egenkapitalandel uten allokering av forretningsverdi og merverdier, har imidlertid Skattedirektoratet foreslått en forenklet tilnærming. I disse tilfellene har Skattedirektoratet ingen innvendinger mot at revisor ikke tar stilling til justeringer for forretningsverdi og merverdier, utover å vurdere hvorvidt det foreligger mindreverdier i konsernregnskapet som det skal tas hensyn til.

2 Jf. skatteloven § 6-41 åttende ledd bokstav e.

3 Jf. skatteloven § 6-41 åttende ledd bokstav a.

4 Jf. skatteloven § 6-41 åttende ledd bokstav c.

5 Jf. skatteloven § 6-41 åttende ledd bokstav d.

Kontroll av konsernregnskapet

Ansvarlig revisor må kontrollere om opplysninger om valuta, regnskapspråk, egenkapital og balansesum i RF-1509 stemmer med det avlagte konsernregnskapet.⁶ I tillegg må revisor kontrollere om beregnet egenkapitalandel⁷ i RF-1509 er korrekt. Videre må revisor kontrollere om:

- selskapet mv. (eventuelt selskapene i norsk del av konsernet) er konsolidert inn linje for linje i konsernregnskapet det vises til i skjemaet⁸
- anvendt regnskapsspråk er et akseptert regnskapsspråk⁹
- konsernregnskap er utarbeidet av det øverste selskapet som kan utarbeide konsernregnskap¹⁰
- konsernregnskapets revisjonsberetning er uten forbehold eller presisering som kan ha betydning for konsernets egenkapitalandel

Betryggende sikkerhet og vesentlighetsgrense

Etter Skattedirektoratets syn kreves det at revisors arbeid skal gi betryggende sikkerhet for at egenkapitalandelen ikke er vesentlig feil. Dette betyr sikkerhet på linje med ordinær revisjon. Dette begrunnes med at det vil kunne være betydelige rentekostnader som blir fradragsberettiget gjennom unntaksregelen.

Et selskap kan ikke benytte unntaksregelen dersom revisor ikke signerer skjema RF-1509. Krav om at revisor må utføre revisjonshandlinger tilsvarende som for revisjon kan oppfattes som strengt. Imidlertid antar Skattedirektoratet at selskapene over tid vil kunne etablere gode rutiner og god dialog med morselskapet for innhenting av ev. nødvendig informasjon, samt at konsernrevisor bistår når det er hensiktsmessig.

Norsk ansvarlig revisor har revidert selskapsregnskapet, eventuelt også andre norske selskaper i konsernet.

Revisor har ikke nødvendigvis revidert de øvrige elementene som inngår ved sammenligning av egenkapitalandeler under unntaksregelen. Revisor må da utføre ytterligere revisjonshandlinger for å oppnå betryggende sikkerhet for de elementene som ikke er dekket av den ordinære revisjonen.

Revisor må fastsette en hensiktsmessig vesentlighetsgrense ved revisjon av postene som skal revideres i RF-1509. Skattedirektoratet krever imidlertid ikke at den lave vesentlighetsgrensen som gjelder for signatur av næringsoppgaven mv. i SKD-melding av 12. desember 2016 må benyttes for RF-1509. Det kan likevel være særskilte forhold som revisor må være oppmerksom på, herunder hvordan eventuelle feil i omarbeider, justeringer mv. vil påvirke beregnet egenkapital.

Skattedirektoratet forventer at revisor konkret vurderer hvilken vesentlighetsgrense som skal benyttes.

Konsernregnskapet mangler eller oppfyller ikke kravene

Det kan forekomme tilfeller der det ikke foreligger et konsernregnskap som tilfredsstillt kravene til anvendelse av unntaksregelen, herunder at:

- det i morselskapets hjemland ikke er konsernregnskapsplikt
- det i morselskapets hjemland ikke er revisjonsplikt for konsernregnskapet
- det norske selskapet ikke er konsolidert inn linje for linje i det konsernregnskapet som er avlagt
- konsernregnskapet er utarbeidet etter et annet regnskapsspråk enn de aksepterte regnskapsspråkene
- konsernregnskapet ikke er utarbeidet av det øverste selskapet som kan utarbeide konsernregnskap

Det er i Prop. 1 LS (2018–2019) punkt 9.8.5 omtalt at det er faktisk avlagt konsernregnskap som skal legges til grunn for unntaksregelen. Dersom konsernet ikke har utarbeidet et konsernregnskap på grunn av manglende krav til konsolidering, konsernregnskapet ikke er revidert, eller konsernregns-

skapet av andre grunner ikke er akseptert under unntaksregelen, må det utarbeides et nytt konsernregnskap. Som det fremgår av forarbeidene, samt Finansdepartementets tolkningsuttalelse av 6. desember 2019, er det ikke tilstrekkelig å utarbeide en konsolidert balanseoppstilling hvis konsernet ikke har avlagt et konsernregnskap.

Etter Skattedirektoratet syn, må det i slike tilfeller utarbeides et revidert og komplett konsernregnskap med noteopplysninger. Dersom det ikke utarbeides et konsernregnskap som oppfyller vilkårene, kan de norske konsernselskapene ikke benytte unntaksregelen.

Hvilken revisor skal revidere konsernregnskapet?

Det er ikke gitt nærmere regulering av hvilken revisor som skal revidere konsernregnskapet. Det kan derfor oppstå spørsmål om det er norsk revisor eller morselskapets revisor som skal revidere konsernregnskapet, eller om det er valgfritt.

Etter Skattedirektoratets syn, kan det etter de gjeldende reglene ikke kreves at det er den norske ansvarlige revisoren som må foreta revisjonen av konsernregnskapet. Konsernregnskapet kan derfor revideres av morselskapets revisor, eller en annen revisor på oppdrag fra morselskapet.

I forlengelsen av dette kan det oppstå spørsmål om hvilke krav som skal stilles til den revisoren som reviderer konsernregnskapet. Dette kan være aktuelt dersom konsernregnskapet er revidert av en revisor f.eks. utenfor EØS-området, eller andre jurisdiksjoner hvor de internasjonale revisjonsstandardene ikke er implementert.

Etter gjeldende regler er det ikke stilt krav til hvor konsernrevisoren skal være hjemmehørende, slik at det reguleres av revisorlovgivningen mv. i landet der morselskapet er hjemmehørende.

⁶ Jf. skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav b.

⁷ Jf. skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav a.

⁸ Jf. skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav b nr. 1.

⁹ Jf. skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav b nr. 2.

¹⁰ Jf. skatteloven § 6–41 åttende ledd bokstav b nr. 3 og EFSFIN § 6–41–2.

Det internasjonale etiske regelverket for revisorer

Advokat
Terje Granvang
Arntzen de Besche Advokatfirma

Formålet med denne artikkelen er å se litt nærmere på det nye etiske regelverkets virkeområde og betydningen regelverket har for revisors yrkesutøvelse i lys av ny revisorlov.

IESBA-reglene – overordnet

Det internasjonale etiske regelverket for revisorer, som det vises til, går under navnet IESBA-reglene eller IESBAs internasjonale etiske regler. IESBA er akronymet for det organet som har utarbeidet og vedtatt reglene «International Ethics Standards Board for Accountants».

IESBA-reglene er ikke nye og har frem til i dag vært gjenstand for en rekke revisjoner og utvidelser. Det opphevede norske regelverket bygget også på IESBA-reglene.

IESBA-reglene av 2018 som nå gjelder, er utformet som en «Handbook of the International Code of Ethics for Professional Accountants including International Independence Standards». På denne måten fremheves de internasjonale uavhengighetsstandardene som en særskilt del av etikkregelverket. Tidligere versjoner av IESBA-

Regelverkets tilgjengelighet

Revisorforeningen opphevet i juni 2019 Den norske Revisorforenings regler om etikk fra 2008. I Revisors Håndbok 2020 kapittel 4 heter det at etikkreglene fra 2008 erstattes med «en forutsetning om å etterleve det internasjonale etiske regelverket for revisorer». Den norske Revisorforenings regler om etikk som gjaldt fra 1. januar 2009 og frem til juni 2019 var i sin helhet tatt inn i Revisors Håndbok til og med 2019-utgaven. I 2020-utgaven gis kun en fotnote som viser til Revisorforeningens nettside (revisorforeningen.no).

På revisorforeningen.no finnes en egen fane under «fag» om etiske regler for revisor. Fanen inneholder bl.a. en lenke til «International Code of Ethics for Professional Accountants». Det etiske regelverket er her tilgjengelig på en rekke språk, men ikke på norsk. Norske revisorer må forholde seg til den engelske versjonen. I tillegg finnes det tilgang til et digitalt verktøy (eCode) som beskriver regelverkets oppbygging og enkeltelementer. Revisorforeningen tilbyr også eKurs i etikkregelverket.

reglene hadde ikke tilføyselsen om uavhengighetsstandarder i tittelen.

Revisorloven og god revisjonsskikk

Den nye loven om revisjon og revisorer av 20. november 2020 nr. 128 trådte i kraft 1. januar 2021. Revisorloven kapittel 8 har overskriften «Uavhengighet og objektivitet». Forrige revisorlovs kapittel 4 hadde overskriften «Uavhengighet, objektivitet og etikk». I den nye revisorloven er «etikk» sløffet i overskriften til det kapittelet som omhandler uavhengighetsregler, uten at lovgiver har kommentert endringen i forarbeidene. Forrige revisorlovs kapittel 4 inneholdt til tross for overskriften ingen eksplisitt henvisning til de etiske reglene, verken

til det tidligere nasjonale regelverket eller IESBAs regelverk. Derimot hadde departementet med hjemmel i § 4–1 siste ledd kompetanse til å fastsette yrkesetiske regler og regler om uavhengighet og objektivitet dersom det er nødvendig for gjennomføringen av internasjonale forpliktelser. Forskriftskompetansen ble aldri benyttet. Heller ikke den nye revisorloven inneholder noen direkte henvisning til IESBA-reglene. Delegasjonsbestemmelsen i forrige lov er ikke videreført i revisorloven.

Det fremgår av revisorloven § 9–4 tredje ledd at revisor skal utføre lovfestet revisjon¹¹ i samsvar med god revi-

¹¹ Lovfestet revisjon er definert i § 1–2 tredje ledd som revisjon av revisjonspliktiges årsregnskap eller revisjon av årsregnskap for noen som ikke er revisjonspliktig dersom

sjonsskikk. Revisorloven § 9–10 første ledd første setning slår fast at oppdrag om revisorbekreftelser¹² skal utføres og dokumenteres i samsvar med god revisjonsskikk. Gjennom henvisning fra § 1–1 tredje ledd til § 5–2 annet ledd krevde forrige revisorlov at revisor som utfører rådgivning for revisjonspliktige også måtte utøve sin virksomhet i samsvar med god revisjonsskikk. Forrige lovs krav om at rådgivning til den reviderte skal utføres i samsvar med god revisjonsskikk, er ikke videreført i den nye revisorloven.

Begrepet god revisjonsskikk er en såkalt rettslig standard. Dette innebærer at innholdet fastsettes ut ifra en målestokk utenfor loven og som skifter innhold etter hvert som målestokken endrer seg.¹³ I forordet til internasjonale standarder for kvalitetskontroll, mv.¹⁴ punkt 4, heter det om den rettslige standarden god revisjonsskikk at den forutsettes å ha et dynamisk innhold og at de internasjonale revisjonsstandardene, herunder ISA-ene, tar sikte på å konkretisere innholdet i standarden.

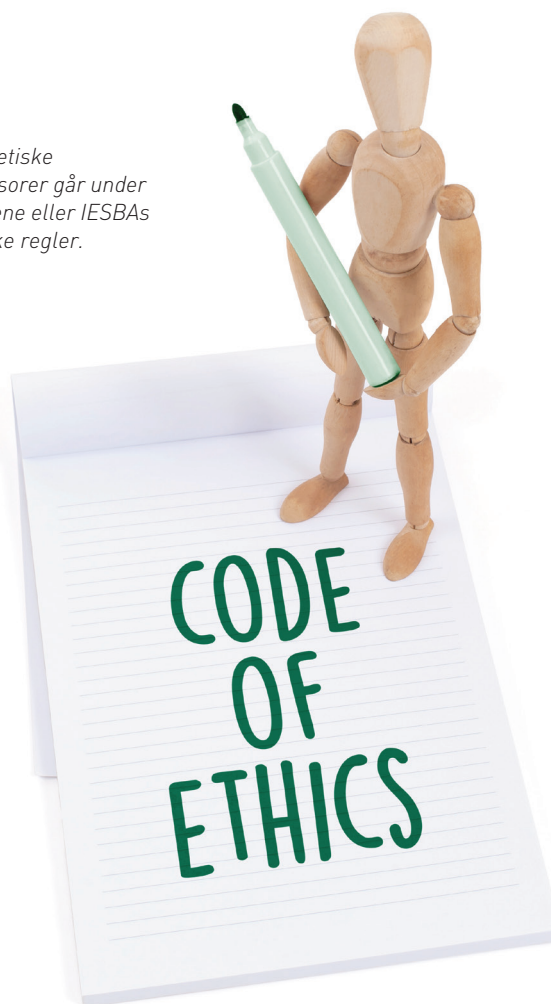
Det er sikker rett at god revisjonsskikk bare kan *utfylle* loven. Dersom en bransjestandard som gir den rettslige standarden god revisjonsskikk et innhold, oppstiller krav til revisjonen som strider med revisorloven, vil revisorlovens regel gå foran. En bransjestandard kan også være strengere enn revisorlovens krav. En strengere regel i en bransjestandard anses som hovedregel å utfylle loven og er i praksis like bindende for revisor som om kravet var nedfelt i revisorloven.

De internasjonale bransjestandardenes henvisning til IESBA-reglene

Lovfestet revisjon

Som påpekt i forrige punkt er de internasjonale revisjonsstandardene av sær-

Det internasjonale etiske regelverket for revisorer går under navnet IESBA-reglene eller IESBAs internasjonale etiske regler.

lig betydning for fastsettelsen av god revisjonsskikk. ISA 200 omhandler overordnede mål for den uavhengige revisor og gjennomføringen av en revisjon i samsvar med de internasjonale revisjonsstandardene.¹⁵ ISA 200 punkt 14 slår fast at «Revisor må etterleve etiske standarder som er relevante for revisjonen av regnskap, herunder kravene til uavhengighet (jf. punkt A16–A19).» Standarden er formulert som en *plikt* for revisor til å etterleve etiske krav som er relevante for revisjonen av et regnskap. Konkret er det vist til A16 til A19. I punkt A16 heter det at «Revisor er underlagt etiske krav knyttet til revisjonsoppdrag, herunder kravene til uavhengighet. Relevante krav knyttet til revisjon av regnskap omfatter vanligvis Del A og B i International Federation of Accountants' Code of Ethics for Professional Accountants (IFACs etiske regler), sammen med mer restriktive nasjonale krav.» Gjennom denne henvisningen må det legges til grunn at IESBA-reglenes del A

og B er uttrykk for god revisjonsskikk som norske revisorer er forpliktet til å etterleve ved lovfestet revisjon.¹⁶

Attestasjonsoppdrag eller oppdrag om revisorbekreftelser

I Internasjonalt rammeverk for attestasjonsoppdrag er det henvist til IESBAs etikkregler del A og B i punkt 6, 7 og 8. ISAE 3000 gjelder internasjonale standarder for attestasjonsoppdrag. Attestasjonsoppdrag som begrep må anses å sammenfalle med begrepet revisorbekreftelser i den nye revisorloven, jf. revisorloven §§ 1–2 fjerde ledd og 9–10.

ISAE 3000 Punkt 20 omhandler etiske krav ved attestasjonsoppdrag.¹⁷ Det følger av dette punktet et krav om at «Den praktiserende revisoren skal etterleve del A og del B i IESBAs etikkregler relatert til attestasjonsoppdrag».¹⁸ Tydeligere kan

revisor i revisjonsberetning eller på annen måte gir uttrykk for at regnskapet er revidert.

12 Revisorbekreftelse er definert i § 1–2 fjerde ledd.

13 NOU 2017: 15 side 140.

14 Fullstendig tittel er Forord til internasjonale standarder for kvalitetskontroll, revisjon, forenklet revisorkontroll, andre attestasjonsoppdrag og beslektede tjenester, jf. Revisors Håndbok 2020 kapittel 2 pkt. 4.

15 Det er også vist til IESBA-reglene i ISRE2400 om forenklet revisorkontroll, se punkt 21 og A15 til A16.

16 ISA220 omhandler også relevante etiske krav i punkt 9 og 10. I punkt A4 vises det til IFACs etikkregler som må oppfattes som en henvisning til IESBA-regelverket.

17 Det samme gjelder ISAE3402 punkt 11 og punkt A5.

18 Det samme er i kortform nedfelt i ISA 3402 punkt 11.

det neppe uttrykkes at revisor også på dette området er underlagt de to spesi- fikt nevnte deler A og B av IESBA- regelverket. Henvisningen til IESBA- reglene på denne måten innebærer at IESBAs del A og del B inngår som en del av god revisjonsskikk ved attesta- sjonsoppdrag eller revisorbekreftelser omfattet av ISAE 3000 og anses bin- dende for revisor. I punkt A30 til A34 er det nærmere beskrevet hva som føl- ger av del A og del B i IESBA-regelver- ket.

Kvalitetskontroll

I den internasjonale standarden for kvalitetskontroll (ISQC1) er IESBA Del A og B nevnt i definisjonen av «Relevante etiske krav».¹⁹ ISQC1 punkt 21 til 25²⁰ har nærmere regler for etablering av retningslinjer og ruti- ner for etterlevelse av relevante etiske krav. IESBA-reglene omfattet av del A og del B med modifikasjoner, jf. ned- enfor, vil på denne bakgrunn direkte påvirke utformingen av slike regler.

Hva innebærer henvisningene til del A og del B?

Referansen til IESBA-regelverket er som vist i forrige punkt ulikt formulert i de ulike standardene. Noen steder er pliktregelen tydelig formulert i krav- delen av ISA-en (for eksempel ISAE 3000 punkt 20). I andre standarder er henvisningen i kravdelen vagere, mens veilednings- og utfyllingsdelen er tydeligere. Det som uansett synes å være felles er henvisningen til IESBA- reglens del A og del B. Etter at 2018-versjonen av IESBA-regelverket trådte i kraft i juni 2019, kan det opp- stå noe forvirring som følge av at 2018-versjonen av IESBA-reglene har vært gjenstand for en kraftig revisjon, utvidelse og redaksjonell endring. Del A og del B i tidligere versjon av regel- verket er sterkt endret i tillegg til å ha fått nye betegnelser.

Tidligere versjons del A hadde over- skriften «General Application of the Code» og tilsvarer 2018-versjonens del 1, med enkelte tillegg og endringer.

Opplistingen av grunnleggende prin- sippene om integritet, objektivitet osv.²¹ er videreført i 2018-versjonen del 1.

Del B i 2016-versjonen som de nevnte standardene viser til, gjelder «Profes- sional Accountants in Public Practice». Del 2 i 2018-versjonen bygger på del B i tidligere versjon, men er også vesentlig endret. Underpunkt 290 i tidligere del B om «Independence – Audit and Review Engagement» er tatt inn i en ny del 4A i 2018-versjonen med tilnærmet samme overskrift. Underpunktet 291 i tidligere del B om «Independence – Other Assurance Engagements» fremgår nå av 2018-ver- sjonen som et eget punkt 4B med overskriften «Independence for Assu- rance Engagements other than Audit and Review Engagements». Del C i tidligere versjon om «Professional Accountants in Business» er videreført i ny versjon del 2.²²

Det kan etter dette slås fast at de nye IESBA-reglene som avløste de tidligere etikkreglene gjennom Revisorforenin- gens vedtak i juni 2019, har fått en utforming som medfører at henvisnin- gene i revisjonsstandardene til kon- krete deler i IESBA-regelverket blir misvisende. Selv om revisjonsstandar- dene inneholder konkrete henvisnin- ger som ikke lenger passer, må det likevel legges til grunn at det vil være de nye IESBA-reglene som gjelder så langt disse er relevante for lovfestet revisjon, revisorbekreftelser og kvali- tetskontroll. De internasjonale stan- dardene er uttrykk for god revisjons- skikk. Det avgjørende er innholdet i den gode skikken, ikke en bokstavtro tolking av henvisninger. Som nevnt innledningsvis er god revisjonsskikk nettopp kjennetegnet ved at den gode skikken skifter innhold etter hvert som målestokken (de etiske reglene) endrer seg, slik IESBA-reglene har gjort gjen- nom de ulike endringene.

I Revisors Håndbok 2020 kapittel 4²³ heter det at Revisorforeningen vil arbeide for at det internasjonale etiske regelverket for revisorer blir gjennom- ført i Norge. Gjennomgangen foran viser at IESBAs regelverk allerede i noen grad er gjennomført gjennom revisorlovens bestemmelser om god revisjonsskikk. Det er likevel som vist foran, oppstått en uklarhet gjennom 2018-revisjonen av IESBA-reglene. Denne kan i noen grad avhjelpes gjen- nom Revisorforeningens formulering om at Revisorforeningens medlemmer «forutsettes» å etterleve det internasjo- nale etikk-regelverket i sin helhet uten å nevne noen spesifikke deler. Det understrekes også av Revisorforenin- gen at det internasjonale etiske regel- verket gir veiledning og støtte ved anvendelsen av revisorlovgivningen. Denne formuleringen kunne med for- del vært strammere da det, som påpekt, ikke er tvil om at revisor er bundet av god revisjonsskikk ved lov- festet revisjon og oppdrag om revisor- bekreftelser, og at IESBA-reglene et godt stykke på vei er del av god revi- sjonsskikk ved utførelsen av slike opp- gaver. Revisorforeningen nevner også at de samme etiske reglene gir veiled- ning og støtte «utenfor det loven de- ker» for hvordan «en revisor bør hånd- tere trusler mot sin objektivitet og integritet». Uttalelsen kan tenkes å passe for rådgivning til den reviderte. I slike tilfeller vil IESBA-reglene i prak- sis eksempelvis få anvendelse ved vur- deringen av revisors uavhengighet.

Avslutning

Oppsummert er det grunnlag for å konkludere med at gjeldende IESBA- regler er en del av god revisjonsskikk og således bindende for revisor ved lovfestet revisjon og oppdrag om revi- sorbekreftelser. I den grad IESBA- reglene oppstiller strengere krav enn revisorloven, for eksempel ved vurde- ringen av revisors uavhengighet, er det IESBA-reglene som gjelder. Disse vil da utfylle loven og i praksis ha samme betydning som om de fulgte direkte av revisorloven.

23 Side 1079.

19 Se ISQC1 punkt 12.

20 Se også ISQC1 punkt A7 til A9.

21 Se komplett liste på norsk i ISAE 3000 punkt A30. Momentene er også særskilt nevnt i kapittel 4 i Revisors Håndbok for 2020.

22 Reglene i tidligere del C, nå del 2 om «Professional Accountants in Business», er ikke en del av god revisjons- skikk da disse reglene faller utenfor lovfestet revisjon og revisorbekreftelser.

Opplysning om vesentlighet i revisjonsberetningen

Er det nyttig for brukerne av regnskapet at revisor opplyser om sine vesentlighetsvurderinger i revisjonsberetningen? Standardsettere har ulike oppfatninger om det bør stilles et krav om dette. Artikkelen presenterer to studier som bidrar til å svare på spørsmålet.

Professor
Aasmund Eilifsen
Norges Handelshøyskole

Opplysning om vesentlighetsgrenser

Revisjonsberetningen har lenge blitt kritisert for å gi for lite relevant informasjon om revisjonen til brukerne av regnskapet. Som følge av dette har revisjonsberetningen nylig fått en ny utforming med nye krav til innholdet. Mest oppmerksomhet har det vært til kravet om at revisor skal opplyse om sentrale forhold ved revisjonen. Det har imidlertid lenge vært diskutert om ikke brukerne av regnskapet ville ha nytte av at revisor opplyser om sine vesentlighetsvurderinger. Vi vet imidlertid lite om nytteverdien for brukerne av regnskapet av dette og akademia har blitt oppfordret til å bidra med kunnskap på området.

I de senere årene har standardsettere globalt diskutert om det bør stilles krav til opplysninger om vesentlighet i revisjonsberetningen. I denne prosessen har investorene gitt uttrykk for at de støtter et slikt krav.

UK Financial Reporting Council (FRC) har argumentert for at det er

Vesentlighetskonseptet – opplysning om revisors vesentlighetsgrenser

Vesentlighetskonseptet er fundamentalt i planleggingen, gjennomføringen og avslutningen av revisjonen, inkludert for revisors konklusjon om regnskapet. Det har derfor vært argumentert for at det er nyttig for brukerne av regnskapet at revisor opplyser om sine vesentlighetsgrenser.

I Storbritannia og Nederland er det innført et opplysningskrav om vesentlighet for revisjonsberetningen, mens standardsettere som International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) og Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) har stilt seg avventende til å innføre et slikt krav. Det foreligger lite kunnskap om hvilken nytte brukerne av regnskapet har av at revisor opplyser om sine vesentlighetsvurderinger. To eksperimentelle studier nylig publisert i tidsskriftet *Accounting, Organizations and Society* av forskere fra NHH med kollegaer undersøker om opplysninger om vesentlighet har betydning for investorenes vurderinger og beslutninger (Christensen, Eilifsen, Glover & Messier, 2020; Eilifsen, Hamilton & Messier, 2020).

viktig å få frem betydningen av vesentlighet for utførelsen av revisjonen for regnskapsbrukerne. På den annen side uttrykker kommentatorer til Public Company Accounting Oversight Board (PCAOB) at opplysninger om vesentlighet i revisjonsberetningen kan bidra til uklar kommunikasjon, blant annet fordi revisors vurderinger ved fastsettelse og bruk av vesentlighet er mangesidige og ingen mekanisk øvelse. Til slutt endte standardsetterne i Storbritannia og Nederland med å utstede standarder med krav til å opplyse i revisjonsberetningen om vesentlighets-

grensene som brukes i revisjonen. Dette i motsetning til International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) og PCAOB som valgte å ikke innføre et slikt krav. Begge Boards holdt imidlertid døren åpen for å vurdere dette på nytt når det foreligger mer kunnskap om nytten av å opplyse om vesentlighet.¹

I det følgende presenteres resultatene fra to ferske studier publisert i tids-

¹ ISA-ene forhindrer imidlertid ikke at det opplyses om vesentlighet i revisjonsberetningen. For eksempel har PwC i Finland og Sverige valgt å gjøre dette for sine børsnoterte klienter.

skriftet *Accounting, Organizations and Society* der forskere fra NHH sammen med kollegaer undersøker om opplysning om vesentlighetsgrenser har betydning for investorenes vurderinger og beslutninger (Christensen, Eilifsen, Glover & Messier, 2020; Eilifsen, Hamilton & Messier, 2020).²

Studie 1: Betydning av opplysninger om revisjonsvesentlighet for investorenes beslutninger

Formålet med den eksperimentelle studien til Christensen et al. (2020) er å undersøke betydningen av å opplyse om vesentlighet for profesjonelle investors beslutninger. Siden vi vet lite om hvordan vesentlighetsopplysninger påvirker regnskapsbrukernes vurderinger og beslutninger, brukes kontrollerte eksperimenter for å isolere effektene av å opplyse om vesentlighet. Studien tar utgangspunkt i opplysningskrav om vesentlighet slik dette er nedfelt i revisjonsstandarder i Storbritannia og Nederland og intensjonen med opplysningskravet fra standardsettere; et krav som IAASB og PCAOB har stilt seg avventende til å innføre.

Resultater

Hovedresultatene fra studien viser at investeringsbeslutningene ikke var forskjellige i gruppen av profesjonelle investorer som fikk opplyst om vesentlighet og de som ikke fikk det. Videre er det indikasjoner på at nivået på den opplyste vesentlighetsgrensen påvirker investeringsbeslutningene, men i motsatt retning av det revisjonsteori og standardsetterne legger til grunn; investorene har en tendens til større investeringsvillighet når vesentlighetsgrensen er 10 % av resultat før skatt sammenlignet med 4 %.

Dette kan tyde på at profesjonelle investorer ikke forholder seg til den inverse sammenhengen mellom vesentlighetsnivå og revisjonsinnsats (og dermed på presisjonen i revisjonen). Når det er opplyst om vesentlig-

het, påvirkes ikke investeringsbeslutningene av om investeringen gjelder aksjer i børsnoterte versus i ikke-børsnoterte selskaper, eller aksjer versus obligasjoner i børsnoterte selskaper.

Selv om funnene tyder på at investorene ikke forholder seg til den inverse sammenhengen mellom vesentlighetsnivå og revisjonsinnsats, er en alternativ forklaring at investorene oppfatter et lavere vesentlighetsnivå som et signal om at revisor vurderer selskapets risiko høyere slik at investeringen derfor oppfattes som mindre attraktiv. For å avklare om dette er tilfelle, brukes to supplerende eksperimenter.

Når investorene får eksplisitt informasjon om at selskapets forretningsrisiko og risiko for feilinformasjon øker, er investeringsbeslutningen den samme om revisor har respondert på den økte risikoen med å heve eller senke vesentlighetsnivået (der det første ikke er konsistent med revisjonsteori eller standardene).

Når investorene får eksplisitt informasjon om at selskapets forretningsrisiko og risiko for feilinformasjon er uendret, er investorenes investeringsbeslutning den samme om revisor har hevet eller senket vesentlighetsnivået (som følge av endringer i revisjonsfirmaets metodikk) til høyere eller lavere enn bransjenes norm (der et lavere vesentlighetsnivå tilsier en revisjon med en høyere presisjon).

Mindre enn 10 % av svarene som investorene ga på et sett av spørsmål om iboende sammenhenger mellom vesentlighet, revisjonsinnsats og feilinformasjon i regnskapet, var konsistente med revisjonsteori og det standardene bygger på.

Konklusjoner og implikasjoner

Hovedkonklusjonen fra studien er at kunnskap om revisors vesentlighetsnivå ikke er viktig for investorene i deres investeringsbeslutninger. Sett under ett viser resultatene fra eksperimentene at selv sofistikerte investorer ikke forstår vesentlighet slik som revisjonsteori og standardene angir, og

som standardsetternes argumenter for å innføre et krav om å opplyse om vesentlighet i revisjonsberetningen bygger på. Videre gis det ikke støtte til at investorene oppfatter revisors vesentlighetsnivå som et signal om selskapets risiko.

Studien reiser derfor spørsmål om det innførte kravet om å opplyse om vesentlighet i revisjonsberetningen i enkelte jurisdiksjoner tjener den hensikten det er ment, og gir støtte til IAASB og PCAOBs beslutning om å avvente med et slikt krav. Dersom det opplyses om vesentlighetsgrenser, indikerer resultatene at en rettleiding av investorene om den iboende sammenhengen mellom kvantitativ vesentlighet og revisjonsinnsats kan være nødvendig.

Studie 2: Opplysninger om revisjonsvesentlighet for å vurdere usikkerheten i virkelig verdi-estimer

I de senere årene har standardsettere over hele verden vurdert hvordan man kan forbedre regnskapsbrukernes forståelse av estimeringsusikkerheten i regnskapsposter, herunder å gi tilleggsopplysninger i form av *kvantitative sensitivitetsanalyser* for virkelig verdi-estimer (nivå 3).³ Innføringen av et slikt opplysningskrav har vært på agendaen til International Accounting Standards Board (IASB) og Financial Accounting Standards Board (FASB). Begge regnskapsstandardsettere valgte imidlertid kun å stille et generelt krav om kvalitative opplysninger om sensitiviteten for virkelig verdi-estimer (nivå 3) til tross for at usikkerheten i virkelig verdi-estimer langt kan overstige de vesentlighetsgrensene revisor legger til grunn i revisjonen.⁴ Blant argumentene var at kvantitative sensitivitetsanalyser ikke er tilstrekkelig informative og kan bidra til å skape uklarheter for investorene.

³ Kvantitative sensitivitetsanalyser viser tallmessige endringer i et regnskapsestimert og/eller resultateffekter av endringer i en eller flere subjektive ikke-observerbare parametere (f.eks. forutsetninger om utviklingen i rentenivå eller råvarepriser) som ble nytt for å beregne estimatet.

⁴ Unntaket er kravet om kvantitative sensitivitetsanalyser for markedsrisiko for finansielle instrumenter.

² Professor William F. Messier Jr. har mottatt finansiell støtte for denne forskningen fra Den norske Revisorforening gjennom sitt DnR-professorat i revisjon ved NHH.

Formålet med den eksperimentelle studien til Eilifsen et al. (2020) er å undersøke betydningen for investorene av kommunikasjon av estimatusikkerhet i kvantitative sensitivitetsanalyser og opplysninger om revisors vesentlighetsgrenser, hvor disse to kvantitative opplysningene sees i sammenheng. Som nevnt, har revisjonsstandardsetterne vurdert et krav om å opplyse om vesentlighetsgrenser i revisjonsberetningen, men har konkludert forskjellig. Vesentlighetsgrenser indikerer størrelsen på den feilinformasjonen revisor forventer at investorer og andre regnskapsbrukere kan tolerere i regnskapet uten at deres økonomiske beslutninger påvirkes. Den kvantitative vesentlighetsterskelen kan derfor fungere som en målestokk eller et referansepunkt for investorer for å vurdere graden av usikkerhet i virkelig verdi-estimater kommunisert i kvantitative sensitivitetsanalyser.

Resultater

Studien finner at investorer vurderer påliteligheten til et virkelig verdi-estimat (nivå 3) høyere og er mer villige til å investere når den kvantitative sensitivitetsanalysen indikerer lav sensitivitet sammenlignet med høy sensitivitet til realistiske mulige endringer i en sentral usikker parameter som estimeringen bygger på, men *bare* hvis det også opplyses om revisors vesentlighetsgrense.⁵ Dette sees i sammenheng med at kvantitative vesentlighetsgrenser reflekterer revisors vurdering av terskelen for feilinformasjon i regnskapet som har betydning for regnskapsbrukernes økonomiske beslutninger. Investorene kan derfor bruke revisors vesentlighetsgrense som en målestokk for å vurdere graden av usikkerhet som de kvantitative sensitivitetsanalysene indikerer. I fravær av både kvantitative sensitivitetsanalyser og opplysning om vesentlighet, og der det kun gis kvalitative opplysninger om sensitiviteten (som er standardkravet i regnskapsreguleringene), oppfattes opplysningene som lite informative og tvetydige –

sensiviteten varsler om usikkerhet uten at denne kvantifiseres.

Konklusjoner og implikasjoner

Uten vesentlighetsopplysninger har investorene problemer med å tolke usikkerheten i virkelig verdi-estimater der denne er kommunisert i kvantitative sensitivitetsanalyser. Dette endrer seg dersom det opplyses om vesentlighetsgrensen fordi den gir investorene en målestokk for å vurdere sensitiviteten.

Resultatene betyr at opplysninger om vesentlighet kan være nyttig for regnskapsbrukerne, men at standardsettere bør se et opplysningskrav om vesentlighet og opplysningskrav om estimatusikkerhet i regnskapet (her kommunisert i kvantitative sensitivitetsanalyser) i sammenheng.

Oppsummering

Resultatene fra den første studien (Christensen et al., 2020) viser at opplysning om revisors vesentlighetsgrenser har liten innvirkning på investorenes investeringsvillighet og indikerer manglende fortrolighet med hvordan fastsettelsen av vesentlighet påvirker revisjonen og regnskapet. Den andre studien (Eilifsen et al., 2020) viser at investorer kan nyttiggjøre seg av opplysninger om revisors vesentlighetsgrenser for bedre å vurdere usikkerheten i virkelig verdi-estimater når denne kommuniseres i kvantitative sensitivitetsanalyser i noter til regnskapet.

Standardsetterne har vært reserverte til et generelt krav om kvantitative sensitivitetsanalyser for virkelig verdi-estimater (nivå 3) og er delt i synet på om det bør opplyses om vesentlighet i revisjonsberetningen. Tilbakemeldingen til standardsetterne fra studiene er at intensjonen med et opplysningskrav om vesentlighet ikke nås om det kun opplyses om vesentlighetsgrenser. En forklaring på dette er manglende forståelse hos investorene av konsekvensene for presisjonen i revisjonen av revisors fastsettelse og bruk av vesentlighet. Mer rettleiding til regnskapsbrukerne om dette kan derfor være

nødvendig. Opplysning om vesentlighetsgrenser kan være nyttig som en målestokk for investorene for å vurdere usikkerheten i virkelig verdi-estimater når det gis tilleggsinformasjon om estimatusikkerheten i form av kvantitative sensitivitetsanalyser.

Siste ord er trolig ikke sagt i spørsmålene om revisor bør opplyse om sine vesentlighetsvurderinger og hvilke opplysninger som bør gis i regnskapet for å forbedre brukernes forståelse av estimeringsusikkerheten.

Referanser

Christensen, B. E., Eilifsen, A., Glover, S. M., & Messier Jr., W. F. (2020). The effect of materiality disclosures on investors' decision making. *Accounting, Organizations and Society*. Volume 87, november.

Eilifsen, A., Hamilton, E., & Messier, W. F., Jr. (2020). The Importance of quantifying uncertainty: Examining the effects of sensitivity analysis and audit materiality disclosures on investors' judgments and decisions. *Accounting, Organizations and Society*. Forthcoming. Published Online.

⁵ I caset i eksperimentet gjelder sensitivitetsanalysens endringer i virkelig verdi av fisk i sjøen når fremtidig markedspris for ikke-slakteferdig fisk endres.

Saker fra Skatteklagenemndas behandling – del I 2021

Skattefrie institusjoner

At et foretak har vedtektsfestet at det ikke skal ha erverv til formål, er ikke tilstrekkelig til at det omfattes av skatteloven § 2–32 om skattefrie institusjoner. Det må en helhetsvurdering til. I denne artikkelen følger korte resymeer av et knippe saker som ble avgjort i 2020, og som på en forenklet måte belyser de sentrale vurderingstemaene.

Seniorskattejurist
Line Solli
Sekretariatet for Skatteklagenemnda

Båtforening

Båtforeningen,¹ et andelslag, hadde gjennom en overenskomst med kommunen bygd et kaianlegg for sine medlemmer på kommunens eiendom. Kommunen hadde stilt en del krav til foreningen for å leie ut plassen, og forbeholdt seg retten til å øve ytterligere innflytelse gjennom medlemskap i foreningens styre. Utleien var også betinget av ufravikelige bestemmelser i foreningens vedtekter.

Skattekontoret mente at foreningen hadde erverv til formål og at det derfor ikke var omfattet av bestemmelsen om skattefrie institusjoner. Det avgjørende for skattekontorets vurdering var at foretakets formål var å skaffe sine medlemmer båt plass og at formålet derfor måtte anses å gi andelshaverne private forbruksøkonomiske fordeler.² Det ble ikke i stor grad tatt hensyn til de begrensningene andelslaget hadde gjennom vedtekter og avtaler med kommunen.

Sekretariatet var enig med skattekontoret i at foreningen hadde som formål å skaffe medlemmene båt plass til kostpris, men la stor vekt på kommunens ønsker om at alle kommunens innbyggere skulle gis muligheten til å nyte båt livet. Dersom foreningen ble drevet i samsvar med vedtektene, skulle ikke foreningen kunne tjene økonomisk på de aktivitetene som lå innenfor formålet.

At foreningen drev sin aktivitet med nevnte formål, fremmet interessene til både medlemmene og øvrige fastboende i kommunen. At foreningen hadde mange båt plasser og drev etter selvkostprinsippet sikret at flere ble gitt muligheten til å fremme sine fritidsinteresser, noe som også var en forutsetning for å få leie arealet fra kommunen. Det var for sekretariatet et poeng at foreningens avtale med kommunen satte klare begrensninger for båt havnen, økonomien og klare ønsker for kommunens innbyggere.

Når det gjaldt spørsmålet om foreningens medlemmer mottok privatøkonomiske fordeler, var sekretariatet enig med skattekontoret i at medlemmene ble gitt gunstige vilkår i form av båt plass til kostpris. På den måten kunne en si at de oppnådde en privatøkonomisk fordel. Sekretariatet mente imidlertid at det ikke bare var medlemmene som oppnådde goder gjennom foreningen. Også andre kunne leie plass og kjøpe tjenester til kostpris pluss et lite påslag for administrasjon,

så lenge de forøvrig oppfylte vilkårene i vedtektene og kravene satt fra kommunen. Sekretariatet mente derfor at støttemomentet som gjelder privatøkonomiske fordeler til andelseierne ikke kunne veie tungt, idet fordelene måtte anses som mer generelle for enhver som fikk eie eller leie båt plass.

Etter en helhetsvurdering innstilte sekretariatet på at foreningen ikke hadde erverv til formål og at den derfor måtte gis medhold i sin påstand om skattefrihet. Skatteklagenemndas flertall var enig. Mindretallet la større vekt på de privatøkonomiske fordelene for foreningens medlemmer og mente at foreningen hadde erverv til formål.

Infrastruktur

Den skattepliktige var et samvirkeforetak hvis oppgaver ifølge vedtektene var å investere og sikre drift av den reiselivsmessige infrastrukturen i kommunen, herunder stier, løyper og alpinsentre.³

Medlemskap/eierskap i foretaket var forbeholdt grunneiere og utbyggere i kommunen som solgte tomter/hytter/leiligheter i næring.

Sekretariatet mente i likhet med skattekontoret at foretaket hadde delt formål. På den ene siden å bidra til tilrettelegging av infrastruktur som allmennheten sannsynligvis kan nyte godt av.

1 NS30/2020.

2 I Rt. 1927 s. 869 (Jessenløyken) er det avgjort at et boligselskap som hadde til formål å skaffe andelseierne bolig, ikke var skattefri. Høyesterett sluttet seg til denne uttalelsen fra et av byrettens medlemmer: «... man kan neppe se bort fra, at hensigten med sammenslutningen i virkeligheten er at skaffe de enkelte deltakere leilighet, altså et formål av privat økonomisk art» Det å skaffe deltakerne bolig var altså et ervervsmessig formål.

3 NS47/2020.

På den andre siden var det ikke tvilsomt at dette ble gjort for å tjene næringsinteressene til foretakets medlemmer. Ved god tilrettelegging og utbygging av infrastruktur, vil medlemmenes tomter mv. bli mer attraktive og dermed gi høyere gevinst ved salg.

Det ble lagt til grunn at den faktiske aktiviteten som ble utført, i hovedsak var ervervmessig.

Foretaket hadde vedtektsbestemt at det ikke kunne dele ut midler til medlemmene. Dette måtte ses i sammenheng med at foretaket heller ikke hadde til hensikt å generere overskudd. Verken skattekontoret eller sekretariatet mente at utdelingssskrankene kunne tillegges vekt av betydning. Det ble vist til at selv om medlemmene ikke ville motta løpende utdelinger fra foretaket, ville de på sikt kunne nyte godt av økte verdier på egne eiendommer.

Foretaket eide 100 % av aksjene i selskapet A som hadde som formål å selge fast eiendom og drive markedsfø-

ring i forbindelse med dette. A hadde derfor et ervervmessig formål, og det underbygget at også foretaket i saken hadde ervervmessig formål.

Sekretariatet innstilte på at foretaket hadde erverv til formål og at det derfor ikke var omfattet av skattefritaket. Det avgjørende for sekretariatets vurdering var at foretakets oppgaver kom medlemmene til gode ved at tomtearealene på medlemmenes eiendommer ble mer attraktive og dermed ville gi høyere gevinst ved et senere salg. Den ville på den måten tilgodese medlemmenes privatøkonomiske interesser.

Skatteklagenemnda var enig.

Læring og forskning

A var en stiftelse som ble opprettet i 2005 i samarbeid med andre foretak: B, C og D. Stiftelsens formål ifølge vedtektene var å bygge opp og drive et institutt for læring og forskning. Stiftelsen skulle utvikle bedre opplæring og kompetanseutvikling, blant annet

ved utvikling av læringsprogrammer, undervisningsvirksomhet, publisering mv.⁴

Finansieringen av stiftelsens virksomhet ble ivaretatt gjennom økonomiske bidrag og donasjoner fra alle interesserte, så vel offentlige som private, herunder initiativtakerne. Stiftelsen skulle dessuten søke å oppnå inntekter ved aktiviteter som realiserte stiftelsens formål, så som læring og kompetanseutvikling.

På spørsmålet om stiftelsen var skattepliktig, ble det lagt avgjørende vekt på hva som var størst; den interne virksomheten rettet mot stifterne, eller den eksterne kursaktiviteten.

Stiftelsen selv mente antall deltakerdager på henholdsvis intern og ekstern virksomhet måtte være avgjørende, og viste til at tid medgått til intern virksomhet utgjorde 80 prosent av tiden, mens den eksterne tidsbruken utgjorde kun 20 prosent.

⁴ NS71/2020.

Etter en helhetsvurdering innstilte sekretariatet på at foreningen ikke hadde erverv til formål og at den derfor måtte gis medhold i sin påstand om skattefrihet.

Sekretariatet var ikke enig, og viste til skattekontorets vurdering der det ble lagt avgjørende vekt på omsetningstallene tilknyttet henholdsvis intern og ekstern virksomhet.⁵ 80 prosent av kostnadene var tilknyttet den eksterne kursvirksomheten, og inntektene fra denne utgjorde også det vesentligste av stiftelsens totale inntekter. Dette talte for at det var den eksterne kursvirksomheten som var den dominerende, og derfor også hovedformålet til stiftelsen. Til støtte for dette viste sekretariatet også til at majoriteten av staben hadde stillinger som knyttet seg eksplisitt til det eksterne.

Stiftelsen ble ikke ansett som skattefri.

Antennelag

Vedtektene uttrykte at antennelaget ikke hadde erverv til formål. Driften var basert på selvfinansiering.⁶

Antennelaget mente at forvaltningen av kabelnettet var lagets hovedformål, herunder å sikre at dette hadde den kvaliteten som oppstilles i lov. Det ble videre vist til at formålet var allmenntilgjengelig og samfunnsøkonomisk ved at ikke alle må legge egne kabler.

Sekretariatet mente at antennelaget hadde erverv til formål. Ved vurderingen var det særlig vektlagt at antennelagets mest fremtredende aktivitet var å fremme medlemmenes privatøkonomiske interesser i form av bredbånd/TV-signaler til gunstige vilkår, og at antennelaget ved utøvelsen av denne aktiviteten utgjorde et tjenlig instrument for ervervsmessige formål. I tillegg påpekte sekretariatet at antennelaget opptrådte i konkurranse med kommersielle aktører, og at institusjonens organisasjonsform tilsa at foretaket utøvde økonomisk virksomhet.

Sekretariatet innstilte på at antennelaget ikke var omfattet av skatteoven § 2–32 første ledd.

Skatteklagenemnda var enig.

Helseforetak

Foretakets vedtektsfestede formål var å drive helseforetaket. Det var også vedtektsfestet at det skulle drives på ideell basis og ikke ha erverv til formål.⁷

Foretakets eiendom var påheftet en klausul om at den bare skulle kunne brukes til visse ideelle formål. Det var også inntatt i vedtektene at selskapet ikke kunne dele ut utbytte og at selskapets midler ved oppløsning over innskutt kapital ville gå til noen som driver lignende virksomhet.

Foretaket mente at det ikke hadde erverv til formål og viste blant annet til at foretak som ikke har erverv til formål vil kunne drive virksomhet som i utgangspunktet er skattepliktig, men som blir skattefri dersom virksomheten som sådan realiserer det ikke ervervsmessige formålet. Foretaket mente at det var nettopp det som var tilfellet i denne saken.

Nemnda mente at den faktiske driften til helseforetaket var avgjørende for om det hadde erverv til formål.

Nemnda anså virksomheten både som samfunnsbyggende og allmenntilgjengelig i den forstand at mennesker som trengte helsetjenester kunne få det i natur-skjønne omgivelser. Likevel var driften bygget på salg av helsetjenester. Det var ansatt kvalifisert helsepersonell for å utføre dette arbeidet, og det ble bygd kompetanse som igjen ble solgt gjennom kurs og utdanningstilbud. Nemnda mente derfor at den faktiske driften med salg av helsetjenester i større grad hadde likhetstrekk med tjenesteytelser med erverv til formål enn virksomhet som tar sikte på å realisere det ideelle formålet.

Nemnda var etter dette av den oppfatning at overskuddet fra driften finansierte senterets formål, ikke realiserte det.

Barnehage – bindende forhåndsuttalelse⁸

En kirkesokn ville skille ut sin barnehagedrift i et nytt selskap. Selskapet skulle ikke ha annen aktivitet enn barnehagedriften. Ved at barnehagen hadde utvidet kristen formålsparagraf mente soknet at det nye selskapet hadde et ideelt, og ikke økonomisk formål. Det ba derfor om en bekreftelse på at selskapet ville være skattefritt iht. skatteoven § 2–32 første ledd.

Sekretariatet mente at selv om barnehagen skulle ha utvidet kristen formålsparagraf, måtte det være på det rene at hovedformålet likevel var ordinær barnehagedrift. Det ble videre vist til at vedtektene ikke var til hinder for at selskapet kunne opparbeide seg overskudd og dele ut utbytte til eier, altså kirkesoknet. Dette gjorde at sekretariatet mente at selskapet ville ha erverv til formål og at det derfor var skattepliktig. Skatteklagenemnda var enig.

⁵ Rt-1991–705 (Veritas II).

⁶ NS103/2020.

⁷ NS127/2020.

⁸ NS137/2020.

Siden er utarbeidet av skatterådgiver Ina Renate W. Turi og advokatfullmektig Heidi K. Skovdahl, begge Deloitte Advokatfirma.

Colombia – krever dokumentasjon om utenlandske aksjeinvesteringer

Colombianske holdingselskaper må sende inn dokumentasjon på alle utenlandske selskaper eller enheter som holdingselskapet har direkte eller indirekte eierskap på minst 10 % i. Dokumentasjonen skal omfatte blant annet aksjonærregister, sertifikater og lignende dokumenter. Kravet gjelder umiddelbart.

For å kvalifisere for særlige regler for holdingselskaper, må holdingselskapene tilfredsstillere kravene for ordningen hvert år. Skattefordelene for holdingselskaper knytter seg hovedsakelig til utbytter fra utenlandske selskaper og gevinster ved salg eller overføring av aksjer eller andeler i utenlandske selskaper.

Costa Rica – lavere offentlig forsinkelsesrente

Forsinkelsesrente på for sene betalinger, tilbakebetaling av skatt, gebyrer og straffegebyrer i Costa Rica er blitt redusert fra 10,54 % til 10,31 %. Den nye renten vil gjelde fra 1. januar 2021.

Skattereferansenummer ved utbytteutdeling i Irland

Plikten til å ta vare på skattereferansenummeret til mottaker av utbytte er midlertidig innstilt. Normalt skal det utdelende selskapet føre opp skattereferansenummeret til alle som er rettmessig eier til utbyttet som deles ut.

Endringer i skattesatser, unntak og fradragsregler i Nederland

Nederlandske myndigheter vedtok

15. desember 2020 å gjennomføre en rekke endringer i skatte-reglene med virkning fra 1. januar 2021. Noen av endringene for selskaper er:

- CIT-skattesatsen blir 15 % på de første EUR 245 000 og 25 % på alt over;
- Nytt skattefradrag for selskaper som gjør investeringer i sin egen virksomhet, kalt Job-related Investment Tax Credit. Fradraget gis ved reduksjon av skatt som selskapet innbetaler på lønnen til sine ansatte og i trygdeavgiften. Fradraget er på 3,9 % av de første fem millioner euro i investeringer, og 1,8 % på alt over. Fradraget gjelder for alle investeringer gjort i perioden 1. oktober 2020 til 31. desember 2022;
- Skattesatsen på inntekter fra innovasjon (Innovation Box) økes fra 7 % til 9 %; og
- Kildeskatt på renter og royalties på 25 % innføres på betalinger til land med selskapskatt på under 9 % eller i misbrukssituasjoner.

Singapore – ny e-tax guide om GST på justering av internprising

Singapore publiserte 9. november 2020 en e-tax guide som tar for seg behandlingen av TP-justeringer for GST- og tollformål.

Italia – skatt på digitale tjenester

Lovforslag om skatt på digitale tjenester ble sendt på høring 17. desember 2020. Forslaget tar utgangspunkt i EU-kommisjonens forslag som innebærer 3 % bruttoavgift på ulike digitale tjenester.

Finland – oppdatert veiledning om fradragsrett for inngående mva

24. november 2020 ble det publisert en oppdatert veiledning om fradragsrett for inngående mva i Finland. Veiledningen trekker frem at inngående mva-fradrag på kostnader knyttet til unntatt omsetning, avhenger av en rekke faktorer, herunder er det utdypet nærmere retningslinjer i forbindelse med salg av eiendom, aksjer og verdipapirhandel.

Russland – mva-unntak for rettigheter til programvare og bruk av databaser

Fra 1. januar 2021 begrenses anvendelsesområdet for mva-unntaket for rettigheter til programvare og bruk av databaser til det som er inkludert i registeret «the Unified Register of Russian software and databases». Det er en pågående diskusjon om at dette får en konkurransevridende effekt når rettighetene holdes i utlandet og det er tatt initiativ til endring for å gjøre det lettere for russiske selskaper med utenlandsk deltakelse å få programvare og databaser med i registeret og dermed kunne benytte mva-unntaket.

Ungarn – 2020 Autumn tax package

«2020 Autumn tax package», lovfestet 26. november 2020, innebærer flere endringer knyttet til det nye EU e-commerce og distanse-salg-regimet, e-VAT-rapportering, VAT-refusjon for ikke-etablerte skattebetalere og sann-tidsrapportering av fakturainfo.

ABONNEMENT 2021

REVISJON OG REGNSKAP

Norges ledende fagblad innen revisjon, regnskap, selskapsrett, skatt og avgift. Målgruppe: Revisorer, regnskapsførere, jurister og andre faginteresserte. Abonnementet gir tilgang til nettutgaven av bladet. Arkiv tilbake til nr. 5/2003. 8 utgaver pr. år.

Priser årsabonnement

Ordinær ..... kr 860,-
Student ..... kr 400,-

REVISOR INFORMERER

Et informativt og lettlest temablade innen skatt, avgift, selskapsrett, regnskap, arbeidsmiljø og personlig økonomi. Målgruppe: Eiere og ledere i små og mellomstore bedrifter. 4 utgaver pr. år.

Priser årsabonnement*

Medlem DnR ..... kr 200,-
Ikke-medlem ..... kr 260,-
Student ..... kr 95,-

FACTA ÅRSOPPGJØRET

Omfatter de viktigste regnskaps- og skatteregler som behøves i forbindelse med årsoppgjøret. Målgruppe: Revisorer, ledere og ansatte i økonomi- og regnskapsavdelinger.

Priser årsabonnement*

Medlem DnR ..... kr 200,-
Ikke-medlem ..... kr 280,-
Student ..... kr 95,-

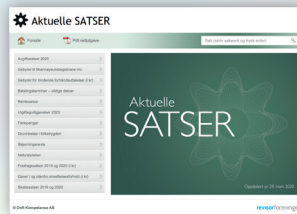

KOMBIABONNEMENT

Består av Facta Årsoppgjøret og fire utgaver av Revisor informerer. Målgruppe: Eiere, ledere og ansatte i bedriftens økonomi- og regnskapsfunksjon.

Priser årsabonnement*

Medlem DnR ..... kr 340,-
Ikke-medlem ..... kr 450,-
Student ..... kr 145,-

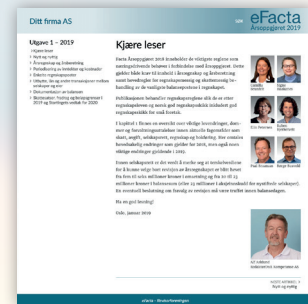

AKTUELLE SATSER NETTUTGAVE

Webbløsning med oppdaterte skatte- og avgiftssatser, betalingstermin, bilgodtgjørelse, naturallytelse mv.

Pris årsabonnement

Medlem DnR ..... kr 1500,-

eFACTA

Med eFacta kan du gi alle dine kunder tilgang til reglene som gjelder for årsoppgjøret 2020.

Pris årsabonnement

Medlem DnR ..... kr 4000,-

NYTT FRA REVISOR

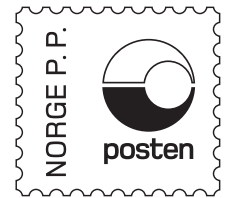
Gi kundene dine et nyhetsbrev! Nå kan du bestille abonnement på nyhetsbrevet Nytt fra revisor som gir dine kunder løpende oppdateringer gjennom året!

Pris årsabonnement

Medlem DnR ..... kr 3000,-

* Pris eks. porto.

Returadresse:
DnR Kompetanse AS
Postboks 2914 Solli
0230 Oslo

TREFF MÅLGRUPPEN DIN – ANNONSÉR I VÅRE TIDSSKRIFTER!

REVISJON OG REGNSKAP

Et ledende fagtidsskrift innen revisjon, regnskap, selskapsrett, skatt og avgift. Det er et uunnværlig hjelpemiddel for alle som vil holde seg oppdatert på utviklingen innenfor disse fagområdene. Abonnementet inkluderer papir- og nettutgave med gode søkemuligheter. Revisjon og Regnskap har åtte utgaver pr. år.

UTGIVELSESPPLAN 2021

Utgave	Utgivelse	Bestillingsfrist	Materiellfrist
1	08. februar	12. januar	19. januar
2	08. mars	09. februar	15. februar
3	15. april	11. mars	17. mars
4	19. mai	16. april	23. april
5	24. juni	27. mai	03. juni
6	24. september	27. august	03. september
7	02. november	05. oktober	12. oktober
8	10. desember	12. november	19. november

REVISOR INFORMERER

Et lettlest temablade innen skatt, avgift, selskapsrett, regnskap og personlig økonomi. Hovedmålgruppen er eiere og ledere i små og mellomstore bedrifter, men bladet kan også være av interesse for ledere og styremedlemmer i store bedrifter. Revisor informerer har fire utgaver pr. år.

UTGIVELSESPPLAN 2021

Utgave	Utgivelse	Bestillingsfrist	Materiellfrist
1	01. mars	28. januar	04. februar
2	08. juni	04. mai	10. mai
3	05. oktober	02. september	10. september
4	06. desember	04. november	11. november

revisorforeningen

ANNONSEBESTILLING

Ellen Graham • telefon: 23 36 52 00 • e-post: forlag@revisorforeningen.no
For mer informasjon, se: revisorforeningen.no/tidsskrifter/annonsering